วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ

น.ส.มัทนา จาตุรแสงไพโรจน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CRISIS OF MASCULINE IDENTITY IN KAWABATA YASUNARI 'S POST-WORLD WAR Ⅱ LITERARY WORKS

Miss Matana Jaturasangpairoj

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Literature and Comparative Literature
Field of Study of Literature and Comparative Literature
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2018

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ
โดย	น.ส.มัทนา จาตุรแสงไพโรจน์
สาขาวิชา	วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อรรถยา สุวรรณระดา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ เมธเศรษฐ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีตสุวรรณ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

มัทนา จาตุรแสงไพโรจน์ : วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ. (THE CRISIS OF MASCULINE IDENTITY IN KAWABATA YASUNARI 'S POST-WORLD WAR Ⅱ LITERARY WORKS) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร, อ.ที่ปรึกษาร่วม : รศ. ดร.เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ โดยศึกษานวนิยายจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ นวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* 『山の音』 (1954) นวนิยายเรื่อง *นิทราเทวี* 『眠れる美女』 (1961) นวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *แขนข้างเดียว* 『片腕』 (1964) และนวนิยายเรื่อง *ดอกแดนดิไลออน* 『たんぽぽ』 (1968) และศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมดังกล่าว

ผลการวิจัยสรุปได้ว่าวรรณกรรมของคะวะบะตะที่เขียนขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว การนำเสนอวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในนวนิยายได้แสดงให้เห็นถึงภาพของสังคมญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษ 1950 และทศวรรษ 1960 ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพ่ายแพ้สงครามและถูกยึดครองโดยสหรัฐอเมริกา นักเขียนได้ตระหนักถึงสภาวะในขณะนั้นและนำเสนอผ่านตัวละครเอกในนวนิยายที่เป็นตัวเอกปฏิลักษณ์ (antihero) ไร้สมรรถภาพทางเพศ มีความโดดเดี่ยวแปลกแยกจากสังคม ตัวละครได้สะท้อนให้เห็นถึงภาวะไร้ซึ่งอำนาจของเพศชาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายอย่างชัดเจน กล่าวคือ นักเขียนนำเสนอภาพของตัวละครชายที่ล้มเหลวในฐานะผู้นำครอบครัว ปฏิเสธหลีกหนีการเป็นพ่อและสามีที่ดีตามบทบาททางเพศภายใต้ระบบครอบครัวซึ่งผู้ชายถูกกำหนดให้เป็นเพศที่เข้มแข็งและผูกพันกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะพ่อและสามี นักเขียนนำเสนอภาพของตัวละครชายที่ประสบกับภาวะโดดเดี่ยวแปลกแยกในสังคมเมืองอันสืบเนื่องจากปัญหาในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยเฉพาะความสัมพันธ์ชายหญิงที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ตัวละครเหล่านี้จึงเลือกวิธีการต่อรองเพื่อยืนยันความเป็นชายของตนด้วยการแสดงออกถึงความปรารถนาทางเพศในรูปที่บิดเบี้ยวหรือมีรูปแบบพฤติกรรมทางเพศที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคมเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤตดังกล่าว ความปรารถนาทางเพศในรูปที่บิดเบี้ยวดังกล่าวถูกนำเสนอผ่านความสัมพันธ์ในลักษณะต้องห้ามที่ถูกกดทับไว้ในระดับจิตไร้สำนึก ซึ่งเผยให้เห็นถึงความวิตกกังวลในบทบาททางเพศหรือความไม่เป็นชายของตัวละคร การนำเสนอวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพของผู้ชายที่มีความสับสนภายในจิตใจระหว่างความเป็นปัจเจกบุคคลกับโครงสร้างทางสังคมญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สาขาวิชา	วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ	ลายมือชื่อนิสิต .....
ปีการศึกษา	2561	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....
		ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม .....

5580524522 : MAJOR LITERATURE AND COMPARATIVE LITERATURE
KEYWORD: CRISIS OF MASCULINE IDENTITY, WORLD WAR Ⅱ, LITERARY WORKS

Matana Jaturasangpairoj : THE CRISIS OF MASCULINE IDENTITY IN KAWABATA YASUNARI 'S POST-WORLD WAR Ⅱ LITERARY WORKS . Advisor: Assoc. Prof. Trisilpa Boonkhachorn, Ph.D. Co-advisor: Assoc. Prof. Duantem Krisdathanont, Ph.D.

This thesis aims to study the crisis of masculine identity in Yasunari Kawabata's post-world war Ⅱ literary works. These literary works include *Yama No Oto* (1954), *Nemurerubijo* (1961), *Kataude* (1964), *Tanpopo* (1968). The study also focuses on the social and cultural backgrounds relevant to the novels.

The study finds that Yasunari Kawabata's post-world war Ⅱ literary works relates to social background at that time. The crisis of masculine identity represented in these novels reflects the condition of Japanese society from the 1950's to the 1960's , the aftermath of the defeat and the military occupation by the United States. The writer reflects on the social conditions through the male protagonists in novels who are portrayed as the antihero encountering the sexual dysfunction and experiencing the state of social isolation. The male characters in these novels reflect the powerlessness of the male which can be regarded as the crisis of masculine identity. The novels portray the image of the male that emphasizes the failure of the man who is the head of a family. In other words, the male protagonists avoid from being a good father and a good husband in accordance to the fixed gender roles in the Japanese family system where men are supposed to be strong with responsibilities imposed upon them. The novels also portray the image of the male which emphasizes the social isolation due to difficulties in establishing relationships with others, especially the power relation between men and women. However, men have attempted to negotiate with the crisis by expressing their sexual desire or their sexual behaviors regarded as deviant according to the social norms. The distorted sexual desire are reflected through the taboo relationship suppressed in the unconscious mind and reveals the anxiety over their gender role or the loss of masculinity. The crisis of masculine identity represented in the novels reflects the internal image of the male that appears to be the tension between individualism and social structure in Japan at that time.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

Field of Study:	Literature and Comparative Literature	Student's Signature .....
Academic Year:	2018	Advisor's Signature .....
		Co-advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ครูผู้เสียสละและให้โอกาสทางวิชาการแก่ผู้วิจัย อาจารย์ได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์แก่การวิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของอาจารย์เป็นอย่างสูง ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ ครูผู้ผลักดัน ทุ่มเทกำลังในการชี้แนะแนวทางการวิจัยและให้กำลังใจเสมอมา ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีตสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ เมธเศรษฐ และรองศาสตราจารย์ ดร.อรรถยา สุวรรณระดา ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำในการปรับแก้วิทยานิพนธ์จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านด้วยความเคารพยิ่ง

ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยในการศึกษาระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิตมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณทุนอุดหนุนวิจัยจากมูลนิธิญี่ปุ่น (Japan Foundation) ที่ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเดินทางไปทำวิจัยที่มหาวิทยาลัยวาเซดะ ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลาห้าเดือน

ขอขอบคุณ คุณนัยน์พัศ อธิษฐ์พัส คุณศิริวิจิตร ปานตระกูล คุณสุพัชรี เมนะทัต เพื่อนร่วมหลักสูตรปริญญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ ที่ช่วยเหลือแนะนำในเรื่องเอกสารและการติดต่อหน่วยงานต่างๆ ตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษา และเป็นกำลังใจให้กันเสมอมา

ขอขอบคุณ คุณจิรัชฌา จงอุดมเลิศ เพื่อนผู้ช่วยตรวจแก้ไขตรวจสะกดและให้กำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณ คุณประธาน ธีระธาดา เพื่อนและรุ่นพี่ที่เคารพที่ช่วยเหลือให้คำแนะนำและให้กำลังใจมาโดยตลอด

ขอขอบคุณ คุณธิษณิน คงคาวิทูร เพื่อนรักผู้ล่วงลับที่เป็นกำลังใจเสมอมา

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา ผู้ห่วงใยและเป็นกำลังใจมาโดยตลอด ขอขอบคุณน้องชายและครอบครัวที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัย ตลอดจนเพื่อนๆ ที่คอยเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยจนสำเร็จการศึกษา ขอขอบคุณทุกท่านจากใจ

มัทนา จาตุรแสงไพโรจน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ค

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ง

กิตติกรรมประกาศ ..... จ

สารบัญ ..... ฉ

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

1.2 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 6

1.2.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ 6

1.2.2 แนวคิดเรื่องความเป็นชาย 9

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย 18

1.4 สมมติฐานในการวิจัย 19

1.5 ขอบเขตการวิจัย 19

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย 20

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 20

1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 20

1.9 ข้อตกลงเบื้องต้น 24

บทที่ 2 เส้นทางวรรณกรรมของคะวะบะตะและความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่น 27

2.1 คะวะบะตะ: ชีวิตและผลงาน 27

2.1.1 ปมชีวิตเด็กกำพร้า ความโดดเดี่ยวในวัยเยาว์ 27

2.1.2 ผลงานยุคต้นกับกลุ่มผลงานจากชีวิตจริง 29

2.1.3 ผลงานยุคต้นกับนวนิยายแนวคตินิยมสมัยใหม่ 30

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.1.4 ผลงานยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง 35
2.2 แนวคิดความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่น 39
2.2.1 อุดมคติความเป็นชายกับแนวคิดบูชิโด 39
2.2.2 บทบาทของเพศชายกับระบบครอบครัวญี่ปุ่น 41
2.2.3 ญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สอง: ความเป็นชายกับความเป็นชาติ 46
บทที่ 3 วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชาย: ปัญหาเรื่องความเป็นพ่อ 52
3.1 ปัญหาเรื่องความเป็นพ่อ 53
3.2 ความเป็นชายกับมายาคติเรื่องความสมบูรณ์ของครอบครัวในเสียงแห่งขุนเขา 55
3.2.1 ความล่มสลายของระบบครอบครัวกับความเป็นพ่อ 57
3.2.2 การทบทวนความเป็นพ่อของฌิงโง: ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกชาย 59
3.2.3 การปฏิเสธบทบาทการเป็นพ่อและสามี 64
3.3.ความเป็นชายกับความไร้สมรรถภาพใน นิทราเทวี 65
3.3.1 กฎต้องห้ามในบ้านลับ: ความสัมพันธ์ระหว่างชายชรากับเด็กสาว 67
3.3.2 ความหมายของ “สาวพรหมจรรย์” : ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาว 70
3.3.3 ความล้มเหลวในฐานะผู้นำครอบครัว 74
3.3.3.1 การตระหนักถึงความผิดพลาดของความเป็นพ่อ 74
3.3.3.2 ภาพของพ่อในความทรงจำ 78
บทที่ 4 วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายกับความโดดเดี่ยว 83
4.1 ความเป็นชายกับความโดดเดี่ยวใน *แขนข้างเดียว* 83
4.1.1 สัมพันธภาพระหว่าง “ฉัน” กับหญิงสาว 87
4.1.2 ห้องที่โดดเดี่ยว: ความเป็นชายในแบบของ “ฉัน” 91
4.1.3 นัยแห่งการจ้องมอง: ความเป็นชายที่ถูกกดทับ 94
4.1.4 สังคมเมืองกับภาวะไร้ซึ่งอำนาจของเพศชาย 103
4.2 ความเป็นชายกับความวิกลจริตใน ดอกแดนดิไลออน 104

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.2.1 ความหมายของพื้นที่ “โรงพยาบาลบ้า” 106
4.2.2 อำนาจความเป็นชายกับเสียงที่หายไป 110
4.2.3 “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน”กับอุดมคติของความรัก 113
4.2.4 เพศศึกษาในญี่ปุ่นยุคทศวรรษ 1960: คุณค่าของความบริสุทธิ์ 118
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ 124
5.1 บทสรุป 124
5.2 ข้อเสนอแนะ 133
บรรณานุกรม 135
ประวัติผู้เขียน 140

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คะวะบะตะ ยะซุนะริ (1899 - 1972) เป็นนักเขียนชาวญี่ปุ่นคนแรกที่ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมในปีค.ศ. 1968 ส่งผลให้วรรณกรรมของญี่ปุ่นได้รับความสนใจและเป็นที่รู้จักมากขึ้นในระดับสากล วรรณกรรมของคะวะบะตะเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศญี่ปุ่นและต่างประเทศ ได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งภาษาไทย อาทิ *ระบำเร่*[1] (伊豆の踊子, 1926) *เมืองหิมะ*[2] (雪国, 1935-1937, 1947) *กระเรียนพันตัว*[3] (千羽鶴, 1949-1952) *เสียงแห่งขุนเขา*[4] (山の音, 1949-1954) *ทะเลสาบ*[5] (みづうみ, 1955) *วิมานมายา*[6] (眠れる美女,1961) โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมหลังสงคราม[7] ล้วนแต่เป็นผลงานชิ้นสำคัญไม่ว่าจะเป็น *เสียงแห่งขุนเขา กระเรียนพันตัว วิมานมายา กรุงเก่า ทะเลสาบ*

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

---

[1] ฉบับแปลภาษาไทย: ยาสึนาริ คาวาบาตะ, ระบำเร่และรวมเรื่องสั้นชั้นเยี่ยม, แปลโดย วัฒนา พัฒนพงศ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2531)

[2] ฉบับแปลภาษาไทย: ยะสุนาริ คาวาบาตะ, เหมันตคาม, แปลโดย ฉุน ประภาวิวัฒน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพร่พิทยา, 2515) ยาสึนาริ คาวาบาตะ, เมืองหิมะ, พิมพ์ครั้งที่ 2, แปลโดย วัฒนา พัฒนพงศ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2529)

[3] ฉบับแปลภาษาไทย: ยาสึนาริ คาวาบาตะ, กระเรียนพันตัว, แปลโดย วัฒนา พัฒนพงศ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2529) ยาสุนาริ คาวาบาตะ, กระเรียนพันตัวและนางระบำอิซึ, แปลโดย ยุพเรศ วินัยธร (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2535)

[4] ฉบับแปลภาษาไทย: ยาสุนาริ คาวาบาตะ, เสียงแห่งขุนเขา, พิมพ์ครั้งที่ 2, แปลโดย อมราวดี (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2521)

[5] ฉบับแปลภาษาไทย: ยาสุนาริ คาวาบาตะ, ทะเลสาบ, พิมพ์ครั้งที่ 2, แปลโดย ยุพเรศ วินัยธร (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รวมทรรศน์,2533)

[6] ฉบับแปลภาษาไทย: ยาสึนาริ คาวาบาตะ, วิมานมายา, แปลโดย วันเพ็ญ บงกชสถิตย์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2530)

[7] วรรณกรรมหลังสงครามโดยทั่วไปหมายถึง วรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วง 30 ปี นับตั้งแต่ปีค.ศ.1945 ซึ่งเป็นปีที่สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง

เมื่อกล่าวถึงนักเขียนที่ชื่อ “คะวะบะตะ ยะซุนะริ” แล้ว คนอ่านโดยทั่วไปมักจะนึกถึงภาพลักษณ์ของ “นักเขียนที่มีความเป็นญี่ปุ่น” (日本的作家) หรือ “นักเขียนแห่งความงามตามแบบขนบดั้งเดิม” （伝統美の作家）แม้ในประเทศญี่ปุ่นเองก็ยังคงมีภาพลักษณ์ดังกล่าวเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวในหนังสือแนะนำวรรณกรรมคะวะบะตะเบื้องต้นฉบับพกพาที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 2004 ที่เขียนไว้ว่า “คะวะบะตะเชิญชวนคุณเดินทางสู่โลกแห่งญี่ปุ่นอันงดงามและสัมผัสจิตวิญญาณดังกล่าว” 「川端に誘われて、あなたは美しい日本とその心の旅人になる」(『文豪ナビ　川端康成』2004:20）ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์นี้ได้อย่างเด่นชัด เราจะพบเห็นภาพลักษณ์ของคะวะบะตะที่มีลักษณะเป็นภาพเหมารวม (stereotype) เช่นนี้ตามสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หรือในแบบเรียนมาจนกระทั่งทุกวันนี้ อาจกล่าวได้ว่าในวงการวิจัยศึกษาวรรณกรรมคะวะบะตะในญี่ปุ่นที่ผ่านมามีความเกี่ยวโยงกับปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ปรากฏการณ์ที่คะวะบะตะได้รับการยกย่องและยอมรับเป็นอย่างดีจนถึงปัจจุบัน ได้ดำเนินมาพร้อมกับกรอบประเมินคุณค่าที่อุบัติขึ้นตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1950 ที่กล่าวว่าคะวะบะตะเป็น “นักเขียนที่มีความเป็นญี่ปุ่นตามแบบขนบดั้งเดิม” (仁平2011)

เป็นที่น่าสังเกตว่าในเมืองไทยเองมีงานแปลวรรณกรรมของคะวะบะตะ ยะซุนะริ มานานกว่าสี่สิบปี หลายเรื่องมีการตีพิมพ์ซ้ำ แสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มผู้อ่านที่สนใจและติดตามผลงานของเขาอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย อย่างไรก็ดี กลับพบว่าการศึกษาวิจัยวรรณกรรมของคะวะบะตะยังมีอยู่น้อย ปิยะจิต ทาแดง (2536: 78-87) ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกงานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมของคะวะบะตะ ยะซุนะริ ในประเทศไทย ได้ศึกษาชีวิตของคะวะบะตะ และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับผลงานของนักเขียน รวมถึงวิเคราะห์ลักษณะลีลาและการใช้จินตภาพในงานเขียนของคะวะบะตะอันทำให้ผู้อ่าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เกิดความเข้าใจงานเขียนของเขาได้อย่างลึกซึ้งขึ้นในแง่มุมหนึ่ง ผู้เขียนได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสิ่งดงามตามทัศนะของคะวะบะตะที่ปรากฏในงานเขียนของเขาหกประการ อันได้แก่ “ความรัก” “ธรรมชาติ” “หญิงสาว” “การเดินทาง” “งานศิลปะ” และ “ศีลธรรม” โดยกล่าวถึงความรักที่พบในงานเขียนของคะวะบะตะว่า “คะวะบะตะกล่าวยกย่องความรักที่บริสุทธิ์ว่าเป็นความงาม เป็นความรักที่ไม่หวังการตอบแทนและไม่มีการเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ” หรือ กล่าวถึงเรื่อง “ศีลธรรม” ที่ปรากฏในงานของคะวะบะตะว่า “ศีลธรรมเป็นสิ่งงดงามอย่างหนึ่งของชีวิต การแสวงหาสิ่งอื่นใดมาทดแทนสิ่งที่ขาด มาดับความทุกข์ ความเศร้าหมองแห่งจิตใจนั้น ทุกวิถีทางนั้นต้องตั้งอยู่บนความถูกต้อง ไม่ผิดศีลธรรม หากทำไม่ถูกต้องแล้ว สิ่งที่แสวงหามานั้นจะกลายเป็นบาปมหันต์สร้างความทุกข์ร้อนให้ทั้งตัวเองและผู้อื่น” เป็นต้น ผู้เขียนกล่าวสรุปว่า คะวะบะตะใช้สิ่งงดงามหกอย่างนี้มากเพื่อที่จะสื่อออกมาให้เห็นชัดว่าความงามคืออะไร

ในบทความวิจัยของนันท์ชญา มหาขันธ์ (2549: 28-46) กล่าวถึงงานเขียนของคะวะบะตะภายหลังสงครามว่า แสดงให้เห็นถึงการหวนกลับไปนิยมศิลปวัฒนธรรมแบบญี่ปุ่นโบราณและแนวคิดแบบตะวันออก คะวะบะตะได้รับการยกย่องจากความสามารถในการถ่ายทอดจิตวิญญาณแบบญี่ปุ่นและปรัชญาแบบตะวันออก แม้ว่าชีวิตของเขาจะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกก็ตาม แต่ด้วยสำนึกอันแรงกล้าที่ว่าตนเองเป็นชาวตะวันออกที่ฝังอยู่ในสายเลือด รวมทั้งความซาบซึ้งในมรดกทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นประกอบกับความสนใจในปรัชญาทางพุทธศาสนา โลกทัศน์ ชีวทัศน์แบบตะวันออกล้วนกล่อมเกลาให้คะวะบะตะกลายเป็นบุคคลพิเศษผู้สามารถถ่ายทอดความรู้สึกเหล่านี้สู่งานด้านวรรณกรรมได้อย่างงดงาม บทความวิจัยนี้ สรุปผลโลกทัศน์ ชีวทัศน์แบบตะวันออกที่ปรากฏในวรรณกรรมของเขาได้ดังต่อไปนี้ ค่านิยม โลกทัศน์ทางสังคม และวัฒนธรรม ประกอบด้วย ค่านิยมยกย่องผู้อาวุโส ค่านิยมยกย่องผู้คงแก่เรียน และค่านิยมดูถูกผู้มีอาชีพให้ความบันเทิง ชีวทัศน์ที่ว่าชีวิตเป็นทุกข์ โดยเนื่องมาจากการพลัดพราก สังขาร ความรัก ค่านิยมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ธรรมชาติ แบ่งเป็นสองประเด็นคือ สีแดงกับชาวตะวันออก และสีแดงขาวกับชาวญี่ปุ่น และประเด็นสุดท้าย ทรรศนะต่อความเงียบ (ความสงบ)

จากงานวิจัยข้างต้นได้นำไปสู่การตั้งคำถามว่า วรรณกรรมของคะวะบะตะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเขียนในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นสะท้อนให้เห็นถึง “ลักษณะเด่นของโลกทัศน์ ชีวทัศน์ ค่านิยม และปรัชญาในการดำรงชีวิตของชาวตะวันออก” หรือนำเสนอ “ความงามของวัฒนธรรมญี่ปุ่น” ที่เชื่อมโยงกับ “ความเป็นโลกตะวันออก” เพียงแง่เดียวหรือ และสิ่งดงามตามทัศนะของคะวะบะตะดังกล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นความรักหรือศีลธรรมมีเพียงมิติเดียวเช่นนั้นหรือ

หากพิจารณาผลงานของคะวะบะตะโดยเฉพาะนวนิยายในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง อาทิ *เสียงแห่งขุนเขา วิมานมายา* พบว่าเป็นเรื่องที่เน้นการเล่าเรื่องแบบอัตวิสัยผ่านความคิดอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ผ่านสายตาของตัวละครเอกชาย และใช้รูปแบบการนำเสนอเรื่องโดยใช้เทคนิคกระแสสำนึก การบันทึกความคิดของตัวละครเพื่อค้นหาชีวิตในรูปของความคิด ความฝัน ความทรงจำ ซึ่งเป็นการนำเสนอความจริงอีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ สภาวะจิตใจของตัวละครผ่านสายตาหรือปรากฏผ่านจิตสำนึกที่ซ่อนอยู่ในใจตัวละคร เรื่องเล่าไม่เน้นเหตุการณ์หรือการพัฒนาความขัดแย้ง มีการนำเสนอเหตุการณ์ที่ไม่ต่อเนื่องด้วยการเล่าผ่านความคิดที่ไม่ปะติดปะต่อของตัวละครหรือโครงสร้างของเรื่องที่จงใจแตกออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ทำให้ผู้อ่านต้องเชื่อมโยง ทำความเข้าใจซ้ำและสร้างความหมายเอง มีความคลุมเครือที่ปฏิเสธการแยกออกเป็นสองขั้วอย่างชัดเจน ผู้วิจัยมองว่าการที่คะวะบะตะนำกลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวมาใช้ในงานเขียนหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ไม่ได้ทำเพียงเพื่อนำเสนอภาพแทน “ความงามแบบญี่ปุ่นตามขนบดั้งเดิม” แต่หากนำบริบททางสังคมในยุคหลังสงครามของญี่ปุ่นมาพิจารณาประกอบด้วยแล้ว ในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่า คะวะบะตะพยายามนำเสนอวิกฤตทางสังคมของญี่ปุ่นในช่วงหลังสงครามโลกในรูปแบบหนึ่ง

จากการศึกษาเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นเรื่องความเป็นชายในงานวรรณกรรมของคะ

วะบะตะยังไม่มีการศึกษามากนัก ในงานเขียนยุคหลังสงครามโลกของคะวะบะตะจะพบตัวละครชายที่มีลักษณะบกพร่องและล้มเหลว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชาย ตัวละครชายที่ไม่สามารถสวมบทบาทความเป็นพ่อ ไม่สามารถเป็นผู้นำครอบครัว หรือไม่สามารถ แสดงความเป็นชายให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมได้ อาทิ เอะงุชิ ตัวละครเอกชายซึ่งเป็นชายชราวัย 67 ในเรื่อง *วิมานมายา* ที่ใกล้หมดสมรรถภาพทางเพศหาความสำราญด้วยการนอนหลับเคียงข้างโสเภณีนิทราที่เป็นสาว พรหมจรรย์ ความบกพร่องของตัวละครเอกชายดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความอัปลักษณ์ของตัวตน หรือความเป็นชายที่อาจกำลังประสบภาวะวิกฤต ซึ่งทำให้พวกเขาไม่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชายของตนได้อย่างสมบูรณ์ และเมื่อมีพื้นที่ให้แสดงออกถึงความเป็นชายน้อยลงเรื่อยๆ ตัวละครเอกชายในเรื่องจึงต้องเผชิญหน้ากับปัญหาด้านอัตลักษณ์ เมื่อไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังของสังคม พวกเขาจึงต้องเลือกแสดงพฤติกรรมบางอย่างเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤตดังกล่าว มีวิธีการต่อรองความเป็นชายแบบเดิมเพื่อยืนยันความมีตัวตน ซึ่งบางครั้งสะท้อนผ่านความปรารถนาในรูปที่บิดเบี้ยว หรือแสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมที่ผิดปกติ เช่น ไม่สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิดของตน และใช้ความรุนแรงในการทำร้ายร่างกายตนเองและผู้อื่น ความปรารถนาในรูปที่บิดเบี้ยวถูกนำเสนอผ่านความปรารถนาในความสัมพันธ์ที่มีลักษณะต้องห้ามที่ถูกกดทับไว้ในระดับจิตไร้สำนึก และนำมาซึ่งภาวะความขัดแย้งในตัวตนของตัวละครเอกชาย ความบกพร่องหรือความขาดดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนบาดแผลทางจิตใจของตัวละครด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาประเด็นความเป็นชายในวรรณกรรมยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ โดยมุ่งวิเคราะห์ภาพความเป็นชายที่บกพร่องล้มเหลว และเพื่อศึกษาวิธีการต่อรองที่ตัวละครชายในงานวรรณกรรมเหล่านี้ใช้เพื่อจัดการกับความเป็นชายที่บกพร่องของตน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.2 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์และแนวคิดเรื่องความเป็นชาย

1.2.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

การศึกษาวิจัยประเด็นอัตลักษณ์ในงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ของผู้ชายญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองตั้งแต่ทศวรรษ 1950 จนถึงทศวรรษ 1960 โดยศึกษาผ่านตัวบทวรรณกรรมของคะวะบะตะ ยะซุนะริซึ่งเป็นนักเขียนคนสำคัญในประวัติศาสตร์วรรณกรรมญี่ปุ่น คะวะบะตะนำเสนอจุดเปลี่ยนทางสังคมที่สำคัญผ่านงานเขียนของเขาได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากยุคที่ประเทศญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงคราม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากยุคเกษตรกรรมสู่ยุคมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งครั้งหนึ่งให้ความสำคัญกับครอบครัว รัฐ สู่สังคมมวลชนที่ให้ความสำคัญกับวัตถุและวิถีการดำรงชีวิตแบบตะวันตก

โรเจอร์ ดี อับราฮัม (Roger D. Abraham) กล่าวถึงความหมายของอัตลักษณ์ว่าเป็นการตั้งคำถามว่าเราคือใคร เราต่างจากคนอื่นอย่างไร เป็นการตั้งคำถามเรื่องการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับผู้อื่น อัตลักษณ์มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่หล่อหลอมความเป็นปัจเจก โดยอาศัยเรื่องเล่าในแต่ละสังคมเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบสร้างความหมายเราและผู้อื่น อัตลักษณ์หมายถึงแนวคิดและวิถีชีวิตของปัจเจกบุคคล อัตลักษณ์จึงกลายเป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนมากกว่าที่จะถูกกำหนดความหมายเพียงหนึ่งเดียว การศึกษาประเด็นเรื่องอัตลักษณ์จึงเป็นการศึกษาเรื่องสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละประเทศ ซึ่งมีบริบททางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไป การศึกษาประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ยังหมายถึงการศึกษาประเด็นเรื่องของการสืบทอดวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายไว้ด้วยกัน อับราฮัมนำเสนอการศึกษาประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ผ่านการศึกษาภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เหมารวม และประเด็นเรื่องความแตกต่าง กล่าวคือ การศึกษาเรื่องความแตกต่างหรือลักษณะเฉพาะเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ต่างๆ ทั่วโลก การศึกษาประเด็นเรื่องอัตลักษณ์จึงย่อมเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องภาพเหมารวม (stereotype) ที่ผู้อื่นมีต่อผู้คนในสังคมนั้นๆ ด้วย นอกจากนี้ในปัจจุบัน ปัจเจกบุคคลมีสิทธิ์ในการเลือกสิ่งต่างๆ เพื่อบ่งบอกอัตลักษณ์ส่วนตนมากขึ้น ในทางกลับกันวิกฤตอัตลักษณ์เกิดขึ้นเมื่อปัจเจกไม่สามารถมองหาสิ่งที่มาเติมเต็มความเป็นตัวเองได้ โดยเฉพาะความรู้สึกล้มเหลวในชีวิต เมื่อไม่สามารถหาสิ่งที่มาเติมเต็มความต้องการส่วนตนในสังคมปัจจุบันมนุษย์จึงรู้สึกว่าไม่มีตัวตนอยู่ในสังคมและจะพยายามประกอบสร้างตัวตนเพื่อให้รู้สึกถึงการดำรงอยู่ (sense of being) โดยบางทีอาจจำเป็นต้องหยิบยืมอัตลักษณ์ของผู้อื่นมาแทนที่ตนเอง การสร้างความรู้สึกการดำรงอยู่บ่งบอกว่า ความกลัวที่สังคมจะไม่ยอมรับทำให้มนุษย์ไม่สามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวเองได้อย่างแท้จริง ปัจเจกจึงอาจจำเป็นต้องเลือกในสิ่งที่คนอื่นให้การยอมรับ เป็นต้น (Abrahams, 2010: 198-199, 211)

นอกจากนี้ มีนักวิชาการที่นำเสนอประเด็นเรื่องอัตลักษณ์และการต่อรองในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ไว้ว่า การศึกษาประเด็นเรื่องอัตลักษณ์นี้เป็นการศึกษาการตระหนักรู้และวิธีการที่ผู้คนรู้สึกและแสดงออกเกี่ยวกับอัตลักษณ์ การศึกษาอัตลักษณ์เป็นการศึกษาวิธีการที่ปัจเจกบุคคลต่อสู้กับความต้องการของตนเองและสังคม และการแสดงออกเกี่ยวกับอัตลักษณ์เป็นการแสดงออกผ่านปฏิบัติการทางสังคมและมีโครงสร้างทางสังคมคอยกำกับอีกชั้นหนึ่ง อัตลักษณ์คือกระบวนการหนึ่งของปัจเจกในการต่อรองความต้องการส่วนตน และในการรับมือกับความต้องการของสังคมที่ทำให้มนุษย์มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคมอย่างไม่สิ้นสุด ปัจเจกจึงมีการต่อรองกับความคาดหวังที่เกิดขึ้นในสังคมยุคใหม่อยู่ตลอดเวลา

เมื่อปัจเจกเผชิญ ดังนั้น อัตลักษณ์จึงเป็นการศึกษาว่าตัวตนของปัจเจกมีการต่อรองแบบใดกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เมื่อความหลากหลายกลายเป็นหนึ่งเดียว ปัจเจกบุคคลจึงแสวงหา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวตนผ่านประสบการณ์ และปฏิบัติการทางสังคมที่ทำให้มีความรู้สึกว่าสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ในสังคม ในบางครั้งก็จำต้องทำการโต้กลับมายาคติ ค่านิยม วาทกรรมที่ทำให้รู้สึกไม่เป็นส่วนหนึ่งกับอัตลักษณ์ซึ่งมีความหลากหลายในสังคม ในขณะเดียวกัน สังคมที่มีการสืบต่อจารีตหรือค่านิยมอย่างเคร่งครัด เป็นการยากที่ปัจเจกจะโต้กลับอุดมการณ์บางอย่างที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเชื่อถือ จึงมีความพยายามในการต่อรองให้ตัวตนสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางบริบทสังคมที่มีอุดมการณ์และวาทกรรมมีอำนาจเหนือได้ แมคคอลล์ และซิมมอนส์)McCall and Simmons) ได้กล่าวว่า การต่อรองคือการปฏิสัมพันธ์สื่อสารกับผู้อื่น เป็นวิธีที่ปัจเจกบุคคลสร้างมุมมองเฉพาะขึ้นมาในการใช้เป็นวิถีแห่งการทบทวนตนเองและผู้อื่นที่ตนมีปฏิสัมพันธ์ด้วย สเตล่า ติง โตเหม่ย)Stella Ting-Toomey) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องการต่อรองคือรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์อย่างหนึ่ง เมื่อปัจเจกบุคคลดำรงอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายก็มักจะพยายามที่จะแสดงออก นิยาม และปรับแต่งความเป็นตัวตน (Frenk, 2011)

สนอว่า อัตลักษณ์กล่าวโดยสรุป อับราฮัมเถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาจำเพาะและเป็นผลผลิตของวาทกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละวัฒนธรรม อัตลักษณ์เกี่ยวข้องทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม การศึกษาประเด็นเรื่องอัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องภาพเหมารวมที่ผู้อื่นมีต่อคนในสังคมนั้น การเมืองเรื่องอัตลักษณ์จะเกิดขึ้นตลอดเวลาเพื่อให้ปัจเจกมีการต่อรอง ตอบโต้ เพื่อให้ถูกมองเห็นและรับรู้ว่าทำไมเราถึงไม่เหมือนกับคนอื่นหรือแตกต่างจากคนกลุ่มอื่นอย่างไร เฟรงค์เสนอว่าอัตลักษณ์เป็นการศึกษาว่าตัวตนของปัจเจกมีการต่อรองแบบใด เมื่อปัจเจกเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในบางครั้งบุคคลผู้นั้นจึงจำต้องโต้กลับมายาคติ วาทกรรม และค่านิยมที่ทำให้ตนรู้สึกไม่เป็นส่วนหนึ่งกับอัตลักษณ์ที่ปรากฏในสังคม เมื่อปัจเจกยากที่จะโต้กลับอุดมการณ์บางอย่างที่ผู้คนส่วนใหญ่เชื่อถือในสังคมที่มีค่านิยมหรือจารีตที่มีการสืบต่ออย่างเคร่งครัด จึงพยายามต่อรองให้ตัวตนสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางบริบทสังคมที่มีอุดมการณ์และวาทกรรมมีอำนาจเหนือกว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สจวร์ต ฮอล ฮอล อ้าง)ถึงใน วูดวาร์ด , 2002 : 51ได้กล่าวถึงประเด็นการสร้างอัตลักษณ์ไว้ (ดังนี้ อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่คลุมเครือ ไม่ใช่สิ่งที่สมบูรณ์ตามที่มีปฏิบัติการทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างภาพแทนจากสื่อภาพยนตร์ อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ยังไม่จบสิ้น และกำลังอยู่ในกระบวนการผลิตในวงจรการสร้างภาพแทนเสมอ

ฮอลได้เสนอแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้สองแนวคิด แนวคิดแรกคือ วัฒนธรรมที่ตร์และบรรพบุรษร่วมกันจะยึดโยงอยู่ในสิ่งเดียวกัน และอมีอยู่ร่วมกัน หมายถึงผู้ที่มีประวัติศาสัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสะท้อนประสบการณ์ในอดีตและรหัสทางวัฒธรรมร่วมกัน ทำให้ประชาชนเป็นประชาชนกลุ่มเดี่ยวกันมีความเป็นหนึ่งเดี่ยวกัน แนวคิดที่สองคืออัตลักษณ์หมายถึงสิ่งที่กำลังเป็นอยู่และกำลังจะเป็น ตามแนวคิดดังกล่าวทำให้เราสามารถรับรู้ความแตกต่างในเชิงลึกซึ่งประกอบสร้างสิ่งที่เราเป็นจริงๆ จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์มีเพียงอัตลักษณ์เดียว หรือมีประสบการณ์เดียว แนวคิดดังกล่าวเป็นผลให้เกิดบรรทัดฐานและการปฏิบัติการเชิงอำนาจทางวัฒนธรรม

นวคิดของฮอลประกอบด้วยการผลิตหรือการสร้างสนามต่อสู้ทางวัฒนธรรมตามแ (production) การบริโภค)consumption) กฎระเบียบ (regulationการสร้างภาพตัวแทนทาง ( ) วัฒนธรรมrepresentation) และ อัตลักษณ์ (identityฮอลมองว่า ภาพตัวแทนมีการก่อรูป (ลังกายภาพความสัมพันธ์กับอำนาจ ไม่ใช่อำนาจในความหมายของการใช้กำ(physical coersion) แต่คืออำนาจของภาพตัวแทน)power of representationที่ต้องพิจารณาถึงอำนาจในการกำหนด ( ) และจัดหมวดหมู่classifyรวมถึงอำนาจในการอธิบายความหมายโลกรอบตัว และการแสดงออกซึ่ง ( ) อำนาจเชิงสัญลักษณ์exercise of symbolic powerที่กล่าวมานี้ฮอลถือว่าป็นความสัมพันธ์เชิง (อำนาจในขอบเขตของภาพตัวแทน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.2.2 แนวคิดเรื่องความเป็นชาย

การศึกษาความเป็นชายในโลกตะวันตกนั้นย้อนไปถึงการศึกษาของซิกมุนด์ ฟรอยด์

(Sigmund Freud, 1856-1939) และอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler, 1870-1937) ที่สนใจความเป็นชายในเชิงจิตวิทยาพัฒนาการ จนระยะหลังการศึกษาได้ขยายตัวไปสู่ความเป็นชายที่หลากหลายในแง่ปฏิบัติการของความเป็นชายในเชิงปัจเจกบุคคล เชิงรวมหมู่ และเชิงโครงสร้าง และการผสมผสานระหว่างความเป็นชาย อำนาจ สถานภาพทางสังคมและความรุนแรง รวมถึงการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศสถานะกับหน่วยอื่นๆ ในสังคม เช่น วัยรุ่น ชนชั้น ความพิการ ชาติพันธุ์ สัญชาติ อาชีพ ศาสนา และเพศวิถี (Hearn, 2007, 390: 393) นอกจากนี้นักวิชาการสายสตรีนิยม ทอดด์ ดับบลิว รีเซอร์ (Todd W. Reeser) มองว่าความเป็นชายคืออุดมการณ์อย่างหนึ่งที่ประกอบขึ้นจากองค์ประกอบ 4 ประการที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่ หนึ่ง ภาพลักษณ์ (image) คือ ภาพภายนอกหรือลักษณะที่เด่นชัดในระดับที่ตื้นที่สุด ดังเช่น การแสดงให้เห็นลักษณะทางกายภาพทั้งเรือนร่างและการแต่งกาย เป็นต้น องค์ประกอบที่สอง ตำนานหรือเรื่องเล่า (myth) ที่ส่งเสริมภาพลักษณ์ซึ่งถูกสร้างขึ้นจนทำให้ความเป็นชายกลายเป็นลักษณะสากล อาทิ เรื่องเล่าเชิงข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ที่สร้างความน่าเชื่อถือในการรับรองความเป็นชายที่ผูกติดกับเพศชาย เช่น การอ้างถึงฮอร์โมน กลไกร่างกาย เพื่อตอกย้ำว่าเพศชายกับความเป็นชายเป็นสิ่งเดียวกัน และทั้งภาพลักษณ์และเรื่องเล่าดังกล่าวได้ผสานกันจนกลายเป็นองค์ประกอบที่สามคือวาทกรรม (discourse) ที่ผลิตซ้ำจากทั้งสถาบันในสังคมและในระดับปัจเจกบุคคล ดังเช่น วาทกรรมความเป็นชายที่ถูกผลิตสร้างจากรัฐผ่านแบบเรียนที่วางรูปแบบวิถีเพศของผู้ชายที่จะต้องมีความเข้มแข็งเพื่อให้เป็นกำลังหลักของครอบครัวหรือของชาติ วาทกรรมจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ต้องเกิดจากองค์ประกอบที่สี่ คือ การแสดงออกหรือปฏิบัติ (perform/act) เพราะผู้ชายที่ปรารถนาความเป็นชายต้องแสดงออกตามภาพลักษณ์หรือวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมา (Reeser, 2010, 21-24)

ไมเคิล คิมเมล (Michael Kimmel) และเอมี่ อรอนสัน (Amy Aronson) นำเสนอแนวทางในการศึกษาความเป็นชายผ่านองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ หนึ่ง ความเป็นชายขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม

เฉพาะในแต่ละสังคม สอง ความเป็นชายขึ้นอยู่กับช่วงเวลาหรือเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยส่งผลต่อการนิยามความเป็นชายที่แตกต่างกันออกไป สาม ความเป็นชายขึ้นอยู่กับช่วงเวลาของชีวิต กล่าวคือ ความเป็นชายเปลี่ยนแปลงไปตามการเรียนรู้ทางสังคม การก้าวข้ามจากเด็กสู่วัยผู้ใหญ่เป็นส่วนพิสูจน์และสร้างความเป็นชาย กล่าวคือจากเด็กผู้ชายที่เคยอาศัยอยู่กับครอบครัว บทบาทความเป็นชายก็เปลี่ยนไปเมื่อเติบโตขึ้นได้ออกไปแต่งงานเป็นหัวหน้าครอบครัว ลักษณะของชายโสดกับผู้ชายที่แต่งงานแล้วอาจมีความแตกต่างกันเนื่องจากความคาดหวังของสังคมในบทบาทของผู้ชายที่แตกต่างกัน สี่ ความเป็นชายเกี่ยวข้องกับชนชั้น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ อายุ วิถีทางเพศ และภูมิภาคท้องถิ่นที่อยู่อาศัย เนื่องด้วยปัจจัยเหล่านี้ การแสดงออกความเป็นชายย่อมแตกต่างกัน รวมถึงสังคมอาจปฏิบัติต่อผู้ชายแตกต่างกันด้วย

จากปัจจัยดังกล่าวทำให้เห็นว่าความเป็นชายไม่ได้มีความหมายที่ตายตัวเป็นหนึ่งเดียวหรือเป็นสากลในทุกสังคมหรือทุกยุคสมัย หากแต่มีลักษณะที่แตกต่างหลากหลายและไม่แน่นอนตายตัวขึ้นอยู่กับปัจจัยทางวัฒนธรรม สังคม ยุคสมัย ตลอดจนช่วงวัยของปัจเจกบุคคลในการขานรับปรับใช้หรือต่อรองกับความเป็นชายในแต่ละรูปแบบ ดังนั้นการศึกษาความเป็นชายจึงต้องอาศัยการวิเคราะห์ถึงบริบทซึ่งมีส่วนในการประกอบสร้างความเป็นชาย (Kimmel, 2004, 504-505)

อาร์. ดับบลิว. คอนเนลล์ (R. W. Connell) ผู้ริเริ่มนิยามและบุกเบิกงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเป็นชายแบบอำนาจนำ (Hegemonic Masculinity) ได้อธิบายไว้ใน *Masculinities* (2005) หนังสือเล่มสำคัญของเขาว่า ความเป็นชายแบบมีอำนาจนำหมายถึง การประกอบเข้าด้วยกันของปฏิบัติการเชิงเพศสถานะ ซึ่งให้คำตอบที่ยอมรับกันได้ในช่วงเวลานั้นๆ เกี่ยวกับปัญหาความชอบธรรมของปิตาธิปไตยและการประกอบเข้าด้วยกันของการปฏิบัติการดังกล่าวยังถูกใช้เพื่อดำรงรักษาสถานะที่เหนือกว่าของผู้ชายและการตกเป็นเบี้ยล่างของผู้หญิงเอาไว้ โดยไม่จำเป็นว่าผู้ที่เป็นตัวแทนของความเป็นชายแบบมีอำนาจนำนั้นจะต้องเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจมากที่สุดในสังคมเสมอไป ประเด็นสำคัญที่

คอนเนลล์เน้นย้ำก็คือความเป็นชายแบบอำนาจนำเป็นเรื่องของการได้รับการยอมรับในช่วงเวลานั้นๆ และเมื่อเงื่อนไขที่รักษาอำนาจปิตาธิปไตยเปลี่ยนไป ฐานรากของความเหนือกว่าของความเป็นชายแบบนั้นๆ ก็จะถูกบ่อนเซาะไปด้วย (Cornell, 2005, 77)

ฟอร์ดและลียง (Ford and Lyons) กล่าวถึงแนวคิดเรื่องความเป็นชายแบบอำนาจนำว่าเป็นความพยายามของคอนเนลล์ในการที่จะให้วิธีคิดอีกแบบหนึ่งต่อเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศภาวะและความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นชายกับอำนาจ คอนแนลล์นิยามความเป็นชายแบบอำนาจนำว่าคือรูปแบบการปฏิบัติทางเพศภาวะซึ่งก่อตัวขึ้นเพื่อการตอบคำถามต่อปัญหาเกี่ยวกับการมีอำนาจของระบบปิตาธิปไตย ซึ่งยืนยันตำแหน่งที่เหนือกว่าของผู้ชายและตำแหน่งที่ต่ำกว่าของผู้หญิง ความคิดดังกล่าวนี้มองว่าความสัมพันธ์ที่สร้างระเบียบแห่งเพศภาวะมาจากสองลักษณะ คือ หนึ่ง การใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงจากฝ่ายหนึ่ง และ สอง ขบวนการสร้างอำนาจและทำให้อีกฝ่ายหนึ่งถูกเบียดขับ ในช่วงเวลาของประวัติศาสตร์จะมีรูปแบบของความเป็นชายลักษณะหนึ่งถูกให้คุณค่าเหนือกว่าแบบอื่นๆ ถึงแม้ว่าคอนแนลล์จะเห็นความสอดคล้องกันบางอย่างระหว่างอุดมคติทางวัฒนธรรมและอำนาจเชิงสถาบัน แต่สิ่งนี้ไม่ได้หมายความว่าผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดความคิดเรื่องความเป็นชายแบบอำนาจนำจะเป็นคนที่มีอำนาจมากที่สุด จากประเด็นนี้จะเห็นว่าความเป็นชายแบบอำนาจนำจะเป็นเรื่องที่ไม่ปกติแต่เป็นเรื่องของบรรทัดฐานซึ่งก่อตัวอยู่ในการแสดงความเป็นผู้ชาย ความเป็นชายแบบอำนาจนำต้องการให้ผู้ชายวางตำแหน่งตัวเองสัมพันธ์กับสิ่งนี้และมันก็สร้างความชอบธรรมให้กับผู้ชายในการกดทับผู้หญิง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อุดมการณ์ที่ชี้นำอาจจะไม่สอดคล้องกับการมีชีวิตอยู่ของผู้ชาย แต่ก็เป็นอุดมการณ์ที่ผู้ชายส่วนใหญ่อยากจะเห็น ภายใต้ระเบียบของเพศภาวะ ตามมุมมองเรื่องความเป็นชายแบบอำนาจนำ คอนแนลล์ได้ชี้ให้เห็นความเป็นชายที่อยู่ชายขอบและถูกกดทับ ซึ่งเกี่ยวโยงกับความเป็นชายแบบอำนาจนำ คอนแนลล์อธิบายว่ากระบวนการเป็นชายขอบคือสิ่งที่สัมพันธ์กับกระบวนการสร้างอำนาจที่มาจากความเป็นชายแบบชี้นำของกลุ่มคนที่มีอำนาจ ความเป็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ชายที่ถูกกดทับจะสัมพันธ์กับการตีตราว่าเป็นคนเบี่ยงเบน เช่น เกย์ ในขณะที่ความเป็นชายแบบชายขอบจะถูกอธิบายในเรื่องของชนชั้น สีผิวและเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ ความเป็นชายที่ถูกกดทับหรือมีค่าต่ำคือสิ่งที่ใช้ท้าทายความหมายของความเป็นชายที่เป็นอุดมคติทางสังคม ความเป็นชายที่ไม่ได้รับการยอมรับจะมีความสำคัญน้อยกว่าความเป็นชายแบบอุดมคติ คอนแนลล์ทำให้เราเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งตายตัว แต่เป็นเรื่องของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในสถานการณ์เฉพาะโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไป(นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2556: ออนไลน์)

ดังนั้น การศึกษาเรื่องความเป็นชายที่ผ่านมาจึงตกอยู่ใต้วิธีคิดแบบ “สารัตถะนิยม” (Essentialism) ซึ่งมองดูความจริงเกี่ยวกับเพศภาวะของมนุษย์ผ่านเงื่อนไขทางร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นอวัยวะเพศ ฮอร์โมนเพศ ระบบการทำงานของร่างกายที่ส่งผลต่ออารมณ์ทางเพศ รวมไปถึงเชื่อว่า “สัญชาตญาณทางเพศ” (Sexual Instinct) เป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์เพศชายและเพศหญิงแสดงพฤติกรรม อารมณ์ และตัวตนทางเพศไม่เหมือนกัน ความรู้ทางชีววิทยากลายเป็นคำตอบในตัวเองที่ทำให้การศึกษาความเป็นชายวนเวียนอยู่กับเรื่องเพศสรีระ ในแวดวงวิชาการด้านเพศภาวะและเพศวิถีศึกษาซึ่งพัฒนาขึ้นในช่วง 100 ปีที่ผ่านมา บ่อเกิดความคิดเรื่องความเป็นชายไม่ได้อิงอยู่กับเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์กับอุดมการณ์ทางสังคมและกฎระเบียบที่ใช้ควบคุมการแสดงออกทางเพศ ความหมายและอุดมการณ์เรื่องความเป็นชายจึงมีเงื่อนไขที่มาจากประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย และสัมพันธ์กับวิธีคิดเรื่องเพศที่สังคมต่างๆใช้อธิบายไม่เหมือนกัน ความเป็นชายไม่ใช่สิ่งสากล แต่เป็นเรื่องของคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลายและอาจมีความซับซ้อนเกินกว่าความรู้แบบวิทยาศาสตร์จะเข้าใจได้ การทบทวนกระบวนทัศน์และวิธีคิดที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความจริงเกี่ยวกับเพศภาวะชาย และความเป็นชาย จำเป็นต้องตั้งคำถามเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการนิยามว่าใครคือเพศชาย ผู้ชาย และอะไรคือความเป็นชาย ในเวลาเดียวกัน ก็ต้องตั้งคำถามว่าการจัดจำแนกเพศออกเป็น “เพศชาย” และ “เพศหญิง” เป็นสิ่งสากลที่พบเห็นได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ทุกสังคมหรือไม่ เราจำเป็นต้องมองหาการเปลี่ยนแปลงและการผสานเข้าหากันของอุดมการณ์ความคิดเรื่องเพศแบบต่างๆที่สัมพันธ์กับอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลของรัฐชาติสมัยใหม่ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม วัฒนธรรมบริโภค และอุดมการณ์ทางการเมืองที่มีผลต่อการสร้างกฎระเบียบต่างๆที่สัมพันธ์กับการแสดงพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์ เพราะสิ่งเหล่านี้ดำเนินไปด้วยความขัดแย้งและการต่อรองที่บุคคลเป็นผู้เลือกรับความหมายเกี่ยวกับเพศในแบบต่างๆ

ซึ่งเป็นบทบาทตรงข้ามกับผู้หญิงอย่างสิ้นเชิง การมองความเป็นชายผ่านความมีเอกลักษณ์เชิงเดี่ยวในลักษณะนี้เป็นผลมาจากทฤษฎี “บทบาททางเพศ” (Sex Role Theory) (Kimmel 1987, Connell 2005) และนำไปสู่การสร้างมายาคติว่าผู้ชาย เพศชาย เป็นเพศที่แข็งแรง และจะต้องแสดงอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงเพศหญิง มายาคติดังกล่าวส่งผลให้การศึกษาความเป็นชายมุ่งที่จะตอบโจทย์ความไม่เท่าเทียมทางเพศและอำนาจที่ผู้ชายใช้ควบคุมสังคม สมมุติฐานเรื่องเพศตรงข้ามและอำนาจที่ไม่เท่ากันระหว่างชายหญิงได้บดบังความเข้าใจเรื่องความเป็นชายในมิติอื่นๆ และมองไม่เห็นคุณลักษณะเฉพาะที่เพศชายสามารถแสดงออกได้มากกว่าความเข้มแข็งอดทน เช่น ผู้ชายแสดงความอ่อนโยนหรือความปรวนแปรทางอารมณ์ การมองไม่เห็นความซับซ้อนและความหลากหลายในความเป็นชายมาจากอคติที่เชื่อว่า “ผู้ชาย” จะต้องไม่อ่อนแอและอ่อนหวานเหมือนผู้หญิง อคติและมายาคตินี้มีอิทธิพลทำให้การศึกษาความเป็นชายวนเวียนอยู่กับเรื่องเพศขั้งตรงข้ามและการแบ่งแยกพรมแดน “ความเป็นชาย”ออกจาก “ความเป็นหญิง” อย่างสิ้นเชิง ภายใต้มายาคติเรื่องความเป็นชาย ที่มีเอกลักษณ์และความคงที่ในเพศสรีระและเพศภาวะ คือการสร้างบรรทัดฐานแบบรักต่างเพศ (Heteronormativity) กล่าวคือ ผู้ชายจะกลายเป็นศูนย์กลางของการสร้างความสัมพันธ์ทางเพศที่ต้องตอบสนองการสร้างครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว ดังนั้น การมีเพศสัมพันธ์ของผู้ชายก็ต้องเป็นไปตามอุดมการณ์ครอบครัว คือ มีประเวณีกับเพศหญิง เป็นหัวหน้าครอบครัว และเลี้ยงดูภรรยาและบุตร พื้นที่ทางสังคมของผู้ชายภายใต้มายาคตินี้ คือพื้นที่สาธารณะที่ผู้ชายจะออกไปทำงานนอก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บ้านและเป็นผู้แบกรับภาระทางเศรษฐกิจ สิ่งนี้ตอบสนองระบบทุนนิยมสมัยใหม่ที่ต้องการแรงงานที่แข็งแรงอดทนทำงานให้คุ้มค่ากับค่าแรงที่จ่ายไป มายาคตินี้ทำให้ผู้ชายกลายเป็นคนรักต่างเพศที่จะต้องมีอารมณ์ปรารถนาทางเพศกับผู้หญิงเท่านั้น ถ้าผู้ชายคนใดแสดงอารมณ์ทางเพศและมีการเสพสังวาทกับคนเพศเดียวกัน ก็จะถูกมองว่าไม่ใช่ผู้ชาย ซึ่งเป็นเรื่องเสื่อมเสียทางสังคมอย่างมาก ดังนั้นการกดทับให้เพศชายดำรงอยู่ในเพศภาวะ ผู้ชาย และ เพศวิถีรักต่างเพศ จึงเป็นกฎระเบียบที่เคร่งครัดและเป็นศีลธรรมที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง และผู้ชายกับผู้ชาย พฤติกรรมและตัวตนทางเพศของผู้ชายจึงเป็นเป้าหมายของการจัดระเบียบว่าอะไรคืออารมณ์เพศที่ปกติและไม่ปกติ นั่นคือ ผู้ชายจะต้องดำรงตนอยู่ในความเข้มแข็งและเป็นรักต่างเพศที่จะต้องแต่งงานกับผู้หญิง เพื่อสร้างครอบครัวและผลิตทายาทให้ออกไปเป็นแรงงานในระบบทุนนิยมต่อไป

เหนือกว่าความเป็นหญิง และแยกผู้หญิงออกจากปริมณฑลของผู้ชาย ดังนั้น ความอ่อนแอและอ่อนหวานที่ถูกเชื่อว่าเป็นคุณลักษณะของผู้หญิงจะถูกรังเกียจและถูกกีดกันออกจากพื้นที่ความเป็นชาย การแยกส่วนดังกล่าวนี้คือมาตรฐานความเป็นชายที่เป็นอุดมคติ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องความซับซ้อนและความไม่คงที่ของการแสดงความเป็นชายยังเป็นสิ่งท้าทายต่อมายาคติเดิมๆ ที่ผูกผู้ชายไว้กับความเป็นชายแบบรักต่างเพศ เราจำเป็นต้องแยกบรรทัดฐานรักต่างเพศออกไปจากความเป็นชาย เพื่อที่จะมองผู้ชาย ในฐานะเป็นผู้แสดงบทบาททางเพศที่หลากหลาย ผู้ชายสามารถแสดงตัวตนและอารมณ์ทางเพศได้มากกว่ารักต่างเพศ เมื่อเข้าใจในแนวนี้ เราก็จะพบว่าความเป็นชายเป็นสิ่งที่มีพลวัต และเป็นกระบวนการต่อเติมเสริมแต่งของบุคคลที่จะเลือกหยิบคุณค่าความเป็นชายแบบต่างๆ มาใช้ในชีวิตประจำวันและภายใต้สถานการณ์ทางสังคมที่ต่างกัน

คอร์นวอลล์และลินดีสฟาร์น (1994) ตั้งข้อสังเกตว่า การศึกษาความเป็นชายไม่จำเป็นต้องใช้แนวคิดเรื่องระบบปิตาธิปไตย หรือสังคมชายเป็นใหญ่มาเป็นแนวทางวิเคราะห์ เพราะผู้ชายยังคงมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับคนเพศเดียวกันด้วย ไม่เฉพาะการสร้างสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกับผู้หญิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เท่านั้น ในสังคมระหว่างผู้ชายด้วยกันก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำความเข้าใจว่าผู้ชายกดขี่กีดกันหรือใช้อำนาจกับผู้ชายคนอื่นอย่างไร การศึกษาในแนวนี้ไม่ค่อยได้รับความนิยมเท่ากับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงภายใต้วิธีคิดแบบสตรีนิยม หรือวิธีคิดแบบบรรทัดฐานรักต่างเพศ ประเด็นนี้ถูกยกขึ้นมาในการศึกษาของ สก็อต เฟเบียส คีสลิ่ง (2005) โดยเขาโต้แย้งว่าสังคมผู้ชายเต็มไปด้วยความไม่เท่าเทียม ผู้ชายไม่ได้มีเอกภาพในเนื้อเดียวกันที่เรามักจะทึกทักเอาเองว่าผู้ชายก็คือผู้ชายมีความเข้มแข็งอดทนกล้าหาญ แต่สิ่งเหล่าสวนทางการวิธีปฏิบัติที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน การศึกษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ชายให้ทำให้เห็นภาพที่ต่างไปจากกระบวนทัศน์แบบสตรีนิยม กล่าวคือ ในสังคมผู้ชาย (homosocial) เต็มไปด้วยการต่อรองแข่งขันในเชิงความหมาย ผู้ชายไม่ได้เป็นปึกแผ่น ไม่มีความสามัคคีและไม่มีเอกลักษณ์เดียว สังคมผู้ชายเต็มไปด้วยการรื้อสร้างความหมายของความเป็นชายตลอดเวลา และผู้ชายก็จะมองผู้ชายคนอื่นในฐานะเป็นกระจกสะท้อนความเป็นชายของตัวเอง

ดังนั้น การศึกษาความเป็นชาย จึงมิใช่การตอกย้ำถึงเพศภาวะชายและเพศวิถีรักต่างเพศที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง หากแต่เป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายมีต่อคนอื่นๆโดยไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้เพศตรงข้ามและบรรทัดฐานรักต่างเพศ เมื่อมองความเป็นชายในแนวนี้เราก็จะเห็นว่าความเป็นชาย ไม่ได้ผูกติดกับเพศภาวะ เพศวิถีและเพศสรีระ แต่ดำรงอยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การศึกษาความเป็นชายต้องทำความเข้าใจว่าอะไรคือผู้ชาย การตระหนักรู้ถึงความเป็นชายและ อารมณ์แบบผู้ชาย ทั้งสามส่วนนี้มีความเชื่อมโยงกัน ผู้ชายจะดำรงตนในสังคมในฐานะผู้เลือกความหมายเกี่ยวกับความเป็นชายมาใช้กับตนและแสดงพฤติกรรมทางเพศไปตามความหมายเหล่านั้น การแสดงออกถึงความเป็นชายนี้มีความสำคัญมากเพราะผู้ชายจะค่อยๆพัฒนาความคิดเรื่องความเป็นชายจากประสบการณ์ของตัวเอง วิธีการนี้คือการตระหนักรู้ว่าอะไรคือความเป็นชาย ผู้ชายจะมีวิธีการบางอย่างเพื่อทำให้คนอื่นเห็นว่าตนเองมีความ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เป็นชาย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงท่าทาง คำพูด การแต่งกาย สิ่งเหล่านี้คือเครื่องมือที่ช่วยให้ความเป็นชายจับต้องได้ มองเห็นได้ สำหรับอารมณ์แบบผู้ชายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างความเป็นชาย เมื่อผู้ชายตระหนักว่าตนเองคือใคร เขาก็จะดำรงตนอยู่ในความหมายความเป็นชายและแสดงอารมณ์ให้สอดคล้องกับความหมายนั้น สิ่งที่ไวท์เฮดอธิบายนี้ชี้ให้เห็นว่าตัวตนความเป็นผู้ชายไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยทางชีววิทยาแต่เกิดขึ้นบนกระบวนการทางสังคมและปฏิบัติการที่บุคคลเลือกใช้ในสถานการณ์ต่างๆ การทบทวนความหมายของความเป็นชาย ยังทำให้เห็นว่า เพศชาย ผู้ชาย ความเป็นชาย ไม่ได้ดำรงอยู่เป็นด้านตรงข้ามกับ เพศหญิง ผู้หญิง ความเป็นหญิง ตามสมมุติฐานของทฤษฎีเพศศาสตร์และบทบาททางเพศ ความเป็นชายเป็นสิ่งที่ซับซ้อน มีทั้งความเป็นชายตามอุดมคติรักต่างเพศและสวนทางกับอุดมคตินั้น ความเป็นชายไม่ได้บ่งบอกถึงความเป็นแก่นแท้ตามธรรมชาติหรือความเป็นปกติวิสัยของการเป็นผู้ชายในสังคม แต่ความเป็นชายเป็นพยานหลักฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ก่อตัวขึ้นบนวิธีคิดเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีที่แต่ละสังคมจะนิยามและสร้างกฎเกณฑ์แตกต่างกัน ในประเด็นนี้คอนเนลล์ (2005) อธิบายว่าผู้ชายที่ได้ประโยชน์และมีสิทธิพิเศษในสังคมแบบปิตาธิปไตยนั้น ไม่ได้หมายความว่าผู้ชายทุกคนจะประสบความสำเร็จในการเข้าถึงอำนาจทางสังคม ความรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจจึงเป็นเพียงประสบการณ์ของผู้ชายที่มาจากชนชั้นสูงหรือชนชั้นปกครอง ดังนั้นความเป็นชายจึงไม่ได้เท่ากับการมีอำนาจ ตามสมมุติฐานของทฤษฎีสตรีนิยมหรือจิตเวชศาสตร์ หากแต่ความเป็นชายเป็นพื้นที่ที่ผู้ชาย (รวมทั้งผู้หญิง) จากชนชั้นต่างๆเข้ามาบริหารตัวตนของตัวเองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความเป็นชายจะถูกสร้างขึ้นให้เป็นรูปเป็นร่างภายใต้สถานการณ์ต่างๆ และความหมายใหม่เกี่ยวกับความเป็นชายก็จะถูกสร้างขึ้นมาท้าทายความหมายเก่าๆ เมื่อมองความเป็นชายว่าเป็นสิ่งที่ไร้เอกภาพและพร้อมที่จะเปลี่ยนสภาพได้ตลอดเวลา เราก็จะเห็นความเป็นชายที่ไม่ผูกติดกับเพศชายและผู้ชายเท่านั้น รวมทั้งไม่ผูกติดกับอุดมการณ์แบบรักต่างเพศและระบบปิตาธิปไตย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากความเข้าใจเรื่องความเป็นชายที่มีเอกภาพคงที่ ไปสู่การมองความเป็นชายที่หลากหลาย (Multiple Masculinities) มิใช่การเปลี่ยนวิธีการทำความเข้าใจเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีของผู้ชายเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการมองความเป็นชายในฐานะเป็นสิ่งที่อยู่นอกเงื่อนไขทางชีววิทยา ทฤษฎีเพศคู่ตรงข้าม และอุดมการณ์รักต่างเพศ เท่าที่ผ่านมาการศึกษาความเป็นชายมักจะนำเงื่อนไขเหล่านี้มาเป็นตัวตั้งและเชื่อไปตามนั้นว่า ความเป็นชายคือสิ่งที่มีอยู่ในร่างกายของเพศชายตั้งแต่กำเนิด เชื่อว่าผู้ชายเกิดมามีเพศวิถีแบบรักต่างเพศในสายเลือด และเชื่อว่าความเป็นชายเป็นด้านตรงข้ามกับความเป็นหญิง เมื่อการศึกษาความเป็นชายเริ่มต้นด้วยความเชื่อเหล่านี้ก็จะนำไปสู่การตอกย้ำว่าผู้ชายเป็นเพศที่แข็งแรงตามธรรมชาติ มีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง และจะต้องแสดงอารมณ์ปรารถนาทางเพศต่อเพศตรงข้ามเพียงอย่างเดียว ความเชื่อเหล่านี้ได้มองข้ามความซับซ้อนและความหลากหลายของความเป็นชายที่ถูกสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงอำนาจที่ต้องเข้าใจจากบริบททางประวัติศาสตร์มากกว่าจะตัดสินจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2556)

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ในงานวิจัยนี้จะทบทวนอัตลักษณ์ความเป็นชายที่เกิดขึ้นในบริบทความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมของญี่ปุ่น ตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงยุคทศวรรษ 1960 ผ่านวรรณกรรมหลังสงครามโลกของคะวะบะ ยะซุนะริ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1.3.1 วิเคราะห์วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ

1.3.2 ศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมดังกล่าว

1.4 สมมติฐานในการวิจัย

อุดมคติความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่นช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองมีแนวคิดเรื่องบูชิโด ซึ่งกำหนดให้ผู้ชายต้องเข้มแข็งและเด็ดเดี่ยว มีหน้าที่ต่อรัฐ กล่าวคือ ผู้ชายต้องเป็นทหารและพลีชีพเพื่อชาติ ต้องมีหน้าที่ต่อครอบครัว กล่าวคือมีหน้าที่เป็นพ่อและผู้นำครอบครัว เมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สองและถูกยึดครองโดยสหรัฐอเมริกาส่งผลกระทบทำให้เกิดวิกฤตอัตลักษณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์ความเป็นชาย วรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะนำเสนอวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านตัวละครชายที่บกพร่องและล้มเหลวเพราะไม่สามารถสวมบทบาทความเป็นพ่อ ไม่สามารถเป็นผู้นำในครอบครัวหรือแสดงความเป็นชายให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมได้ ตัวละครชายดังกล่าวมีวิธีการต่อรองกับความเป็นชายแบบเดิมเพื่อยืนยันความมีตัวตน ซึ่งบางครั้งสะท้อนผ่านความปรารถนาในรูปที่บิดเบี้ยวหรือแสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมที่ผิดปกติ เช่น ไม่สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิดของตนและใช้ความรุนแรงในการทำร้ายร่างกายตนเองและผู้อื่น ในขณะเดียวกันวรรณกรรมดังกล่าวประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบใหม่ผ่านตัวละครชายที่มีความกังวลต่อบทบาทและสถานะทางเพศของตน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.5 ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เลือกวิเคราะห์นวนิยายขนาดยาวสามเรื่องและนวนิยายขนาดสั้นหนึ่งเรื่องที่เป็นผลงานสำคัญในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ ได้แก่

1.5.1 *เสียงแห่งขุนเขา* 『山の音』 (1954)

1.5.2 *นิทราเทวี* 『眠れる美女』 (1961)

1.5.3 *แขนข้างเดียว* 『片腕』 (1964)

1.5.4 *ดอกแดนดิไลออน* 『たんぽぽ』 (1968)

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยโดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.6.1 รวบรวมข้อมูลวรรณกรรมหลังสงครามของคะวะบะตะ ยะซุนะริและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.6.2 ศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นชายในบริบทสังคมญี่ปุ่นเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ตัวบท

1.6.3 ศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับความเป็นชายในประเทศญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม

1.6.4 สรุปผลการวิเคราะห์ในงานวิจัยและนำเสนอผลงานเป็นรูปเล่ม

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทำให้เข้าใจแนวคิดเรื่องความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่นจากการวิเคราะห์ภาพความเป็นชายที่ปรากฏในวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ

1.7.2 เป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่ในสังคมไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัย “คะวะบะตะ ยะซุนะริ ลักษณะการใช้ลีลาและจินตภาพ” (2536) ของปิยะจิต ทาแดง ได้ทำการศึกษาโดยแบ่งออกได้เป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ หนึ่ง การศึกษาชีวิตของคะวะบะตะ ประสบการณ์ชีวิตส่วนตัวของคะวะบะตะที่มีลักษณะต่างออกไปจากนักเขียนร่วมสมัยหลายคน มีส่วนทำให้การแสดงออกของเขาต่างไปจากคนอื่น สอง การศึกษาผลงานคะวะบะตะในเรื่องรูปแบบและแก่นเรื่อง และ สาม การศึกษาศิลปการเขียนของคะวะบะตะที่ใช้จินตภาพ และการใช้ต่างกาลเทศะ นั้น คะวะบะตะใช้เป็นเทคนิคในการสร้างอารมณ์ร่วมระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน จากการศึกษาดังกล่าว

พบว่าคะวะบะตะใช้จินตภาพนี้เป็นการนำเสนอที่เน้นในด้านอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าที่จะเน้นในด้านรายละเอียดของเนื้อเรื่อง อย่างไรก็ดี ปิยะจิตมิได้เน้นการวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรมหลังสงครามของคะวะบะตะจึงเป็นการต่อยอดจากการวิจัยดังกล่าว เพื่อนำเสนอให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมของสังคมผ่านวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในนวนิยายของคะวะบะตะในช่วงทศวรรษ 1950 และทศวรรษ 1960

บทความวิจัยเรื่อง "มองโลกผ่านตะวันออกผ่านวรรณกรรมของคะวะบะตะ ยะสึนาริ" (2549) ของนันท์ชญา มหาขันธ์ นำเสนอโลกทัศน์ ชีวทัศน์แบบตะวันออกที่ปรากฏในวรรณกรรมของคะวะบะตะดังต่อไปนี้คือ ค่านิยมและโลกทัศน์ทางสังคมและวัฒนธรรมประกอบด้วยค่านิยมยกย่องผู้อาวุโส ค่านิยมยกย่องผู้คงแก่เรียน และค่านิยมดูถูกผู้มีอาชีพให้ความบันเทิง ชีวทัศน์ที่ว่าชีวิตเป็นทุกข์โดยเนื่องมาจากการพลัดพราก สังขาร ความรัก ค่านิยมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติแบ่งเป็นสองประเด็นคือ สีแดงกับชาวตะวันออก และสีแดงขาวกับชาวญี่ปุ่น และประเด็นสุดท้ายทรรศนะต่อความเงียบ (ความสงบ) ทั้งนี้ได้กล่าวว่าคะวะบะตะได้รับการยกย่องจากความสามารถในการถ่ายทอดจิตวิญญาณแบบญี่ปุ่นและปรัชญาแบบตะวันออก แม้ว่าชีวิตของเขาจะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกก็ตาม แต่ด้วยสำนึกอันแรงกล้าที่ว่าตนเองเป็นชาวตะวันออกที่ฝังอยู่ในสายเลือด รวมทั้งความซาบซึ้งในมรดกทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นประกอบกับความสนใจในปรัชญาทางพุทธศาสนาและโลกทัศน์ ชีวทัศน์แบบตะวันออก ล้วนกล่อมเกลาให้คะวะบะตะกลายเป็นบุคคลพิเศษผู้สามารถถ่ายทอดความรู้สึกเหล่านี้สู่งานด้านวรรณกรรมได้อย่างงดงาม

บทความวิจัยเรื่อง “ความเป็นพ่อในวรรณกรรมคะวะบะตะ” (2004) ของฮะโตะริ เท็ตท์สึยะ (羽鳥徹哉) นำเสนอภาพความเป็นพ่อในวรรณกรรมของคะวะบะตะ โดยกล่าวว่าผู้อ่านจะพบตัวละครชายที่พยายามหลีกหนีจากการเป็นพ่อหรือมีอารมณ์ความรู้สึกที่ห่างไกลจากความเป็นพ่อ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สภาพจิตใจของตัวละครชายดังกล่าวปรากฏอยู่ในงานเขียนของคะวะบะตะจำนวนไม่น้อยทีเดียว แม้ว่าตัวละครพยายามที่จะสวมบทบาทเป็นพ่อหรือหัวหน้าครอบครัวแต่ก็มีความหวาดกลัวต่อสถานะดังกล่าวอยู่ลึกๆ ภายในจิตใจด้วย คะวะบะตะพยายามสร้างตัวละครที่มีความเป็นพ่อภายใต้ความย้อนแย้งนั้น ดังที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* และ *ในชีวิตของคนคนหนึ่ง* ฮะโตะริอธิบายภาพความเป็นพ่อในงานวรรณกรรมของคะวะบะตะโดยเชื่อมโยงกับประวัติชีวิตส่วนตัวของผู้เขียนโดยกล่าวสรุปไว้ในตอนท้ายว่า คะวะบะตะต้องเผชิญกับชีวิตที่กำพร้าพ่อแม่ ปู่ย่าตายายล้มหายตายจากและสูญเสียบ้านไปตั้งแต่เยาว์วัย ด้วยเหตุนี้ความรู้สึกของลูกที่สูญเสียที่พึ่งพิง ความรู้สึกโหยหาคนที่คอยคุ้มครองดูแลเช่นผู้เป็นแม่นั้นจึงกลายเป็นพื้นฐานทางอารมณ์ที่คงอยู่กับคะวะบะตะตลอดทั้งชีวิต ในทางกลับกัน คะวะบะตะก็ประสบความสำเร็จในการแสวงหาวิถีชีวิตแบบปัจเจกบุคคล ยืนหยัดด้วยตนเองและอดทนต่อความโดดเดี่ยวแม้จะไม่มีคนคอยคุ้มครองดูแลก็ตาม ทว่าการมีชีวิตในฐานะพ่อ การมีลูกและเลี้ยงดูครอบครัว การมีชีวิตดำรงตนในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือทางสังคมนับเป็นเรื่องที่ยากลำบากมากทีเดียวสำหรับคะวะบะตะ

งานวิจัย “A Study on the Formation of KAWABATA Yasunari’s Conception of ‘Makai’ (Hell)” (2014) ของ ริ เซเกะอิท์ซึ （李聖傑) นำเสนอการวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับ “โลกียะ” （魔界）「Makai」 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหลังสงครามของคะวะบะตะ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า วรรณกรรมของคะวะบะตะมีความเปลี่ยนแปลงมากหลังจากญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงคราม จุดเด่นในงานวรรณกรรมหลังสงครามของคะวะบะตะก็คือ “โลกียะ” （魔界） ผู้เขียนสำรวจประเด็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างคะวะบะตะกับสงคราม ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการศึกษาไม่มากนัก และวิเคราะห์ความหมายของ “โลกียะ” （魔界) ที่ปรากฏในงานเขียนช่วงหลังสงครามของคะวะบะตะ ผู้เขียนมองว่า จุดประสงค์ของการสร้าง “โลกียะ” （魔界) สำหรับคะวะบะตะ คือ การขีด

เขียนภาพของกิเลส ซึ่งหมายถึงความปรารถนา ความชั่วร้าย ความมืดดำที่อยู่ก้นบึ้งในจิตใจมนุษย์ และเล่าเรื่องความรู้สึก พฤติกรรมของมนุษย์ออกมาอย่างที่มันเป็น และผู้เขียนยังตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า สงคราม คือ จุดเริ่มต้นของ “โลกียะ” (魔界) จากการค้นคว้าและวิเคราะห์หลักฐานต่างๆ อย่างละเอียด งานวิจัยของริจึงชี้ให้เห็นแง่มุมทางประวัติศาสตร์ แง่มุมความคิดทางสังคมของคะวะบะตะ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ศึกษางานต่อไป

งานวิจัยเรื่อง “Method of Kawabata Yasunari: 20th century modernism and the construction of discourse “Japan” (2011) ของ นิเฮ มะซะโตะ เป็นการศึกษาวรรณกรรมของคะวะบะตะในแง่ของภาษาที่ใช้ในงานเขียนโดยวิเคราะห์ตัวบทงานเขียนตั้งแต่ยุคแรกไปจนถึงยุคหลัง นอกจากนี้ยังศึกษาภูมิหลังความเป็นมาของการวิเคราะห์งานเขียนในช่วงหลังสงครามของคะวะบะตะที่มักจะถูกผูกโยงเข้ากับความเป็น “ญี่ปุ่น” “ขนบดั้งเดิม” โดยหยิบยกวาทกรรมตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1940 จนถึงทศวรรษ 1960 มา จากการศึกษาพบว่าวิธีการคิดของคะวะบะตะที่มักเกี่ยวโยงกับความเป็น “ตะวันออก” นั้นมีรากฐานมาจากเจตคติแบบคตินิยมสมัยใหม่ ดังเช่น ในนวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* นำเสนอการรับรู้หรือวิธีการคิดของตัวละครเอกที่แสดงให้เห็น “ความคลาดเคลื่อน” “ความไม่ปะติดปะต่อกัน” ในขณะที่รอยปริของระบบความหมายก็ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านี่เป็นการทดลองปฏิบัติจริงตามแนวคิดคตินิยมสมัยใหม่ ที่ทำให้กระบวนทัศน์การแสดงออกถึงตัวตนในวรรณกรรมสมัยใหม่นั้นสั่นคลอน งานวิจัยของนิเฮช่วยชี้ให้เห็นถึงมุมมองใหม่ในการวิเคราะห์วรรณกรรมของคะวะบะตะ โดยสามารถนำไปต่อยอดศึกษาวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในงานวรรณกรรมหลังสงครามโลกของคะวะบะตะ

1.9 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.9.1 อักษรภาษาญี่ปุ่นที่อยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ 『 』 คือชื่อนวนิยาย

1.9.2 อักษรโรมะจิที่อยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ [ ] หลังอักษรภาษาญี่ปุ่นคือวิธีอ่านคำหรือข้อความภาษาญี่ปุ่นนั้น

1.9.3 คำ ข้อความหรือตัวเลขที่อยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) คือรายละเอียดที่ต้องการอธิบายเพิ่มเติม

1.9.4 คำหรือข้อความภาษาญี่ปุ่นที่ปรากฏในงานวิจัยนี้จะใช้อักษรภาษาญี่ปุ่นและมีอักษรโรมันซึ่งเป็นวิธีอ่านกำกับไว้ในวงเล็บด้านหลัง หากมีการใช้คำหรือข้อความนั้นอีกอาจใช้วิธีการเขียนแบบเดิมหรือเขียนด้วยอักษรโรมันเท่านั้น ยกเว้นชื่อตัวละครที่ผู้วิจัยจะถอดเสียงหรือแปลเป็นภาษาไทยโดยไม่ใช้อักษรภาษาญี่ปุ่นกำกับเนื่องจากมีตัวละครปรากฏเป็นจำนวนมาก

1.9.5 ในการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยนั้น ผู้วิจัยใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลงานวิจัยในพ.ศ.2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สีตสุวรรณ, ผศ. สุชาดา สัตยพงศ์, ผศ. เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (ปัจจุบันคือ ศาสตราจารย์ ดร. สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณียนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คือ ผศ. ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำหนดการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยตัวอักษรโรมัน (อักษรโรมะจิ) เป็นอักษรไทยซึ่งขออธิบายโดยสังเขปดังนี้

สระ	
อักษรโรมะจิ (สระเสียงสั้น, สระเสียงยาว)	**อักษรไทย**
a, aa	อะ , อา
i , ii	อิ , อี
u , uu	อุ , อู
e , ee	เอะ , เอ
o , oo	โอะ , โอ
-ya , -yaa	เอียะ , เอีย
-yu , -yuu	อิว , อีว
-yo , -yoo	เอียว , เอียว
พยัญชนะ	
อักษรโรมะจิ	**อักษรไทย**
p เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	พ ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ท ต
*ts	ท์ซ
ch	ช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

d	ด
n	น
n (ที่เป็นพยัญชนะก่อพยางค์ทำหน้าที่คล้ายตัวสะกด) เมื่อเกิดหน้า p, b, m เมื่อเกิดหน้า k, g, w เมื่อเกิดที่อื่นๆ	 ม ง น
n’ (ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและตามด้วยสระ)	น
s	ซ
*sh	ฌ
*z	ส
j	จ
r	ร
y	ย
k เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ค ก
g เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ก ง

(* คือส่วนที่ผู้อ่านทั่วไปอาจยังไม่คุ้นเคยนัก)

อนึ่งคำบางคำที่ใช้แพร่หลายแล้วยังคงใช้ตามความนิยมเช่นเดิม เช่น โตเกียว โอซากา บูชิโด เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 2

เส้นทางวรรณกรรมของคะวะบะตะและความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่น

2.1 คะวะบะตะ: ชีวิตและผลงาน

งานเขียนของคะวะบะตะส่วนมากนั้นสะท้อนถึงความเปล่าเปลี่ยวเดียวดายอันเป็นโลกส่วนตัวของคะวะบะตะซึ่งยากแก่การเข้าใจ มีนักวิชาการจำนวนไม่น้อยที่วิเคราะห์และตีความงานเขียนของเขาโดยผูกโยงเข้ากับชีวประวัติของเขา ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงชีวิตและผลงานของคะวะบะตะเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในงานเขียนของเขาต่อไป

2.1.1 ปมชีวิตเด็กกำพร้า ความโดดเดี่ยวในวัยเยาว์

คะวะบะตะ ยะซุนะริ (14 มิถุนายน ค.ศ. 1899 - 16 เมษายน ค.ศ. 1972) เป็นนักเขียนนวนิยาย เรื่องสั้นและนักวิจารณ์วรรณกรรมชาวญี่ปุ่น คะวะบะตะเกิดที่เมืองโอซากาในปี ค.ศ. 1899 พ่อซึ่งเป็นแพทย์ป่วยเป็นวัณโรคและเสียชีวิตเมื่อคะวะบะตะอายุไม่ถึงสองขวบ ปีต่อมาแม่ก็จากไปอีกคนด้วยโรคเดียวกัน คะวะบะตะเติบโตขึ้นมาโดยการเลี้ยงดูของปู่และย่าในเมืองโอซากา ขณะที่พี่สาวอีกคนได้ป้ารับไปเลี้ยง ย่ามาจากไปเมื่อคะวะบะตะเข้าเรียนชั้นประถม เมื่ออายุได้สิบปีพี่สาวคนเดียวก็เกิดล้มป่วยตายไป เหลือเพียงปู่ที่เป็นญาติใกล้ชิดคนสุดท้ายซึ่งได้ล้มป่วยและเสียชีวิตลงตอนเขาอายุสิบห้าปี คะวะบะตะต้องเผชิญกับการสูญเสียสมาชิกในครอบครัวไปทีละคนตั้งแต่วัยเยาว์หลังจากปู่ของเขาจากไป คะวะบะตะย้ายเข้าไปอยู่หอพักในโรงเรียนจนจบมัธยมต้นแล้วเดินทางสู่โตเกียวเพื่อเรียนต่อระดับมัธยมปลายโดยพักอยู่กับครอบครัวของญาติ จากนั้นคะวะบะตะได้เข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยโตเกียวอิมพีเรียล（東京帝国大学）ในคณะอักษรศาสตร์ สาขาวิชาวรรณคดีอังกฤษในปี ค.ศ.1920 และได้เปลี่ยนไปเรียนสาขาวรรณคดีญี่ปุ่นในปีต่อมา เขาได้เขียนวิทยานิพนธ์

เรื่อง *ประวัตินวนิยายญี่ปุ่น* 『日本小説史小論』 และจบการศึกษาในปี ค.ศ.1924 เมื่ออายุยี่สิบห้าปี

การมีชีวิตที่โดดเดี่ยวอ้างว้างจากการสูญเสียสมาชิกในครอบครัวทำให้คะวะบะตะหันเข้าหาหนังสือตั้งแต่สมัยประถม และประสบการณ์อันขมขื่นที่เกิดจากความผิดหวังในความรัก (สมัยเรียนมหาวิทยาลัยเขาได้หลงรักสาวอายุราวสิบหกปีที่ทำงานเป็นพนักงานบริการในคาเฟ่แห่งหนึ่งชื่อ อิโตฮะท์ซุโยะ (伊藤初代) ถึงขนาดขอแต่งงานแต่ถูกฝ่ายหญิงปฏิเสธและหนีหายจากไปในที่สุด ความทรงจำต่อเหตุการณ์ครั้งนี้มีผลกระทบต่อจิตใจของคะวะบะตะและงานเขียนของเขาหลายเรื่อง) ทำให้เขามุ่งมั่นที่จะเป็นนักเขียน ในปี ค.ศ.1926 คะวะบะตะตัดสินใจอยู่กินกับมะท์ซุบะยะฌิ ฮิเดะโกะ (松林秀子) โดยไม่ได้แต่งงานและไม่มีบุตร เมื่อคะวะบะตะอายุสี่สิบสี่ปีในปี ค.ศ. 1943 เขาได้รับลูกหลานฝ่ายญาติทางแม่มาเลี้ยงดูเป็นบุตรสาวบุญธรรม หลังสงคราม ฐานะนักเขียนของคะวะบะตะก้าวหน้าอย่างยิ่ง ทั้งได้รับเลือกเป็นประธานสมาคมนักเขียนแห่งญี่ปุ่น เดินทางไปต่างประเทศในฐานะตัวแทนของญี่ปุ่นเพื่อเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับงานเขียนของสมาคมต่างๆ และในปี ค.ศ. 1968 คะวะบะตะเป็นชาวญี่ปุ่นคนแรกที่ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม ซึ่งเป็นนักเขียนรางวัลโนเบลคนที่ 64 ด้วยเหตุนี้งานเขียนของเขาจึงได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศมากมาย ทว่าในช่วงบั้นปลายชีวิต คะวะบะตะป่วยเป็นโรคปอดอักเสบต้องเข้ารับการรักษาอยู่ในโรงพยาบาลและเกิดติดนิสัยการใช้ยานอนหลับ เพียงสามปีเศษหลังจากได้รับรางวัลโนเบล คะวะบะตะได้กระทำอัตวินิบาตกรรมในอพาร์ตเมนต์ของเขาด้วยการเปิดแก๊สรมจนเต็มห้อง โดยไม่มีจดหมายหรือข้อความใดๆ ทิ้งไว้ ในวันที่ 16 เมษายน 1972

จากการที่คะวะบะตะเป็นเด็กกำพร้าทำให้ชีวิตของเขาประสบกับความโดดเดี่ยวตั้งแต่เยาว์วัยด้วยการสูญเสียสมาชิกในครอบครัวไปทีละคน จนกระทั่งเมื่อญาติที่เหลือคนสุดท้ายคือปู่ของเขาจาก

ไป คะวะบะตะจำต้องเผชิญกับโชคชะตาแต่เพียงลำพัง ความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง （孤児根性）นี้ได้กลายเป็นรากฐานในงานวรรณกรรมของเขาซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด

2.1.2 ผลงานยุคต้นกับกลุ่มผลงานจากชีวิตจริง

งานเขียนในยุคแรกของคะวะบะตะ อาทิ *บันทึกวัยสิบหก* 『十六歳の日記』 เป็นบทบันทึกประสบการณ์รายละเอียดที่เกิดขึ้นในแต่ละวันขณะเฝ้าไข้ปู่ เขียนขึ้นในปี ค.ศ.1914 คะวะบะตะได้บรรยายความรู้สึกของตัวเขาเอง บทสนทนาระหว่างเขากับปู่ และความทุกข์ทรมานเจ็บปวดของปู่ ซึ่งเรื่องนี้ได้นำออกตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อเวลาผ่านไปแล้วถึงสิบกว่าปีในปี ค.ศ. 1925 นอกจากนี้ยังมีนวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *นางระบำอิสุ* 『伊豆の踊り子』 ซึ่งเป็นบันทึกความทรงจำของเหตุการณ์เมื่อคะวะบะตะเดินทางไปเที่ยวที่แหลมอิสุ เมื่อคะวะบะตะอายุสิบเก้าปี เขาได้มีโอกาสท่องเที่ยวตามลำพังที่แหลมอิสุและได้ร่วมเดินทางไปกับคณะนักแสดงเร่ร่อนกลุ่มหนึ่ง ความประทับใจในบรรยากาศและธรรมชาติที่งดงามทำให้เขาหวนกลับไปที่แหลมอิสุอีกครั้งในอีกสองปีต่อมาเมื่อผิดหวังในความรัก หลังจากกลับมาถึงโตเกียว เขาเริ่มลงมือเขียนนวนิยายขนาดสั้นที่ชื่อ *นางระบำอิสุ* โดยใช้ภาพความทรงจำและความประทับใจในการเดินทาง กลายเป็นนวนิยายซึ่งสร้างชื่อเสียงให้แก่เขาขึ้นมาในทันที เรื่องราวของ “ผม” เด็กหนุ่มกำพร้า เรียนชั้นมัธยมในโตเกียวได้เดินทางมาเที่ยวแหลมอิสุเพียงลำพัง ระหว่างการเดินทางได้พบกับคณะนักแสดงเร่ร่อนกลุ่มหนึ่ง โดยมีสาวน้อยในคณะนักแสดงคนหนึ่งชื่อ คะโอะรุ ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้ “ผม” รู้สึกว่าการเดินทางกลับโตเกียวมิได้ว่างเปล่าและโดดเดี่ยวอีกต่อไป

ในช่วงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง คะวะบะตะใช้ชีวิตเรียนรู้อยู่ในถิ่นบันเทิงของคนยากจนคลุกคลีอยู่กับเกอิชา โดยเฉพาะในย่านอะสะกุสะในโตเกียว สลับกับการเดินทางไปสถานพักผ่อนบนเกาะที่ห่างไกลเป็นครั้งคราว ผู้หญิงเกอิชาและฉากธรรมชาติของเมืองพักผ่อนจึงกลายเป็น

ประเด็นสำคัญในงานเขียนหลายชิ้น นวนิยายเรื่อง *เมืองหิมะ* 『雪国』 เป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่ทำให้คะวะบะตะเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก เขาใช้ฉากหมู่บ้านน้ำพุร้อนและมีตัวละครเป็นเกอิชา คะวะบะตะเขียนเรื่องนี้ในปี ค.ศ. 1935 และแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้งแม้จะตีพิมพ์เป็นเล่มแล้วจนได้ฉบับที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1948

กล่าวโดยสรุป ผลงานชิ้นสำคัญในยุคแรกของคะวะบะตะจัดอยู่ในกลุ่มผลงานจากชีวิตจริง นำเสนอเรื่องราวในชีวิตจริงของเขา ซึ่งทำการถ่ายทอดอารมณ์ ความทรงจำเกี่ยวกับคนหรือเหตุการณ์ที่ได้พบ ส่วนใหญ่จะนำเสนอในรูปของบันทึก เช่น บันทึกเหตุการณ์ส่วนตัวในชีวิต หรือบันทึกจากความทรงจำในการเดินทาง ซึ่งจัดเป็นนวนิยายที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน

2.1.3 ผลงานยุคต้นกับนวนิยายแนวคตินิยมสมัยใหม่

คตินิยมสมัยใหม่ (Modernism) เป็นความเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญา (intellectual movement) ที่เปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีการมองโลกที่สำคัญ มีความเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความเข้าใจทางวิทยาศาสตร์และการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ที่แพร่ขยายไปทั่วโลกเนื่องจากมีการเชื่อมต่อกันอย่างรวดเร็วขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านปรัชญา จิตวิทยา ศิลปะ วรรณคดี ฯลฯ วรรณกรรมแนวคตินิยมสมัยใหม่ (Modernist Literature) เป็นวรรณกรรมในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์วรรษที่ 20 ที่ได้รับผลกระทบจากความรู้และการค้นพบใหม่ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปรัชญา จิตวิทยา ศิลปะ ฯลฯ รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ความสัมพันธ์ของคนยุคนี้เปลี่ยนแปลงไป ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้นักเขียนและศิลปินจำนวนหนึ่งตั้งคำถามต่อความเป็นจริง และเห็นว่าความเป็นจริงที่เปลี่ยนไปในโลกสมัยใหม่มีผลต่อการนำเสนอรูปแบบงานเขียน กล่าวคือ พวกเขาเริ่มเห็นว่าการเขียนแนวสัจนิยมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาของเหตุการณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

และเอกภาพของโครงเรื่อง รวมถึงการนำเสนอเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่แสดงนัยของการเสนอภาพสังคมที่สมบูรณ์ เป็นเหตุเป็นผล และมีเอกภาพนั้น ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง คตินิยมสมัยใหม่จึงแสดงให้เห็นภาวะวิกฤตของการนำเสนอภาพ (Crisis of Representation) นักเขียนได้แสวงหากลวิธีในการนำเสนอภาพแนวใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงตามที่พวกเขาเข้าใจ ลักษณะที่โดดเด่นของงานแนวนี้คือ เป็นงานที่เน้นความคิด ความทรงจำ ความรู้สึก และอารมณ์ของตัวละคร โดยพัฒนาด้วยการใช้เทคนิค “กระแสสำนึก” (Stream of Consciousness) และบทพูดเดี่ยวในใจ (Interior Monologue) เป็นการสำรวจความคิดเพื่อทำความเข้าใจและตระหนักในตนเอง (สรณัฐ ไตลังคะ, 2550: 1,14)

ความเคลื่อนไหวของคตินิยมสมัยใหม่นี้ ได้ส่งอิทธิพลต่อประเทศญี่ปุ่นด้วย โดยจะเห็นได้ชัดเจนในยุคต้นโชวะ (ค.ศ. 1926-1989) และในระยะนี้ “กลุ่มอารมณ์ความรู้สึกแนวใหม่” ที่มีคะวะบะตะเป็นหนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้ง ก็มีบทบาทสำคัญยิ่ง ถือเป็นจุดเริ่มต้นของวรรณกรรมคตินิยมสมัยใหม่ในญี่ปุ่น

การก่อตั้ง “กลุ่มอารมณ์ความรู้สึกแนวใหม่”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เส้นทางสู่การเป็นนักเขียนของคะวะบะตะเริ่มเด่นชัดในช่วงเรียนมหาวิทยาลัย เมื่อคะวะบะตะสอบเข้ามหาวิทยาลัยโตเกียว คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาวรรณคดีอังกฤษในปี ค.ศ. 1920 เขาได้เข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนออกวารสารทางวรรณกรรมที่มีชื่อว่า “ฌินฌิโช” 「新思潮」 คะวะบะตะเริ่มมีผลงานตีพิมพ์ในวารสารดังกล่าว โดยเริ่มจากงานเขียนชิ้นแรกเรื่อง *โฌกนซะอิอิกเกะอิ* 『招魂祭一景』 ผลงานของคะวะบะตะได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์จากนักเขียนมากมาย รวมถึงคิกุจิ คัง (菊池寛) ซึ่งเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงในขณะนั้นและเป็นเจ้าของนิตยสารวรรณกรรมฉบับหนึ่ง คิกุจิ คังเป็นผู้หนึ่งที่ให้การยอมรับผลงานของคะวะบะตะ และด้วยการสนับสนุน

ของคิกุจิทำให้คะวะบะตะได้รู้จักกับนักเขียนคนอื่นๆ คะวะบะตะเริ่มแน่วแน่สู่เส้นทางของการเป็นนักเขียน เขาตัดสินใจเปลี่ยนจากการเรียนในภาควิชาวรรณคดีอังกฤษไปเรียนในภาควิชาวรรณคดีญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1921 และในปีถัดมาเขาเริ่มแปลงานวรรณกรรมของนักเขียนชาวรัสเซีย อาทิ อันตอน เชคอฟ (Anton Chekhov) และเริ่มเขียนบทวิจารณ์วรรณกรรมลงในวารสารเป็นตอนๆ อย่างต่อเนื่อง ในปี ค.ศ. 1924 ซึ่งมีอายุได้ 25 ปี เขาได้จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยโตเกียว หลังจากสำเร็จการศึกษา คะวะบะตะกับโยะโกะมิท์ชุ ริอิชิ (横光利一） คะตะโอะกะ เท็ปเปะอิ (片岡鉄兵） นะกะงะวะ โยอิชิ (中河与一)โคะโต คน (今東光） และนักเขียนหนุ่มคนอื่นๆ ได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มนักเขียนที่เรียกว่า "กลุ่มอารมณ์ความรู้สึกแนวใหม่" (新感覚,Shinkankakuha) นักเขียนกลุ่มนี้ได้ก่อตั้งวารสารทางวรรณกรรมชื่อว่า "ยุคสมัยแห่งวรรณกรรม" 「文芸時代」(Bungei Jidai, 1924-1927) ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักเขียนชาวยุโรปที่มุ่งผลิตงานวรรณกรรมที่แสดงออกให้เห็นถึงการสัมผัสรับรู้อารมณ์ความรู้สึกในแนวใหม่ แนวคิดของนักเขียนกลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากกระแสความเคลื่อนไหวทางศิลปะในยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งคือ คติดาดา (Dadaism) และคติเหนือจริง (Surrealism) ที่ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการต่อต้านสังคมและกฎเกณฑ์ความงามของศิลปะแบบเดิมๆ ต่อต้านการนำเสนอภาพแบบขนบ นำเสนอแนวคิดการสร้างสรรค์ศิลปะขึ้นจากวัสดุ และมีวิธีคิดที่หลากหลาย ไม่จำกัดอยู่ในกรอบเดิมๆ อันรวมไปถึงเรื่องของความงามหรือสุนทรียภาพของผลงานก็ถูกสร้างความหมายใหม่ขึ้น

ลักษณะเด่นของ “กลุ่มอารมณ์ความรู้สึกแนวใหม่” คือ การปฏิเสธรูปแบบการเขียนแนวสัจนิยมที่เรียกว่าอัตนิยาย หรือ I-Novel (私小説) [Shish**ō**setsu, Watakushi sh**ō**setsu] อัตนิยาย คือประเภทของวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่อันเป็นรูปแบบที่พัฒนาจากวรรณกรรมแนวธรรมชาตินิยม (自然主義) ในขณะที่งานเขียนแนวธรรมชาตินิยมส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการ

สารภาพหรือการเปิดโปงตัวตนที่แท้จริง นวนิยายแนวอัตนิยายประพันธ์ขึ้นจากเรื่องราวที่เป็นประสบการณ์ตรงของผู้เขียน ตัวอย่างนวนิยายแนวอัตนิยาย เช่น งานเขียนของ ฌิงะ นะโอะยะ (志賀直哉1883-1971) จะเน้นการบรรยายถึงความรู้สึกภายในและสภาวะจิตใจของผู้เขียนต่อสิ่งที่ได้พบเห็นซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่สุด นวนิยายแนวอัตนิยายสร้างขึ้นจากมุมมองที่ว่าสิ่งรอบตัวและตัวตนของเราเองเป็นศิลปะเน้นการบรรยายสภาวะจิตใจภายในเป็นหลัก “กลุ่มอารมณ์ความรู้สึกแนวใหม่” แสวงหากลวิธีในการนำเสนอเรื่องแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในโลกสมัยใหม่ เน้นการเขียนแนวอัตวิสัยที่มุ่งประเด็นในเรื่องของความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ความทรงจำผ่านกระแสสำนึกของตัวละครมากกว่าความเป็นเหตุเป็นผลของเรื่องราวหรือเหตุการณ์

นอกจากการเคลื่อนไหวทางวรรณกรรมแล้ว ในปี ค.ศ. 1926 “กลุ่มอารมณ์ความรู้สึกแนวใหม่” ซึ่งนำโดย คะวะบะตะ ยะซุนะริ โยะโกะมิท์ซุ ริอิชิ คะตะโอะกะ เท็ปเปะอิ คิชิดะ คุนิโอะ ร่วมกับคินุงะสะ เทอิโนะสุเกะ[8] ผู้กำกับภาพยนตร์ได้ก่อตั้ง “สมาพันธ์ภาพยนตร์กลุ่มอารมณ์ความรู้สึกแนวใหม่” ขึ้น โดยมีความมุ่งมั่นที่จะผลิตภาพยนตร์ศิลปะบริสุทธิ์โดยไม่คำนึงถึงเรื่องผลประโยชน์ ในปีเดียวกันนี้ภาพยนตร์เรื่อง *A Page of Madness* 『狂った一頁』 [Kurutta Ippeiji] ซึ่งเป็นภาพยนตร์แนวทดลองเรื่องแรกของญี่ปุ่นถูกสร้างขึ้นจากบทภาพยนตร์ที่เขียนขึ้นโดยคะวะบะตะ เรื่อง *A Page of Madness* 『狂った一頁』 [Kurutta Ippeiji] เป็นเรื่องราวของชายคนหนึ่งที่สมัครทำงานเป็นนักการภารโรงในโรงพยาบาลจิตเวชที่ภรรยาของเขาได้รับการรักษาอยู่ ชายคนนั้นทำงานเพื่อคอยเฝ้าดูแลภรรยาที่เกิดความผิดปกติทางจิตอันเนื่องมาจากการกระทำรุนแรงของเขาต่อภรรยา วันหนึ่งลูกสาวไปเยี่ยมแม่ที่โรงพยาบาลเพื่อบอกข่าวการแต่งงานของเธอแล้วพบว่าพ่อทำงานเป็นนักการอยู่ที่นั่น เขาพยายามลักลอบพาภรรยากลับบ้านแต่ก็ล้มเหลว

[8] Teinosuke Kinugasa (1896-1982) ผู้กำกับภาพยนตร์และนักแสดงชาวญี่ปุ่น

และกลับไปดำเนินชีวิตตามปกติอีกครั้ง ความโดดเด่นของภาพยนตร์เรื่องนี้คือการกำกับที่รวบรวมนำเอาเทคนิคภาพยนตร์หลากหลายเท่าที่ทำได้ในสมัยนั้นมาสร้างเป็นภาพหลอนของผู้ที่มีอาการป่วยทางจิต เนื้อหาเรื่องราว รวมทั้งการกำกับภาพบางส่วนของภาพยนตร์เรื่องนี้มักจะถูกนำไปเปรียบเทียบกับภาพยนตร์คลาสสิกเรื่อง *The Cabinet of Dr Caligari* (1920) หนังเปิดฉากด้วยภาพของสายฝนที่กระหน่ำอยู่ในความมืดสลับกับภาพล้อรถยนต์ขณะกำลังแล่นไป จากนั้นภาพในฉากเปิดเรื่องก็จะย้อนทวนมากลับมาอีกครั้งเพื่อแสดงถึงความหมกมุ่นในสิ่งเดิม ราวกับอาการย้ำคิดย้ำทำของผู้มีความผิดปกติทางจิต จากนั้นหนังจะพาคนดูไปติดตามพฤติกรรมของผู้ป่วยในโรงพยาบาลแห่งนั้น เริ่มตั้งแต่หญิงสาวในชุดดำผู้หลงใหลในการร่ายรำ กลุ่มผู้ป่วยชายและหญิงที่ส่งเสียงกรีดร้องอย่างคลุ้มคลั่ง รวมถึงภรรยาของชายชราที่ตกอยู่ในอาการหวาดผวาและวิตกอยู่ตลอดเวลา หนังตัดสลับเหตุการณ์ในปัจจุบันกับเรื่องราวในอดีตที่เป็นสาเหตุให้เธอต้องมารักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลแห่งนี้ โดยผู้ชมจะได้เห็นเธอนำทารกน้อยซึ่งเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของตัวเองไปถ่วงน้ำก่อนจะพยายามฆ่าตัวตาย หนังขับเน้นมโนทัศน์ของตัวละครผู้ตกอยู่ในอาการวิกลจริตให้เห็นอย่างชัดเจน จากประสบการณ์การทำงานเขียนบทภาพยนตร์ให้กับหนังทดลองเรื่องแรกของญี่ปุ่นนี้ ทำให้คะวะบะตะได้รู้จักกับสื่อใหม่ที่เรียกว่าภาพยนตร์และคงมีอิทธิพลต่องานเขียนของคะวะบะตะในเวลาต่อมาไม่มากก็น้อย

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่างานเขียนของคะวะบะตะในยุคแรกและยุคก่อนสงครามจัดอยู่ในกลุ่มผลงานจากชีวิตจริงที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน เรื่องเล่าสะท้อนสภาพชีวิตส่วนตัวของผู้ประพันธ์เอง และอาจกล่าวได้ว่าตัวละครเอกชายที่ปรากฏในเรื่องเป็นเสมือนตัวแทนของผู้เขียน ในขณะเดียวกันคะวะบะตะก็มีผลงานแนวทดลองที่เน้นการเขียนแนวอัตวิสัยที่เน้นความคิดอารมณ์ความรู้สึก ความทรงจำ ผ่านกระแสสำนึกของตัวละครมากกว่าความเป็นเหตุเป็นผลของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ นอกจากนี้ คะวะบะตะยังได้ร่วมสร้างสรรค์งานศิลปะภาพยนตร์แนวทดลอง

ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเคลื่อนไหวหนึ่งที่อยู่ในความเคลื่อนไหวกระบวนใหญ่ของคตินิยมสมัยใหม่อีกด้วย

2.1.4 ผลงานยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ผลงานของคะวะบะตะเป็นที่ยอมรับของคนทั้งในญี่ปุ่นและต่างประเทศ โดยเฉพาะงานเขียนในช่วงวัยห้าสิบซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผลงานชิ้นสำคัญ ในปี ค.ศ. 1968 คะวะบะตะในวัย 69 ปีได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม ซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นคนแรกในประวัติศาสตร์ที่ได้รับรางวัลนี้ คะวะบะตะได้กล่าวสุนทรพจน์แสดงเจตนาอันแน่วแน่ว่าจะอุทิศชีวิตที่เหลือให้กับการสรรเสริญความงดงามของประเทศญี่ปุ่น ความงดงามที่สัมผัสได้ในธรรมชาติตามฤดูกาล จิตวิญญาณของคนญี่ปุ่นที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกันกับธรรมชาติมาตั้งแต่อดีตกาล สำหรับคนญี่ปุ่นแล้ว ธรรมชาติก็สะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์เรื่องความตายด้วยเช่นกัน กล่าวคือทั้งชีวิตและความตายคือการหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ หรือการกลับคืนสู่ธรรมชาตินั่นเอง

หากพิจารณาจากบริบทสังคมญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว วันที่ 15 สิงหาคม 1945 เป็นวันที่ญี่ปุ่นประกาศความพ่ายแพ้และยอมจำนนต่อประเทศสัมพันธมิตรหลังผ่านการทำสงครามมานานนับสิบปี บ้านเมือง ตึกรามบ้านช่อง ถนนหนทางได้ถูกทำลายไปมากมาย ชาวญี่ปุ่นได้ประจักษ์กับความหายนะของชาติบ้านเมืองที่เกิดจากภัยสงคราม ความหายนะที่เกิดจากระเบิดปรมาณูถล่มเมืองฮิโรชิม่าและนางาซากิ ระบบทหารนิยมได้ถูกทำลายลง ทหารอเมริกันได้เข้ายึดครองญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายพลแมคอาร์เธอร์ จักรพรรดิที่ทรงมีฐานะเป็นเทพเจ้าถูกบังคับให้ประกาศว่าเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ระบบการศึกษาที่มุ่งสร้างคนให้รักชาติถูกยกเลิก และระบอบประชาธิปไตยได้รับการปลูกฝังแทนที่ ผลของการพ่ายแพ้สงครามครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในใจชาวญี่ปุ่น การที่ต้องปราชัยในสงครามและยอมรับความพ่ายแพ้สร้างความโศกเศร้าแต่ในขณะเดียวกันก็นำพาความยินดีที่ตนได้รับสิทธิเสรีที่พึงมี หลังจากพ่ายแพ้ในสงครามมหาเอเชียบูรพาญี่ปุ่นต้องตกอยู่ภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกาจนถึงปี ค.ศ.1951 ในปีนี้ญี่ปุ่นได้ทำสัญญา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สันติภาพกับอเมริกาและประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรอื่นๆ จึงทำให้หลุดพ้นจากสภาพการยึดครองหลังการพ่ายแพ้สงคราม สำหรับด้านเศรษฐกิจ การเกิดสงครามเกาหลีในปี ค.ศ. 1950 มีส่วนทำให้อุตสาหกรรมญี่ปุ่นฟื้นตัวขึ้น เพราะสหรัฐได้ใช้ญี่ปุ่นเป็นแหล่งผลิตวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในสงคราม เมื่อสงครามเกาหลีสงบลงในปี ค.ศ.1953 ชีวิตความเป็นอยู่ของคนญี่ปุ่นเริ่มมั่นคง ความยากจนแร้นแค้น สภาพสับสนวุ่นวายหลังสงครามแทบไม่มีเหลือให้เห็น อาจกล่าวได้ว่าจากจุดนี้เองที่ทำให้ญี่ปุ่นเติบโตและก้าวสู่ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในด้านวัฒนธรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องสำนึกค่านิยม ขอบเขตของวัฒนธรรมเปลี่ยนจากกลุ่มใหญ่มาเป็นกลุ่มเล็ก จากกลุ่มเล็กสู่ปัจเจกชน ความสนใจลดขอบเขตลงมาสู่ที่แคบลง ในส่วนลึกของสำนึกนี้มีความรู้สึกต่อต้านต่อการก่อตัวของสังคมที่เป็นระบบด้วย

หากพิจารณาประเด็นเรื่องความเป็นชายภายใต้บริบทดังกล่าว อาจอนุมานได้ว่าความเป็นชายกระแสหลัก หรือที่เรียกว่าความเป็นชายแบบอำนาจนำ (Hegemonic Masculinity) หรือความเป็นชายที่ถูกชี้นำและถูกควบคุมจากบรรทัดฐานของรักต่างเพศ ความเป็นชายในแนวนี้สนใจความมีอำนาจที่เหนือกว่าความเป็นหญิง และแยกผู้หญิงออกจากปริมณฑลของผู้ชาย ดังนั้น ความอ่อนแอและอ่อนหวานที่ถูกเชื่อว่าเป็นคุณลักษณะของผู้หญิงจะถูกรังเกียจและถูกกีดกันออกจากพื้นที่ความเป็นชาย การแยกส่วนดังกล่าวนี้คือมาตรฐานความเป็นชายที่เป็นอุดมคติ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2556) ความเป็นชายแบบอำนาจนำกำลังถูกสั่นคลอนและถูกลดทอนความสำคัญโดยกระแสเรียกร้องสิทธิเพื่อความเท่าเทียมต่างๆ รวมถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ความเป็นชายจึงไม่ได้มีเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากแต่มีความหลากหลายและมีความหมายหลายๆ อย่างตามประสบการณ์ของแต่ละกลุ่มคน นอกจากนั้นความเป็นชายก็ไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันถึงอำนาจแบบปิตาธิปไตย หากแต่ความเป็นชายอาจถูกใช้เพื่อยืนยันความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยมองว่า วรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะพยายามนำเสนอวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านตัวละครชายที่บกพร่องและล้มเหลว เพราะไม่สามารถสวมบทบาทความเป็นพ่อ ไม่สามารถเป็นผู้นำครอบครัวหรือแสดงความเป็นชายให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมได้ อาทิ เอะงุชิตัวละครเอกชายซึ่งเป็นชายชราวัย 67 ในเรื่อง *นิทราเทวี* ใกล้หมดสมรรถภาพทางเพศหาความสำราญด้วยการนอนหลับเคียงข้างโสเภณีนิทราที่เป็นสาวพรหมจรรย์ ลักษณะของตัวละครเอกชายในวรรณกรรมหลังสงครามของคะวะบะตะจะมีลักษณะร่วมคล้ายคลึงกันคือมีความโดดเดี่ยวเดียวดาย มีความแปลกแยกจากสังคม และมีความขัดแย้งภายในจิตใจที่เกิดจากความรู้สึกผิดบาปจากความปรารถนาที่ต้องการขัดขืนต่อสภาพแวดล้อม หรือขัดต่อความรู้สึกที่แท้จริงของตนเอง ตัวละครจะพยายามดิ้นรนเพื่อตระหนักถึงตัวตนที่แท้จริงของตนเอง หรือไม่สามารถตระหนักได้ถึงความที่ต้องการที่แท้จริงของตนเองซึ่งส่วนใหญ่วางอยู่บนรากฐานในเรื่องของเพศ ความรัก และครอบครัว ความบกพร่องของตัวละครเอกชายดังกล่าว แสดงถึงภาพความเป็นชายที่กำลังประสบภาวะวิกฤต ซึ่งทำให้พวกเขาไม่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชายของตนได้อย่างสมบูรณ์ การเป็นผู้ชายที่มีตัวตนอันสับสนโดยไม่สามารถประสานอัตลักษณ์ของตนเข้ากับสังคมได้ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางจิตใจในการเลือกที่จะปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อมีพื้นที่ให้แสดงออกถึงความเป็นชายน้อยลงเรื่อยๆ ตัวละครเอกชายในเรื่องจึงต้องเผชิญหน้ากับปัญหาด้านอัตลักษณ์ เมื่อไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังของสังคม พวกเขาจึงต้องเลือกแสดงพฤติกรรมบางอย่างเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤตดังกล่าว มีวิธีการต่อรองความเป็นชายแบบเดิมเพื่อยืนยันความมีตัวตน ซึ่งบางครั้งสะท้อนผ่านความปรารถนาในรูปที่บิดเบี้ยวหรือแสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมที่ผิดปกติ เช่น ไม่สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิดของตน หรือใช้ความรุนแรงในการทำร้ายร่างกายตนเองและผู้อื่น ความปรารถนาในรูปที่บิดเบี้ยวถูกนำเสนอผ่านความปรารถนาในความสัมพันธ์ที่มีลักษณะต้องห้าม ซึ่งถูกกดทับไว้ในระดับจิตไร้สำนึก และนำมาซึ่งภาวะความขัดแย้งในตัวตนของตัวละครเอกชาย ความ

บกพร่องดังกล่าว เป็นสิ่งที่สะท้อนบาดแผลทางจิตใจของตัวละครด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาประเด็นความเป็นชายในวรรณกรรมยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ โดยมุ่งวิเคราะห์ภาพความเป็นชายที่บกพร่องอันเป็นผลกระทบสืบเนื่องจากการพ่ายแพ้สงครามที่สะท้อนผ่านงานวรรณกรรม และเพื่อศึกษาวิธีการต่อรองที่ตัวละครชายในงานวรรณกรรมเหล่านี้ใช้เพื่อจัดการกับความเป็นชายที่บกพร่องของตน

หากมองในแง่ของกลวิธีที่ใช้ในการประพันธ์ ผลงานของคะวะบะตะ โดยเฉพาะนวนิยายในยุคหลังสงครามโลก อาทิ *เสียงแห่งขุนเขา นิทราเทวี ทะเลสาบ* มีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากผลงานในยุคต้นอย่างชัดเจน โดยเน้นการเล่าเรื่องแบบอัตวิสัยผ่านความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครผ่านสายตาของตัวละครเอกชาย ใช้กลวิธีการนำเสนอเรื่องโดยใช้เทคนิคกระแสสำนึกหรือการบันทึกความคิดของตัวละครในรูปแบบของความฝัน ความทรงจำ ซึ่งเป็นการนำเสนอความจริงอีกรูปแบบหนึ่ง ผ่านสายตาหรือปรากฏในจิตสำนึกที่ซ่อนอยู่ในใจตัวละคร เรื่องเล่าไม่เน้นเหตุการณ์หรือการพัฒนาความขัดแย้ง มีการนำเสนอเหตุการณ์ที่ไม่ต่อเนื่องจากการเล่าผ่านความคิดที่ไม่ปะติดปะต่อของตัวละครหรือโครงสร้างของเรื่องที่จงใจแตกออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ทำให้ผู้อ่านต้องเชื่อมโยง ทำความเข้าใจซ้ำและสร้างความหมายเอง มีความคลุมเครือที่ปฏิเสธการแยกออกเป็นสองขั้วอย่างชัดเจน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าการเลือกใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าว เน้นย้ำว่าคะวะบะตะให้ความสำคัญกับวิธีการมองโลกเช่นนั้น และมีความสอดคล้องการนำเสนอภาพความเป็นชายที่บกพร่องดังที่กล่าวมา

2.2 แนวคิดความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่น

ในอดีต ความเป็นชายและความเป็นหญิงถูกเชื่อมโยงผ่านทางเพศสรีระ เรื่องเพศถูกมองว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เพศชายคือผู้ผลิตสร้างความเป็นชาย ส่วนเพศหญิงคือผู้ผลิตสร้างความเป็นหญิง ความเป็นชายคือผู้ที่มีอวัยวะเพศชาย มีกล้ามเนื้อที่แข็งแรง การแสดงออกจะต้องมีความเข้มแข็ง อดทน กล้าหาญ การมองเพศในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดมายาคติในการมองเพศที่ผูกติดตายตัว อย่างไรก็ดีในทศวรรษ 1960 ได้เกิดกระแสความเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมศึกษา โดยนำเสนอการแบ่งเพศเชิงสรีระและกับเพศสถานะที่เกิดขึ้นจากการประกอบสร้างทางสังคม ไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ กล่าวคือ เพศเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในภายหลังจากการกล่อมเกลาทางวัฒนธรรม การเมือง และสภาพแวดล้อม การแสดงออกของผู้ชายไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติแต่เป็นการเรียนรู้ทางสังคม ในหัวข้อย่อยนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์สภาพสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยซึ่งมีส่วนในการประกอบสร้างความเป็นชายเพื่อแสดงให้เห็นการสืบเนื่องแนวคิดเรื่องความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่น

2.2.1 อุดมคติความเป็นชายกับแนวคิดบูชิโด

แนวคิดบูชิโด

คำว่า “บูชิโด” (武士道) เป็นคำที่พบครั้งแรกในยุคเอโดะตอนต้นประกอบด้วยคำญี่ปุ่นสองคำคือ คำว่า “บูชิ” （武士) ซึ่งแปลว่านักรบ และ “โด” （道) ซึ่งแปลว่าทางหรือวิถี เมื่อนำมาประกอบกันจึง มีความหมายว่า “วิถีแห่งนักรบ” ซึ่งหมายถึงชนชั้นซามูไรของญี่ปุ่น

บูชิโดเป็นปรัชญาและวิถีปฏิบัติของซามูไรที่ยึดถือและสืบต่อกันมาตั้งแต่ยุคเอโดะ สมัยการปกครองของตระกูลโทะกุงะวะ นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่บ้านเมืองสงบไร้สงคราม จึงทำให้ซามูไรในยุคนี้ต้องสูญเสียหน้าที่ทางการทหารไปทีละน้อย และ หันมาทำงานเป็นข้าราชสำนัก หรือข้าราชการ แทนที่การเป็นนักรบ เมื่อสิ้นสมัยการปกครองของ โทะกุ

งะวะ ซามูไรกลายเป็นข้าราชการชนชั้นสูงรับใช้เจ้านายของพวกเขา ซึ่งเรียกว่าไดเมียว (ตำแหน่งเจ้าเมืองผู้ปกครองแคว้นรองจากโชกุน) การประมวลหลักการบูชิโดได้กำเนิดขึ้นอย่าง เป็นทางการจึงทำให้พันธะที่เกิดขึ้นระหว่างซามูไรกับเจ้านายมีเพิ่มมากขึ้น ในช่วงนี้ซามูไรจะให้ความ สำคัญต่อคำสอนของปราชญ์ขงจื้อและเม่งจื้อเป็นอย่างมาก ตำราของปราชญ์ทั้งสองเป็นที่ต้องการของ ชนชั้นซามูไรที่มีการศึกษา แนวคิดบูชิโดเป็นเรื่องของอุดมคติหรืออุดมการณ์ ถือเป็นหลักการและวิถีของซามูไรที่ยึดหลักความจงรักภักดี การเสียสละ ความอ่อนน้อม และเกียรติยศ เป็นแนวทางในการปฏิบัติตน บูชิโดมีจุดกำเนิดจากการผสมผสานความเชื่อทางพุทธศาสนา นิกายเซน คำสอนของขงจื้อและศรัทธาในลัทธิชินโต ศาสนาพุทธนิกายเซนช่วยก่อร่าง สร้างมาตรฐานแห่งพฤติกรรมของพวกเขาขึ้นมา โดยเฉพาะพฤติกรรมการเอาชนะความกลัวตายและเรื่องของวิธีการทำให้จิตใจสงบ ลัทธิชินโตบูชาบรรพบุรุษและนับถือจักรพรรดิดุจเทพเจ้า ซามูไรจึงจงรักภักดีต่อจักรพรรดิและเจ้านาย มีความเชื่อว่าแผ่นดินญี่ปุ่นเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็น ที่สถิตของเทพและวิญญาณของบรรพบุรุษ ซามูไรจึงมีความรักชาติและศรัทธาที่จะปกป้องแผ่นดิน บทบาทของลัทธิขงจื้อเน้นคุณธรรม ความสัมพันธ์ห้าประการระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง พ่อกับลูก สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน เน้นความสำคัญในการรักษาความสัมพันธ์ที่มีต่อ ผู้ปกครองซึ่งคือความจงรักภักดีที่ซามูไรต้องการแสดงต่อเจ้านายของเขา นอกจากนี้ ความยุติธรรมถือ เป็นหลักการสำคัญอันหนึ่งของซามูไร ซามูไรเชื่อว่าความจริงใจและความซื่อสัตย์ทำให้ชีวิตมีคุณค่า ซามูไรจึงมีสัจจะวาจาเป็นศักดิ์ศรีแห่งตนซามูไรที่ยึดถือและปฏิบัติตามแนวคิดบูชิโดโดยครบ ถ้วนนับเป็นนักรบที่แท้จริง ต่อมาในสมัยปฏิรูปของจักรพรรดิเมจิ นักรบซามูไรเริ่มสลายตัว แม้ในสมัยต่อมานักรบซามูไรจะหายไป แต่ปรัชญาบูชิโดยังดำรงอยู่ในสังคมญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความจงรักภักดีต่อชาติของนักบินหน่วยคะมิกะเซะ (神風) ซึ่งมีความหมายว่า ลมแห่งเทวะ หรือเรียกว่ากองกำลังจู่โจมพิเศษ (特別攻撃隊) ในช่วง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง นักบินหน่วยคะมิกะเซะส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย มีอายุอยู่ในช่วง 20 ปี ความรักชาติและความปรารถนาที่จะนำเกียรติยศมาสู่วงศ์ตระกูลของตนเองเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ นักศึกษาเหล่านี้เข้าร่วมเป็นนักบินพลีชีพของกองทัพด้วยการสละชีพ เพื่อแผ่นดินเกิด และเพื่อพิสูจน์คุณค่าของความเป็นลูกผู้ชาย

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองกองทัพญี่ปุ่นถูกสลายตัวและเกิดนักรบรุ่นใหม่คือนักธุรกิจที่ยึดถือแนวคิดบูชิโดและทำงานให้บริษัทด้วยความจงรักภักดีซามูไรสายพันธุ์ใหม่จะอุทิศตนและเวลาให้แก่องค์กรเสียยิ่งกว่าครอบครัวของตน ความภักดีต่อองค์กรจึงเป็นหลักการสำคัญและเป็นแก่นของ แนวคิดบูชิโด ดังที่กล่าวมาข้างต้นแนวคิดบูชิโด กำเนิดจากระบบศักดินาอันมีลักษณะเฉพาะของญี่ปุ่น แนวคิดบูชิโดในความหมายอย่างแคบหมายถึง วิธีการคิดของนักรบที่ว่าต้องหมั่นฝึกฝนทั้งศิลปะ อักษร และศิลปะการทหาร (文武両道) ต้องเป็นผู้มีวัฒนธรรมอ่านออกเขียนได้ และต้องมีความรับผิดชอบ เต็มตัวด้วยชีวิตของตน ส่วนบูชิโดในความหมายอย่างกว้าง หมายถึงปรัชญาความคิดอันมีลักษณะเฉพาะตัวของญี่ปุ่นที่แสดงให้เห็นวิธีการคิดดังกล่าวอยู่ในสามัญสำนึกของคนญี่ปุ่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.2.2 บทบาทของเพศชายกับระบบครอบครัวญี่ปุ่น

ฟุคุทาเคะ ทาดาจิได้กล่าวไว้ว่า ในปี ค.ศ. 1868 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาให้ทันสมัยของญี่ปุ่นนั้น เป็นช่วงทิ้งห่างจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมของอังกฤษและการปฏิวัติของฝรั่งเศสเป็นเวลาเกือบ 1 ศตวรรษ การปฏิวัติเมจิเป็นผลที่เกิดขึ้นจากพื้นฐานประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันร่วม 100 ปีระหว่างประวัติศาสตร์โลกกับประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ความทันสมัยที่ผิดแบบไปของญี่ปุ่นเช่นนี้ อาจกล่าวได้ว่ามาจากแรงกดดันของความแตกต่างที่เด่นชัด ในการปฏิรูปเมจิ ผู้กระทำการก็คือกลุ่มซามูไรชั้นต่ำกับกลุ่มแคว้นต่างๆ ร่วมกันทำการเคลื่อนไหวเพื่อการนี้ แม้ว่าพวกเขาจะรู้สึกเสียศักดิ์ศรีของ

ญี่ปุ่นในการเปลี่ยนนโยบายจากการไล่ฝรั่งออกไปเป็นมุ่งเน้นการเปิดประเทศแทน รวมไปถึงการที่กลุ่มซามูไรชั้นต่ำจะพยายามทำลายโครงสร้างสังคมศักดินาก็ตาม แต่พวกเขาก็ติดลักษณะนิสัยแบบศักดินาดั้งเดิม กล่าวคือ พวกเขานั้นได้ฟื้นฟูระบบการปกครองสังคมแบบประเพณีภายใต้ระเบียบสังคมใหม่โดยสัญชาตญาณ เมื่อพิจารณาแล้วการปฏิรูปเมจิก็เหมือนกับการฟื้นอำนาจของการปกครองโดยจักรพรรดินั่นเอง การพัฒนาความทันสมัยของญี่ปุ่นนั้นมีจุดมุ่งหมายสามประการ คือ เพื่อป้องกันประเทศ เพื่อแก้ไขสนธิสัญญาและเพื่อ “เศรษฐกิจรุ่งเรือง กองกำลังทหารเข้มแข็ง” เมื่อเป็นเช่นนี้ ในด้านหนึ่ง อุตสาหกรรมจึงได้มีการพัฒนาขึ้นอย่างเต็มที่ เพราะได้รับเทคนิควิทยาการอันทันสมัยจากอารยธรรมตะวันตก นั่นคือ “การเปิดโลกกว้างและการให้การศึกษาแก่ประชาชน” เพื่อ “เศรษฐกิจรุ่งเรือง กองกำลังทหารเข้มแข็ง” นั่นเอง แต่ในเวลาเดียวกัน ประชาชนก็ได้รับการสั่งสอนให้บูชาจักรพรรดิด้วยกายและใจ ขณะที่เชิดชูเทคนิควิทยาการจากตะวันตกก็จะเน้นศีลธรรมตะวันออกควบคู่กันไปด้วย ความจงรักภักดีและความกตัญญูกตเวทีได้เผยแพร่อบรมแก่ประชาชนไปทั่วประเทศ จึงหมายความว่าจิตสำนึกในสิทธิของพลเมืองของประชาชนซึ่งน่าจะมาพร้อมกับความทันสมัยนั้นกับถูกปิดกั้น ตรงกันข้ามความคิด “ประเทศของเทพเจ้า” ซึ่งอนุรักษ์ระบบครอบครัวแบบศักดินาไว้ และโฆษณาชวนเชื่อถึงลักษณะความเป็นเลิศของ “จักรวรรดิญี่ปุ่นที่ยิ่งใหญ่” ในฐานะ “รัฐแบบครอบครัว” กลับได้รับการส่งเสริมแทน ประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ในชนบทห่างไกลที่ไม่รู้ถึงการพัฒนาความทันสมัยของประเทศก็ได้รับการสั่งสอนให้ภาคภูมิใจในลักษณะพิเศษของชนชาติญี่ปุ่น ความคิดในการเสียสละและพลีชีพซึ่งได้ถูกสอนอย่างฝังหัวมาในสมัยศักดินานั้น บัดนี้ถูกปรับให้มุ่งรับใช้จักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่แทน แต่แน่นอนว่าจิตสำนึกส่วนบุคคลกับจิตใจรักชาตินี้ไม่ได้ไปในแนวเดียวกันเสมอไป เพราะเหตุที่ว่าคนส่วนใหญ่ยังไม่ได้เข้าใจเลยว่าชุมชนเล็กๆ ที่ตนอาศัยอยู่นั้นสัมพันธ์กับชุมชนประชาชาติได้อย่างไร ดังนั้น ความรู้สึกรักชาติจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสะพานเชื่อมทดแทนส่วนที่หายไปนั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

นอกจากนี้ ฟุคุทาเคะยังได้กล่าวถึงระบบครอบครัวญี่ปุ่น “อิเอะ”[9] ซึ่งมีความเกี่ยวพันอย่างมากกับการเปลี่ยนสังคมเป็นอุตสาหกรรมนับแต่ยุคเมจิเป็นต้นมา คำศัพท์ที่เรียกว่า “อิเอะ” นี้มีความหมายกว้างกว่าครอบครัว ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ประกอบด้วยสมาชิกครอบครัว แต่ยังกินความถึงบ้านและทรัพย์สินของบ้าน วิถีทางการผลิต งานอาชีพของครอบครัว สุสานบรรพบุรุษด้วย และเป็นหน่วยสังคมเดิมที่ยืนยงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีสถานะทางชนชั้นที่แน่นอนภายในเมืองและหมู่บ้าน เป็นระบบที่มีความสำคัญมากกว่าบุคคลแต่ละคนที่ประกอบเป็นสมาชิกครอบครัว เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้พิจารณาได้ว่าเป็นสิ่งธรรมดาที่สมาชิกครอบครัวทุกคนจะต้องเสียสละเพื่อครอบครัวโดยไม่คิดถึงตนเอง เมื่อระบบอีเอะมีความสำคัญต่อระบบการสืบสายโดยตรงเช่นนี้ พ่อบ้าน (家長) ซึ่งเป็นผู้รับช่วงต่อนั้น ย่อมมีอำนาจและเป็นอำนาจสิทธิ์ขาด สาเหตุที่พ่อบ้านมีอำนาจสิทธิ์ขาดเช่นนี้ก็เนื่องมาจากปัจจัยหลายๆ ประการ เช่น จะต้องดูแลทรัพย์สินของครอบครัวโดยไม่ถือเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล ต้องเป็นใจกลางในการทำพิธีไหว้บรรพบุรุษ เป็นผู้นำของครอบครัว พร้อมทั้งรับช่วงงานอาชีพ รายได้ที่ได้จากงานอาชีพทั้งหมดของครอบครัวจะเข้ากระเป๋าพ่อบ้าน พ่อบ้านจะเป็นผู้กำรายได้ทั้งหมดจากกิจการของครอบครัว ดังนั้น เขาจะเป็นผู้มีอำนาจทั้งหมดในเรื่องค่าใช้จ่ายในบ้านด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ตำแหน่งพ่อบ้านจึงปรากฏออกมาเป็นอำนาจที่มีอยู่ 2 ประการ คือ ในเรื่องการผลิตและในเรื่องรายจ่าย

คนญี่ปุ่นก่อนสงครามได้รับการหล่อหลอมจากระบบครอบครัว“อิเอะ” ดังกล่าว เด็กที่เกิดในครอบครัวญี่ปุ่น จะได้รับการอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตัวตามสถานภาพของตนตั้งแต่แรก กล่าวคือ

---

[9] ความคิดพื้นฐานของระบบครอบครัวญี่ปุ่นก็คือ เมื่อลูกชายคนโตแต่งงานจะรับเจ้าสาวเข้ามาอยู่ในครอบครัวตน(ในกรณีที่มีแต่ลูกสาว การแต่งงานจะรับเจ้าบ่าวเข้ามา) คู่บ่าวสาวใหม่จะใช้ชีวิตอยู่กับพ่อแม่และปู่ย่าในครัวเรือนเดียวกัน ความสัมพันธ์ที่เป็นใจกลางของระบบครอบครัวเช่นนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคู่สามีภรรยาเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูกที่ใช้ระบบการสืบสายโดยตรง (Stem Family) โดยมีผู้นำครอบครัวก็คือ พ่อบ้านเป็นผู้มีสิทธิ์ขาด ครอบครัวจึงเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมในโครงสร้างสังคมญี่ปุ่น

พี่ชายคนโตจะต้องเป็นทายาทสืบตระกูลครอบครัวต่อ น้องชายคนที่ 2 และ 3 จะต้องออกจากครอบครัวไปเพื่อสร้างครอบครัวใหม่ ส่วนลูกสาวจะต้องแต่งงานไปอยู่กับครอบครัวอื่น ความคิดที่ว่า “เพื่อประโยชน์ของครอบครัว” นี้ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางความหมายซึ่งขึ้นกับชนชั้นก็ตาม แต่ก็เป็นความคิดโดยทั่วไปที่ครอบคลุมอยู่ในวิถีชีวิตของครอบครัว ภายในครอบครัวมีการคาดหวังถึงการประพฤติปฏิบัติตามให้เป็นไปตามระเบียบตามสถานภาพ และมีการควบคุมห้ามความปรารถนาส่วนบุคคลที่ล้ำขอบเขตที่ครอบครัวอนุญาตหรือไม่ก็จะได้รับการข่มขู่ลงโทษจากครอบครัว และหากมีเรื่องขัดแย้งต่อพ่อบ้าน ก็จำต้องยอมตาม ซึ่งเป็นการบังคับโดยอาศัยความกตัญญูซึ่งเป็นแกนกลางของศีลธรรมในครอบครัว จากการที่ต้องประพฤติปฏิบัติตามโดดเด็ดขาดนี้เอง ความกลมเกลียวภายในครอบครัวที่มีพ่อบ้านเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ จึงทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงอยู่ได้ ลักษณะของคนญี่ปุ่นและการดำเนินชีวิตก่อนสงครามที่ถูกบ่มเพาะมาเช่นนี้ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่ามีลักษณะพิเศษที่โดดเด่นคือการเชิดชูวัฒนธรรม และการเคารพนบนอบต่ออำนาจ พฤติกรรมของคนญี่ปุ่นไม่ได้ถูกควบคุมจากจิตสำนึกภายใน หรือการตัดสินใจด้วยเหตุผล แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะถูกควบคุมจากวัฒนธรรมและอำนาจ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ขาดลักษณะความเป็นตัวของตัวเอง ดังนั้น ลักษณะสังคมญี่ปุ่นก็คือการอยู่อย่างสมานฉันท์ และเคารพต่อสถานภาพนั่นเอง จุดเริ่มต้นของคุณธรรมประจำแบบคนญี่ปุ่นก็คือการกดความเป็นตัวตนของตนลงและปฏิบัติเพื่อครอบครัวของตน ทำตามคำสั่งของพ่อบ้าน และถ้าเป็นไปได้ทำงานให้ประสบความสำเร็จเพื่อตอบแทนพระคุณบิดามารดา ดังนั้น ด้วยระบบความคิดเช่นนี้ในรัฐแบบครอบครัว ข้าราษฎรจึงต้องปฏิบัติตามพระประสงค์ของจักรพรรดิ และเป็นพันธะหน้าที่ที่จะต้องตอบแทนบุญคุณของจักรพรรดิด้วยความจริงใจ ความจงรักภักดีและความกตัญญูจึงถูกรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

วันที่ 15 สิงหาคม 1945 เป็นวันที่ญี่ปุ่นประกาศความพ่ายแพ้และยอมจำนนต่อประเทศสัมพันธมิตรหลังผ่านการทำสงครามมานานนับสิบปี บ้านเมือง ตึกรามบ้านช่อง ถนนหนทางได้ถูก

ทำลายไปมากมาย ชาวญี่ปุ่นได้ประจักษ์กับความหายนะของชาติบ้านเมืองที่เกิดจากภัยสงคราม ความหายนะที่เกิดจากระเบิดปรมาณูถล่มเมืองฮิโรชิม่าและนางาซากิ ระบบทหารนิยมได้ถูกทำลายลง ทหารอเมริกันได้เข้ายึดครองญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายพลแมคอาร์เธอร์ จักรพรรดิที่ทรงมีฐานะเป็นเทพเจ้าถูกบังคับให้ประกาศว่าเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ระบบการศึกษาที่มุ่งสร้างคนให้รักชาติถูกยกเลิกและระบอบประชาธิปไตยได้รับการปลูกฝังแทนที่ ผลของการพ่ายแพ้สงครามครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในใจชาวญี่ปุ่น การที่ต้องปราชัยในสงครามและยอมรับความพ่ายแพ้ดังกล่าวสร้างความโศกเศร้าและขณะเดียวกันก็นำพาความยินดีที่ตนได้รับสิทธิเสรีที่พึงมี หลังจากพ่ายแพ้ในสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นต้องตกอยู่ภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกาจนถึงปีค.ศ. 1951 ในปีนี้ญี่ปุ่นได้ทำสัญญาสันติภาพกับอเมริกาและประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรอื่นๆ จึงทำให้หลุดพ้นจากสภาพการยึดครองหลังการพ่ายแพ้สงคราม สำหรับด้านเศรษฐกิจ การเกิดสงครามเกาหลีในปีค.ศ. 1950 ทำให้อุตสาหกรรมญี่ปุ่นฟื้นตัวขึ้น เพราะสหรัฐได้ใช้ญี่ปุ่นเป็นแหล่งผลิตวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในสงคราม เมื่อสงครามเกาหลีสงบลงในปีค.ศ.1953 ชีวิตความเป็นอยู่ของคนญี่ปุ่นเริ่มมั่นคง ความยากจนแร้นแค้น สภาพสับสนวุ่นวายหลังสงครามแทบไม่มีเหลือให้เห็น อาจกล่าวได้ว่าจากจุดนี้ทำให้ญี่ปุ่นเติบโตและก้าวสู่ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทางด้านวัฒนธรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสำนึกค่านิยม ขอบเขตของวัฒนธรรมเปลี่ยนจากกลุ่มใหญ่มาเป็นกลุ่มเล็ก จากกลุ่มเล็กสู่ปัจเจกชน ความสนใจลดขอบเขตลงมาสู่ที่แคบลง ในส่วนลึกของสำนึกนี้มีความรู้สึกต่อต้านต่อการก่อตัวของสังคมที่เป็นระบบด้วย

ญี่ปุ่นภายหลังสงครามสิ้นสุดใหม่ๆ ได้เริ่มต้นจากสถานการณ์ในด้านตรงข้าม ซึ่งก็คือการรับเอาระบอบประชาธิปไตยเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชน การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้เริ่มต้นจากภายในแต่ในสถานการณ์ภายใต้การถูกยึดครองนี้ ระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบบค่านิยมใหม่ได้ถูกนำเสนอเข้ามาโดย GHQ (กองบัญชาฝ่ายยึดครอง) นั่นคือประชาธิปไตยถูกยัดเยียดให้จากเบื้องบน จึง

สามารถเรียกได้ว่าญี่ปุ่นภายหลังสงครามถูกใช้เป็นสนามทดลองระบอบประชาธิปไตย เมื่อเป็นดังนี้ ญี่ปุ่นจึงได้รับเอาระบอบประชาธิไตยเข้ามาโดยคำบัญชาจากเบื้องบน รวมทั้งได้รับการเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่องอำนาจสิทธิ์ขาดของจักรพรรดิ โดยให้จักรพรรดิเป็นเพียงสัญลักษณ์ของสถาบันเท่านั้น จากการแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้จึงเป็นการเพิ่มเติมการแก้ไขจุดสำคัญๆ ครั้งใหญ่ในโครงสร้างของประเทศอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ระบบครอบครัวแบบศักดินาซึ่งเคยเป็นความภาคภูมิใจของจักรวรรดิญี่ปุ่นก็ได้รับการยกเลิกไปตามกฎหมายพร้อมกันกับความเป็นชาติ อันเป็นการฟื้นระบบกฎหมายแพ่งซึ่งตั้งอยู่บนหลักการของระบบครอบครัวเดี่ยวที่ทันสมัย ระบบอิเอะได้ถูกยกเลิกไป ฐานะความเป็นผู้นำของฝ่ายชายไม่ได้รับการยอมรับอีกต่อไป ระบบครอบครัวจึงประกอบขึ้นด้วยความเห็นชอบจากทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ความเสมอภาคของชายหญิงนี้ได้รับการประกันจากการเพิ่มสิทธิเลือกตั้งทั่วไปในปี ค.ศ.1946

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อ “สถานภาพครอบครัว” ครอบครัวญี่ปุ่นโดยทั่วไปไม่ใช่ครอบครัวแบบอำนาจนิยมอีกต่อไป การเปลี่ยนจากการใช้ศัพท์ โคะชุ 戸主 (แปลว่าเจ้าบ้านหรือหัวหน้าครอบครัว) เป็น เซตะอินุชิ 世帯主 (แปลว่าหัวหน้าครัวเรือน) นี้เกี่ยวพันไปถึงการพังทลายตัวลงของสถานภาพที่เหนือกว่าโดยทั่วไปของพ่อบ้าน (家長) และ พ่อ （父親) รวมทั้งผู้ชายด้วย ในกระแสการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวที่เป็นผู้ชายเป็นฝ่ายได้เปรียบในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อลูก กลายเป็นครอบครัวที่มีความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา

2.2.3 ญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สอง: ความเป็นชายกับความเป็นชาติ

ญี่ปุ่นมีฐานะและบทบาทที่สำคัญในสังคมโลกเรื่อยมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน หากย้อนกลับไปมองญี่ปุ่นในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ตั้งแต่สมัยเมจิ (ค.ศ.1868 –

1912) จนกระทั่งต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 ตลอดระยะเวลาดังกล่าว ประเทศญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการ กล่าวคือในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาประเทศให้รอดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของตะวันตกและมีความเจริญเท่าเทียมกับประเทศตะวันตกจนกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม มีความเข้มแข็งทางทหาร และได้กลายเป็นประเทศที่ก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่สองในกลางศตวรรษที่ 20 ในขณะที่ญี่ปุ่นปรับปรุงประเทศตอนต้นสมัยเมจิ ญี่ปุ่นมีคำขวัญว่า “ฟุโกะกุเคียวเฮะอิ” (富国強兵) อันเป็นนโยบายหลักของรัฐในสมัยเมจิที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ และความเข้มแข็งทางการทหารเพื่อสร้างรัฐชาติที่ร่ำรวยและเข้มแข็ง ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศแบบตะวันตกทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จากนั้นญี่ปุ่นสนใจที่จะขยายอำนาจไปยังประเทศที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงคือ เกาหลีและจีน ซึ่งเป็นประเทศที่อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เหล็กและเหล็กกล้า ผู้นำสมัยเมจิจึงพัฒนาอุตสาหกรรมทางทหาร ผลิตเรือรบและอาวุธ รัฐบาลประกาศยกเลิกชนชั้นซามูไรและให้มีการเกณฑ์ทหารแทน นโยบายเหล่านี้เห็นได้อย่างชัดเจนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1873 โดยรัฐบาลได้นำการเกณฑ์ทหารและฝึกซ้อมทหารแบบตะวันตกมาใช้ ต่อมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับปรุงกองทัพให้มีประสิทธิภาพในการรบทั้งภายในและภายนอกประเทศจนทำให้สามารถรบชนะจีนในปี ค.ศ. 1894-1895 และทำสงครามกับรัสเซียซึ่งขณะนั้นพยายามจะขยายอิทธิพลมาทางตะวันออกในปี ค.ศ. 1904-1905 ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายชนะและได้ขยายอำนาจเข้าไปในเกาหลีอย่างเต็มที่และผนวกเกาหลีเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่นในปีค.ศ. 1910 ชัยชนะของญี่ปุ่นในสงครามรัสเซียซึ่งเป็นประเทศตะวันตกครั้งนี้ ทำให้ฐานะของญี่ปุ่นในสังคมโลกเปลี่ยนไป ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศมหาอำนาจทางทหาร รุกรานประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังผลให้เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สุรางค์ศรี ตันเสียงสม (2551) กล่าวถึงสาเหตุต่างๆ ที่เป็นปัจจัยผลักดันให้ญี่ปุ่นก่อสงครามโลกครั้งที่สองในมหาสมุทรแปซิฟิกไว้ โดยแบ่งเป็นปัจจัยสำคัญหลักๆ สองประการ กล่าวคือ ปัจจัยพื้นฐาน (Fundamental Courses) และปัจจัยปัจจุบัน (Immediate Courses) ปัจจัยพื้นฐานประกอบด้วยลัทธิชาตินิยม ลัทธิจักรวรรดินิยม ความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตย การขึ้นมามีอำนาจของฝ่ายขวา และทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง ปัจจัยปัจจุบันประกอบด้วย เหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ความกดดันที่ญี่ปุ่นได้รับจากประเทศตะวันตก และความพยายามของญี่ปุ่นที่จะรักษาผลประโยชน์ในจีน การสร้างชาติที่ร่ำรวยและเข้มแข็งตามนโยบาย “ฟุโกะกุเคียวเฮะอิ” （富国強兵) ให้เป็นจริงได้นั้น ผู้นำจำเป็นต้องปลูกฝังลัทธิชาตินิยม (nationalism) ในหมู่ประชาชน ลัทธิชาตินิยมเป็นปัจจัยผลักดันให้ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศที่ก่อสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้คือ

1. ความคิดเกี่ยวกับโคะกุตะอิ（国体）[Kokutai]เป็นความคิดหลักที่สำคัญของลัทธิชาตินิยมญี่ปุ่น ความคิดที่ชาวญี่ปุ่นจะต้องมุ่งรักษาและป้องกันประเทศญี่ปุ่นอันมีองค์จักรพรรดิเป็นประมุข โดยมองว่าเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ มีจักรพรรดิเป็นหัวหน้าครอบครัว ชาวญี่ปุ่นจะต้องรักษาครอบครัวหรือประเทศของตนไว้ให้เข้มแข็ง ความคิดนี้มีอิทธิพลอย่างมากในสมัยเมจิและก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลได้ตอกย้ำความคิดนี้เสมอมา

2. สถาบันจักรพรรดิ เป็นสถาบันการปกครองที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่นมาหลายพันปี ฐานะและบทบาทของสถาบันจักรพรรดิมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในประวัติศาสตร์อันยาวนานของญี่ปุ่น ในสมัยเมจิ สถาบันจักรพรรดิได้รับการฟื้นฟูและนำมาสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้แก่ประเทศญี่ปุ่นที่เผชิญหน้ากับปัญหาทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกประเทศ ปัญหาภายในประเทศคือ การสร้างชาติที่เข้มแข็งและร่ำรวย ปัญหาภายนอกประเทศคือ การเผชิญหน้ากับการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมของชาติตะวันตก ผู้นำเมจิได้เน้นความสำคัญของสถาบันจักรพรรดิเพื่อสร้างความชอบธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ให้กับรัฐบาลของตนและเพื่อสร้างความกลมเกลียวภายในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้รอดพ้นจากจักรวรรดินิยมและมีความเจริญทัดเทียมประเทศตะวันตก รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการเน้นถึงบทบาทและอำนาจทางการเมือง การทหาร การศึกษา และทางศาสนาของสถาบันจักรพรรดิ สำหรับในทางการเมืองนั้น เนื่องจากผู้นำเมจิได้ปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตกและนำรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยมาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญ รัฐบาลจึงได้ส่ง อิโต ฮิโระบุมิ （伊藤博文) ไปศึกษารูปแบบรัฐธรรมนูญในประเทศตะวันตก ด้วยความช่วยเหลือของนักกฎหมาย อิโตได้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้น โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงลัทธิอนุรักษ์นิยมและย้ำถึงอำนาจของจักรพรรดิ มีข้อความหลายข้อกล่าวถึงอำนาจของจักรพรรดิดังนี้

บทที่ 1: จักรพรรดิ

1. ประเทศญี่ปุ่นจะถูกปกครองโดยจักรพรรดิที่สืบเชื้อสายโดยต่อเนื่องกันมาหลายพันปี

2. สถาบันจักรพรรดิจะสืบต่อเนื่องกันโดยบุตรชาย....

.....

4. จักรพรรดิเป็นหัวหน้าของประเทศมีอำนาจในการปกครองและใช้อำนาจนั้นตามรัฐธรรมนูญ

5. จักรพรรดิใช้อำนาจในการร่างกฎหมายโดยความยินยอมของสภา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้ให้อำนาจจักรพรรดิเฉพาะด้านพลเรือนแต่เพียงด้านเดียว แต่ยังให้อำนาจทางทหารแก่พระองค์อีกด้วย โดยให้พระองค์เป็นผู้บัญชาการกองทัพและมีอำนาจในการประกาศสงคราม สงบศึกและลงนามในสนธิสัญญา แม้ว่ารัฐธรรมนูญเมจิจะเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย แต่ยังคงให้ความสำคัญแก่ค่านิยมแบบเก่า เช่น ความสำคัญของจักรพรรดิ การสืบเชื้อสายโดยตรงของพระองค์จากเทพีแห่งดวงอาทิตย์ และความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระองค์และชาติ นอกจากด้านการเมืองแล้ว ในด้านการศึกษารัฐบาลพยายามปลูกฝังค่านิยมแบบขงจื๊อ ความจงรักภักดีต่อสถาบันจักรพรรดิถูกตอกย้ำตลอดเวลาในโรงเรียนทุกเช้านักเรียนจะร้องเพลงชาติ เคารพพระบรมฉายาลักษณ์ของจักรพรรดิ และยังได้รับ

การตอกย้ำในตำราเรียนก่อนสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งเน้นถึงสถาบันจักรพรรดิและความสำคัญของสถาบันนี้ในการปกครองของประเทศ โดยสรุปกล่าวได้ว่าลัทธิชาตินิยมของญี่ปุ่นมีความเข้มข้นและฝังรากลึกทุกระดับของสังคม ไม่ว่าจะเป็นระดับผู้นำประเทศ ปัญญาชน ทหาร และประชาชน พลังผลักดันดังกล่าวนี้ทำให้ญี่ปุ่นเป็นชาติที่มีการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าเป็นมหาอำนาจทางทหาร และก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่สองในบริเวณมหาสมุทรแปซิฟิกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในช่วงสมัยเมจิปีค.ศ. 1872 จนถึงปีค.ศ. 1945 ที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงคราม มีการก่อตั้งโรงเรียนเตรียมทหาร （陸軍幼年学校）[Rikugun Yonengakko] ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำชายล้วน มีจุดมุ่งหมายฝึกเยาวชนอายุระหว่าง 13 ถึง 15 ปี โรงเรียนเตรียมทหารดังกล่าวได้รับความนิยมในหมู่วัยรุ่นชายเป็นอย่างมาก ลักษณะความเป็นชายที่แข็งแกร่ง มีอำนาจ เป็นสิ่งที่ผู้คนชื่นชมยกย่อง สงครามกับกองทัพผูกติดอย่างเหนียวแน่นกับภาพลักษณ์ความเป็นชายแบบญี่ปุ่น “ความอุกอาจ”“พละกำลัง”“ความเด็ดเดี่ยว” เป็นคุณสมบัติของความเป็นชายที่พึงมี

จากบริบทดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ภาพลักษณ์ของความเป็นชายแบบญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์อย่างมากกับความเป็นทหาร การสู้รบและอำนาจ กล่าวคือความเป็นชายที่ถูกผูกติดกับความแข็งแกร่งและอำนาจ กองทัพมีบทบาทอย่างมากในการประกอบสร้างความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่นสมัยใหม่ การรับราชการทหารที่จำกัดเฉพาะผู้ชายและกีดกันผู้หญิงออกไปเกิดขึ้นได้โดยปราศจากข้อถกเถียงใดๆ นั้น เนื่องจากการผลิตซ้ำวาทกรรมครั้งแล้วครั้งเล่าที่ทำให้เรานึกว่าเรื่องเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ปกติธรรมดาตาม “ธรรมชาติ” สำหรับผู้ชายในสมัยนั้น การเข้ารับการเกณฑ์ทหารถือกันว่าเป็นเสมือนการได้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของความเป็น “ผู้ชายเต็มตัว” （一人前の男）（吉田2002: 61 อ้างถึงใน 中村2015:35） และในการเข้ารับการเกณฑ์ทหารกลุ่มผู้ชายจะถูกจัดลำดับชั้นตามสภาพร่างกายของแต่ละคน และกลุ่มคนที่มีลักษณะทางเพศสรีระที่ผิดปกติ เช่น คนที่ตัวเตี้ย คนที่มีร่างกายอ่อนแอขี้โรค หรือคนที่มีเพศกำกวม ซึ่งหมายถึงบุคคลที่เกิดมาพร้อมกับสรีระทางเพศหรืออวัยวะสืบพันธุ์ที่กำกวม คืออาจมีลักษณะที่ไม่ตรงกับเพศชายหรือหญิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หรือมีอวัยวะสืบพันธุ์ทั้งสองเพศ เป็นต้น จะถูกกีดกันออกไป ด้วยเหตุนี้นายทหารจึงเปรียบเหมือนภาพแทนของ “ยอดบุรุษ” （男の中の男）และในนิตยสารสำหรับเยาวชน นายทหารก็จะถูกนำเสนอเป็นภาพของชายตามแบบอุดมคติสำหรับเยาวชน (内田2012:51,121 อ้างถึงใน 中村2015:35) โดยสรุปแล้ว แนวคิดความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่นตั้งแต่ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่สองมีลักษณะโดดเด่นในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายแบบอำนาจนำ โดยเฉพาะความเป็นชายที่ผูกโยงกับอุดมการณ์ชาตินิยม จะเห็นได้ว่า รัฐให้ความสำคัญกับหน่วยของครอบครัวด้วยการสร้างระบบครอบครัวขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการผลิตประชากรที่มีคุณสมบัติอย่างที่รัฐต้องการ โดยสร้างบทบาทให้ผู้ชายคือพ่อ ให้อำนาจเด็ดขาดกับพ่อซึ่งเป็นผู้นำครอบครัว และสนับสนุนบทบาทของแม่ในการเป็นภรรยาและแม่ที่ดีเพื่อเลี้ยงดูบุตรให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของรัฐ อุดมคติความเป็นชายแบบญี่ปุ่นจึงมีความสัมพันธ์อย่างมากกับระบบครอบครัว ซึ่งกำหนดบทบาทให้ผู้ชายที่จะต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวมีความแข็งแกร่งและมีอำนาจ และกองทัพก็มีบทบาทอย่างมากในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่นสมัยใหม่ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

ในบทต่อไป ผู้วิจัยวิเคราะห์วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในฐานะพ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว ในบริบทยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งการพ่ายแพ้สงครามได้สั่นคลอนความเป็นชายแบบอำนาจนำ เพื่อแสดงให้เห็นวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายของตัวละครในนวนิยายแต่ละเรื่องตามลำดับ

บทที่ 3

วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชาย: ปัญหาเรื่องความเป็นพ่อ

เมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือระบบครอบครัวที่ให้อำนาจแก่พ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวอย่างเต็มที่ในสมัยก่อนสงครามนั้นได้พังทลายลงภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา ประกอบกับระบอบประชาธิปไตยที่อเมริกานำเข้ามาเผยแพร่ มีการปฏิรูปกฎหมายต่างๆ เพื่อให้หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน ลักษณะของครอบครัวได้เปลี่ยนจากรูปแบบของครอบครัวใหญ่ในสังคมเกษตรกรรมไปเป็นครอบครัวเดี่ยวในสังคมอุตสาหกรรม ภาพลักษณ์ของพ่อที่เคยเข้มแข็งเปลี่ยนแปลงไป การเข้าทำงานในบริษัทและรับเงินเดือนเป็นรายเดือนมีมากขึ้น คนที่ทำงานรับเงินเดือนเรียกว่า “ซาราลีแมน” (Salaryman) สามีหรือพ่อบ้านจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในที่ทำงานนอกบ้าน ภรรยาทำหน้าที่ดูแลบ้านและการศึกษาของลูก สามีจะมอบเงินเดือนทั้งหมดให้ภรรยา อำนาจในการจับจ่ายใช้สอยในครอบครัวตกอยู่ในมือภรรยา สถานภาพของสามีจึงตกต่ำ พ่อบ้านกลายเป็นพ่อและสามีที่อยู่ในวงล้อมของครอบครัว ตรงกันข้ามกับสมัยก่อนที่ครอบครัวจะอยู่ในความดูแลของพ่อบ้าน อีกทั้งระบบครอบครัวที่เคยเข้มงวดเมื่อก่อนสงครามก็เริ่มหย่อนยานลง เช่น การที่ลูกชายคนโตจะต้องสืบทอดอาชีพครอบครัว พ่อมีอำนาจสูงสุด ทุกคนต้องเชื่อฟังพ่อ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ค่อยๆ เลือนหายไป ผู้คนเริ่มเป็นอิสระจากระบบที่เคยเข้มงวด ค่านิยมในเรื่องความอดกลั้นต่อความต้องการของตนเองที่แสดงออกมาในรูปแบบของความพยายาม ความขยันขันแข็ง ความเอาจริงเอาจังเริ่มเสื่อมลง (มณฑา พิมพ์ทอง, 2547: 5-6)

การเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างและความคิดในเรื่องครอบครัวภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคมญี่ปุ่น การเปลี่ยนแปลงที่สั่นคลอนความเป็นชาย

แบบดั้งเดิมหรือความเป็นชายในแบบอำนาจนำนี้ ได้ถูกนำมาเขียนไว้ในนวนิยายของคะวะบะตะในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เนื้อหาของงานเขียนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสภาพครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน ความเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้เกิดวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์ความเป็นชายในฐานะพ่อซึ่งเป็นผู้นำของครอบครัว

3.1 ปัญหาเรื่องความเป็นพ่อ

การศึกษาความเป็นชายผ่านมุมมองเพศสถานะที่อาจเชื่อมโยงกับความเป็นพ่อในวรรณกรรมญี่ปุ่น โดยเฉพาะในวรรณกรรมของคะวะบะตะนั้น เป็นประเด็นที่มีผู้สนใจศึกษาไม่มากนัก เช่น บทความวิจัยเรื่อง “ความเป็นพ่อในวรรณกรรมของคะวะบะตะ” ของ ฮะโตะริ เท็ตท์สึยะ (Hatori Tetsuya) ที่ศึกษาภาพลักษณ์ความเป็นพ่อในวรรณกรรมของคะวะบะตะ โดยกล่าวถึงลักษณะของตัวละครชายที่ผู้อ่านจะพบในวรรณกรรมของคะวะบะตะว่า เป็นตัวละครที่พยายามหลีกหนีจากการเป็นพ่อหรือมีภาวะอารมณ์ที่ห่างเหินจากความเป็นพ่อ สภาวะจิตใจของตัวละครชายดังกล่าว ปรากฏอยู่ในงานเขียนของคะวะบะตะจำนวนไม่น้อยทีเดียว แม้ว่าตัวละครจะแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการสวมบทบาทเป็นพ่อหรือหัวหน้าครอบครัว แต่ในขณะเดียวกันก็มีความหวาดกลัวต่อสถานะดังกล่าวอยู่ลึกๆ ภายในใจด้วยเช่นกัน ดังเช่น ตัวละครเอกชายในนวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* และ *ในชีวิตของคนคนหนึ่ง*[10] ฮะโตริได้อธิบายภาพลักษณ์ของความเป็นพ่อในงานวรรณกรรมของคะวะบะตะโดยอิงกับชีวประวัติของผู้เขียนเป็นหลัก กล่าวคือ คะวะบะตะต้องเผชิญกับชีวิตที่กำพร้าพ่อแม่ ปู่ย่าตายายล้มหายตายจาก และสูญเสียบ้านไปตั้งแต่เยาว์วัย ด้วยเหตุนี้ พื้นฐานอารมณ์ของคะวะบะ

---

[10] *ในชีวิตของคนคนหนึ่ง* 『ある人の生のなかに』 (1955-1957,1964) เป็นเรื่องราวของครอบครัวมิกิ ชายวัย 48 ปี นักเขียนนวนิยายที่อาศัยอยู่ในโตเกียวกับภรรยา ลูกสองคนและน้องสาว ครอบครัวนี้แตกต่างจากครอบครัวอื่นตรงที่มิกิรับเลี้ยงดูคนวัยหนุ่มสาวที่เป็นลูกของเพื่อนหรือญาติด้วย เช่น เคอิจิ ลูกชายของมิจิตะเพื่อนสมัยเรียนของมิกิ ในอดีตมิจิตะเคยมองมิกิเป็นคู่แข่งและร่ำลือกันว่ามิจิตะฆ่าตัวตาย เพราะมิกิ คนรักของมิจิตะ (แม่ของเคอิจิ) ก็ฆ่าตัวตายด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้มิกิจึงรับเลี้ยงช่วยเหลือเรื่องค่าเล่าเรียนและส่งเสียจนเคอิจิจบมหาวิทยาลัย เคอิจิแอบหมั้นหมายกับน้องสาวของมิกิแต่ต้องล้มเลิกเป็นไปเพราะเคอิจิเกิดความผิดปกติทางจิต เป็นต้น หนุ่มสาวที่มาอาศัยอยู่กับครอบครัวของมิกิล้วนแต่มีภูมิหลังเป็นเด็กกำพร้าหรือมีเหตุที่เกี่ยวเนื่องกับความตายและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอดีตของมิกิ

ตะจึงประกอบด้วยความรู้สึกของลูกซึ่งสูญเสียที่พึ่งพิง และมีความรู้สึกโหยหาคนที่คอยคุ้มครองดูแล เช่น ผู้เป็นแม่ ในทางกลับกัน คะวะบะตะก็ค้นพบการมีวิถีชีวิตแบบปัจเจกชน การยืนหยัดด้วยตนเอง และความอดทนต่อสภาพที่โดดเดี่ยวด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้ การมีบทบาทในฐานะพ่อ การมีลูกและการเลี้ยงดูครอบครัว รวมถึงการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคมในชีวิตจริงนั้น กลับเป็นสิ่งที่คะวะบะตะทำด้วยความยากลำบาก(羽鳥2004) อย่างไรก็ดี งานวิจัยของฮะโตะริไม่ได้กล่าวถึงมโนทัศน์เรื่องความเป็นชายและความเป็นพ่ออย่างชัดเจนในมิติที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมญี่ปุ่น

การศึกษาความเป็นชายในวรรณกรรมของคะวะบะตะในบทนี้จึงเลือกศึกษานวนิยายที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคมญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตัวบทที่ผู้วิจัยเลือกนำมาศึกษาในที่นี้คือนวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* (1949-1954) และ *นิทราเทวี* (1960-1961) ของคะวะบะตะ ยะซุนะริ[11] โดยศึกษาปมปัญหาหรือวิกฤตตัวละครเอกชาย เพื่อชี้ให้เห็นภาวะสั่นคลอนของความเป็นชายในลักษณะอำนาจนำ (Hegemonic Masculinity) ซึ่งมีลักษณะสัมพันธ์กับเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมญี่ปุ่นภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง และเพื่อชี้ให้เห็นมายาคติ[12] เรื่องความสมบูรณ์ของครอบครัวและวาทกรรมความเป็นพ่อที่ผูกโยงอยู่กับความเป็นชาย กล่าวคือ เราอาจมองเห็นความเป็นชายแบบฉบับที่มีอำนาจปิตาธิปไตยโดยสมบูรณ์ในฐานะผู้นำครอบครัว อันเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นและฝังรากลึกอยู่ในสังคมญี่ปุ่น ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรมสองเรื่องนี้ได้ชัดเจนขึ้นผ่านการเล่าเรื่องราวจากมุมมองของตัวละครชายที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

---

[11] ต้นฉบับนวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* 『山の音』[Yama no Oto] *นิทราเทวี* 『眠れる美女』[Nemureru Bijo] ที่อ้างอิงไว้ในบทนี้มาจาก “รวมผลงานของคะวะบะตะ ยะซุนะริ” 『川端康成全集』 เล่มที่ 12 และ 18 ฉบับสำนักพิมพ์ฉินโชฉะ （新潮社）ซึ่งตีพิมพ์ไว้เมื่อปี ค.ศ. 1980 ส่วนคำแปลภาษาไทยของเรื่องแปลโดยผู้วิจัยเอง

[12] นพพรได้อธิบายคำนิยาม มายาคติ ของโรล็องด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ในขั้นต้นไว้ว่า มายาคติเป็นผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนและชนชั้น การที่สังคมวัฒนธรรมเข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซงโดยหยิบยื่นความหมาย คุณค่าต่างๆ ทั้งด้านดีและด้านร้ายให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งทำให้สิ่งนั้นกลายสถานะเป็นมายาคติ และวาทะของมายาคติสามารถแฝงอยู่ในวัตถุและปรากฏการณ์มากมาย ดังที่กล่าวว่า “มายาคติ (Myth) หมายถึง การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ หรืออาจกล่าวให้ถึงที่สุดได้ว่า เป็นกระบวนการของการลวงให้หลงอย่างหนึ่ง แต่ทั้งนี้ก็มิได้หมายความว่ามายาคติเป็นการหลอกลวงแบบปั้นน้ำเป็นตัวหรือเป็นการโฆษณาชวนเชื่อที่บิดเบือนข้อเท็จจริง มายาคตินั้นมิได้ปิดบังอำพรางสิ่งใดทั้งสิ้น ทุกอย่างปรากฏต่อหน้าต่อตาเราอย่างเปิดเผย แต่เราต่างหากที่คุ้นเคยกับมันเสียจนไม่ทันสังเกตว่ามันเป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรม เรานั่นเองที่หลงไปคิดว่าค่านิยมที่เรายึดถืออยู่นั้นเป็นธรรมชาติ หรือเป็นไปตามสามัญสำนึก”, (นพพร ประชากุล, 2555, 4)

ย่างสู่วัยชราในฐานะพ่อและหัวหน้าครอบครัวภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

3.2 ความเป็นชายกับมายาคติเรื่องความสมบูรณ์ของครอบครัวในเสียงแห่งขุนเขา

นวนิยายขนาดยาวเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารวรรณกรรมคะอิโสบุนเง「改造文藝」[Kaizo Bungei] ฉบับเดือนกันยายน ปี ค.ศ. 1949 จากนั้นตีพิมพ์ต่อเนื่องเป็นตอนๆ ในนิตยสารวรรณกรรมต่างๆ และสิ้นสุดลงในนิตยสารวรรณกรรมโอรุโยะมิโมะโนะ「オール読物」[Ooru Yomimono] ฉบับเดือนเมษายนปี ค.ศ. 1954 นวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* นับเป็นผลงานเด่นในยุคหลังสงครามโลกที่นำชื่อเสียงมาให้คะวะบะตะเป็นอย่างมาก

เสียงแห่งขุนเขา เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ความรักที่มีความก้ำกึ่งและหมิ่นเหม่ทางศีลธรรม เรื่องนี้ได้กำหนดให้เมืองคามาคุระอันเป็นถิ่นที่อยู่ของคะวะบะตะในช่วงบั้นปลายชีวิต เป็นสถานที่ดำเนินเรื่อง เป็นเรื่องของครอบครัวหนึ่ง ตัวละครเอก ฌิงโงเป็นชายชราที่ไม่สู้จะมีความรักความห่วงใยในตัวลูกๆ มากนัก เขาแอบหลงใหลลูกสะใภ้ของตัวเอง ฌิงโง วัย 62 ปี มีภรรยาชื่อยะสุโกะ อายุ 63 ปี มีลูกชายชื่อฌูอิชิซึ่งเคยผ่านสงครามมา ฌูอิชิมีภรรยาชื่อคิขุโกะ ทั้งสี่คนอาศัยอยู่ที่บ้านในคามาคุระ คืนวันหนึ่งในหน้าร้อน ฌิงโงได้ยินเสียงคำรามของภูเขา เขาเคยได้ยินเสียงเช่นนี้มาก่อนเมื่อตอนที่พี่สาวของยะสุโกะกำลังจะตาย ฌิงโงเคยหลงรักพี่สาวของยะสุโกะซึ่งเป็นคนสวยมาก เมื่อฟุซาโกะลูกสาวของเขาที่เกิดจากยะสุโกะและหลานสาวสองคนที่เป็นลูกของฟุซาโกะไม่สวยเหมือนพี่สาวของยะสุโกะดังที่ฌิงโงคาดหวังไว้ เขาจึงหันไปมองหาความงามจากคิขุโกะลูกสะใภ้แทน ฌิงโงต้องต่อสู้กับความคิดที่ว่าเขาไม่ได้รักลูกสะใภ้ฉันท์ชู้สาวแต่เขากลับฝันถึงหญิงสาวหลายคน จนเขาสงสัยว่าเขาพยายามจะคิดโยงสาวๆ เหล่านั้นไปเป็นตัวคิขุโกะ ส่วนฌูอิชิลูกชายก็มีความสัมพันธ์กับผู้หญิงที่เป็นแม่หม้ายสงคราม คิขุโกะตัดสินใจทำแท้งเพราะไม่ต้องการมีลูกในขณะที่

ฌูอิชิยังนอกใจมีผู้หญิงอื่นอยู่ ผู้หญิงที่ฌูอิชิมีความสัมพันธ์ด้วยก็ตั้งท้อง ฌูอิชิบังคับให้ทำแท้งแต่เธอไม่ยอมและประกาศว่าลูกในท้องไม่ใช่ลูกของฌูอิชิแล้วก็แยกทางกับฌูอิชิในที่สุด ส่วนฟุซาโกะผู้เป็นลูกสาวก็ล้มเหลวในชีวิตแต่งงานและพาลูกสาวสองคนกลับมาพึ่งฌิงโงโดยไม่ได้หย่ากับสามี ความสัมพันธ์ของฌิงโงกับภรรยาเองก็จืดชืด

นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นประเด็นความสัมพันธ์อันละเอียดอ่อนซับซ้อนของคนในครอบครัวช่วงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเริ่มเล่าเรื่องราวตั้งแต่ฤดูร้อนในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ.1949 จนถึงฤดูใบไม้ร่วงของเดือนกันยายนปี ค.ศ.1950 มีเมืองคามาคุระอันเป็นถิ่นที่อยู่ของคะวะบะตะในช่วงบั้นปลายชีวิตเป็นสถานที่ดำเนินเรื่อง เรื่องเล่าผ่านมุมมองของตัวละครเอกซึ่งเป็นชายชรา ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแนวกระแสสำนึก ซึ่งเป็นการมองแบบอัตวิสัยผ่านความคิด อารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร เรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* นี้ เป็นตัวบทที่มีงานศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมาก โดยงานวิจัยและบทวิจารณ์ส่วนใหญ่มุ่งวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของ “ครอบครัว” ในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ดังที่ฮาเซงะวะ กล่าวว่า “นวนิยายเรื่องนี้บรรยายถึงความผูกพันทั้งทางกายภาพและจิตใจระหว่างชายหญิงโดยใช้ครอบครัวเป็นรากฐาน” และเป็นผลงานที่สะท้อนภาวะหลังสงคราม (การพ่ายแพ้สงคราม) ของญี่ปุ่น(長谷川1980) นอกจากนี้ ยังมีบทความวิจัยที่วิเคราะห์แก่นหลักของเรื่อง คือ มโนทัศน์เกี่ยวกับ “ความตาย” “ชีวิต” และ“เพศ” รวมถึงการศึกษาความหมายเชิงสัญลักษณ์โดยวิเคราะห์ผ่านอนุภาคหรือองค์ประกอบย่อย (Motif) ที่ปรากฏในเรื่อง อาทิ “ความฝัน” “เสียง” “ธรรมชาติ” และการวิเคราะห์ตัวละครต่างๆ โดยเฉพาะฌิงโง ตัวละครเอกของเรื่อง (川嶋1979; 鶴田 1988) อย่างไรก็ดี การศึกษาเรื่องความเป็นชายในบริบทสังคมญี่ปุ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมดังกล่าวเป็นประเด็นที่มีผู้ศึกษาอย่างจริงจังไม่มากนัก

3.2.1 ความล่มสลายของระบบครอบครัวกับความเป็นพ่อ

หากพิจารณาบริบททางสังคมในช่วงเวลาที่เริ่มเล่าเรื่อง คือ ปี ค.ศ. 1949 ความคิดเรื่องระบบครอบครัวญี่ปุ่นที่กำหนดให้ผู้ชายมีหน้าที่ต่อครอบครัว โดยมีหน้าที่เป็นพ่อและผู้นำครอบครัวได้เดินทางมาถึงจุดเปลี่ยนผ่าน[13] กล่าวคือ ระบบครอบครัวญี่ปุ่นที่มีความเกี่ยวพันอย่างมากกับการเปลี่ยนสังคมเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งถูกกำหนดขึ้นตั้งแต่ยุคเมจิในปี ค.ศ. 1898 เป็นต้นมานั้น ได้ถูกยกเลิกไปในปี ค.ศ.1947 ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมญี่ปุ่นหลังสงครามโลกที่มีนัยสำคัญ

ลักษณะของคนญี่ปุ่นและการดำเนินชีวิตช่วงก่อนสงครามได้รับการหล่อหลอมจากระบบครอบครัว ความคิดที่ครอบงำวิถีชีวิตของครอบครัวญี่ปุ่น คือการทำเพื่อประโยชน์ของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวจะปฏิบัติตัวตามสถานภาพของตน โดยจำเป็นต้องควบคุมความปรารถนาส่วนบุคคลไว้ หากมีเรื่องขัดแย้งต่อพ่อบ้านก็ต้องยอมตามโดยเด็ดขาด ซึ่งเป็นการบังคับด้วยหลักความกตัญญูอันเป็นแกนกลางของศีลธรรมในครอบครัว พฤติกรรมของคนญี่ปุ่นโดยส่วนใหญ่จึงถูกควบคุมจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นนี้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การกดความเป็นตัวตนของตนลง การปฏิบัติเพื่อครอบครัว การเชื่อฟังทำตามคำสั่งของพ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัวเหล่านี้ ถือเป็นคุณลักษณะ

---

[13] ฟุคุทาเกะได้อธิบายระบบครอบครัวญี่ปุ่น (家制度) ไว้ว่า “ความคิดพื้นฐานของระบบครอบครัวญี่ปุ่นก็คือ เมื่อลูกชายคนโตแต่งงานจะรับเจ้าสาวเข้ามาอยู่ในครอบครัวตน (ในกรณีที่มีแต่ลูกสาว การแต่งงานจะรับเจ้าบ่าวเข้ามา) คู่บ่าวสาวใหม่จะใช้ชีวิตอยู่กับพ่อแม่และปู่ย่าในครัวเรือนเดียวกัน ความสัมพันธ์ที่เป็นใจกลางของระบบครอบครัวเช่นนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคู่สามีภรรยาเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูกที่ใช้ระบบการสืบสายโดยตรง (Stem Family) โดยมีผู้นำครอบครัวก็คือ พ่อบ้านเป็นผู้มีสิทธิ์ขาด ครอบครัวจึงเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมในโครงสร้างสังคมญี่ปุ่น” และ “คำศัพท์ที่เรียกว่า “IE อีเอะ” นี้มีความหมายกว้างกว่าครอบครัวซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ประกอบด้วยสมาชิกครอบครัว แต่ยังกินความถึงบ้านและทรัพย์สินของบ้าน วิถีทางการผลิต งานอาชีพของครอบครัว สุสานบรรพบุรุษด้วย และเป็นหน่วยสังคมเดิมที่ยืนยงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและมีสถานะทางชนชั้นที่แน่นอนภายในเมืองและหมู่บ้าน เป็นระบบที่มีความสำคัญมากกว่าบุคคลแต่ละคนที่ประกอบเป็นสมาชิกครอบครัว และเมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้พิจารณาได้ว่าเป็นสิ่งธรรมดาที่สมาชิกครอบครัวทุกคนจะต้องเสียสละเพื่อครอบครัวโดยไม่คิดถึงตนเอง เมื่อระบบอิเอะมีความสำคัญต่อระบบการสืบสายโดยตรงเช่นนี้ พ่อบ้านซึ่งเป็นผู้รับช่วงต่อนั้นย่อมมีอำนาจและเป็นอำนาจสิทธิ์ขาด” (ฟุคุทาเกะ ทาดาจิ, 2543, 22-25)

ของคนญี่ปุ่นตามบรรทัดฐานของสังคมที่ถูกบ่มเพาะมายาวนาน ความกลมเกลียวภายในครอบครัวที่มีพ่อบ้านเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงอยู่ได้

ทว่าหลังสงครามสิ้นสุดลง ญี่ปุ่นประกาศความพ่ายแพ้และยอมจำนนต่อประเทศสัมพันธมิตร ในวันที่ 15 สิงหาคม 1945 ญี่ปุ่นประสบกับความหายนะของบ้านเมืองที่เกิดจากภัยสงคราม ความหายนะที่เกิดจากระเบิดปรมาณูถล่มเมืองฮิโรชิม่าและนางาซากิ กองทัพอเมริกาเข้ายึดครองญี่ปุ่น ระบบการศึกษาที่มุ่งสร้างคนให้รักชาติถูกยกเลิกไป และระบอบประชาธิปไตยได้รับการปลูกฝังแทนที่ หลังจากพ่ายแพ้ในสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นต้องตกอยู่ภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา จนถึงปี ค.ศ.1951 ภายใต้การถูกยึดครองนี้ระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบบค่านิยมใหม่ได้ถูกนำเสนอเข้ามาโดย GHQ (กองบัญชาฝ่ายยึดครอง) ญี่ปุ่นได้รับเอาระบอบประชาธิปไตยเข้ามา รวมทั้งได้รับการเปลี่ยนแปลงความคิดในเรื่องอำนาจสิทธิ์ขาดของจักรพรรดิ โดยให้จักรพรรดิเป็นเพียงสัญลักษณ์ของสถาบันเท่านั้น ระบบครอบครัวได้ถูกยกเลิกไป กล่าวคือ ระบบครอบครัวที่ให้อำนาจแก่พ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวอย่างเต็มที่ก่อนสงครามได้รับผลกระทบด้วยระบอบประชาธิปไตยที่สหรัฐอเมริกานำเข้ามา ทำให้ฐานะความเป็นผู้นำของฝ่ายชายตกต่ำลง นอกจากนี้ยังได้มีการปฏิรูปกฎหมายเพิ่มสิทธิเลือกตั้งทั่วไปในปีค.ศ.1946 ความคิดในเรื่องความเสมอภาคระหว่างชายหญิงเผยแพร่เข้ามาในช่วงหลังสงคราม และอาจกล่าวได้ว่า ผลของการพ่ายแพ้สงครามครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในใจชาวญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน การที่ต้องยอมรับความพ่ายแพ้สร้างความเศร้าสลดและในขณะเดียวกันก็นำพาความยินดีที่ตนได้รับสิทธิเสรีที่พึงมี

การเปลี่ยนแปลงนี้มีนัยสำคัญคือ จิตสำนึกของสถานภาพครอบครัวที่เปลี่ยนไป ซึ่งจิตสำนึกที่เปลี่ยนไปนี้จะเกี่ยวพันถึงอำนาจที่ตกต่ำลงของหัวหน้าครอบครัว การพังทลายตัวลงของสถานภาพที่เหนือกว่าโดยทั่วไปของพ่อบ้าน พ่อ รวมทั้งผู้ชาย ในกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้มีผลให้ผู้ชายที่เคยเป็นฝ่ายได้เปรียบในความสัมพันธ์ของครอบครัวระหว่างพ่อลูก กลายเป็นครอบครัวที่มีความเสมอภาค

ระหว่างหญิงชายของความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา อาจกล่าวได้ว่า นับแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ความเป็นชายในลักษณะอำนาจนำ (Hegemonic Masculinity) กล่าวคือ ความเป็นชายที่ถูกชี้นำและถูกควบคุมจากบรรทัดฐานของความรักต่างเพศ ความเป็นชายในแนวนี้สนใจความมีอำนาจที่เหนือกว่าความเป็นหญิงและแยกผู้หญิงออกจากปริมณฑลของผู้ชาย ดังนั้นความอ่อนแอและอ่อนหวานที่ถูกเชื่อว่าเป็นคุณลักษณะของผู้หญิงจะถูกรังเกียจและถูกกีดกันออกจากพื้นที่ความเป็นชาย การแยกส่วนดังกล่าวนี้คือมาตรฐานความเป็นชายที่เป็นอุดมคติ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2556) ความเป็นชายแบบอำนาจนำนี้สัมพันธ์กับเงื่อนไขทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยในสังคมญี่ปุ่นกำลังถูกสั่นคลอนและถูกลดทอนความสำคัญ โดยกระแสเรียกร้องสิทธิเพื่อความเท่าเทียมต่างๆ รวมถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม

3.2.2 การทบทวนความเป็นพ่อของฌิงโง: ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกชาย

ในฉากเปิดเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* ผู้อ่านจะพบว่าตัวละครเอกฌิงโงกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกี่ยวเนื่องกับความทรงจำของตนเอง ฌิงโงพยายามจะนึกชื่อสาวใช้ที่เพิ่งลาออกไปแต่ก็นึกไม่ออก ฌูอิชิลูกชายและคนในบ้านรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะลูกชายที่ดูเหมือนเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและเข้าใจฌิงโงมากที่สุด ดังที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

尾形信吾は少し眉を寄せ、少し口をあけて、なにかを考へてゐる風だつた。

他人には、考へてゐると見えないかもしれぬ。悲しんでゐるやうに見える。

息子の修一は気づいてゐたが、いつものことで気にはかけなかつた。

息子には、父がなにか考へていると言ふよりも、もつと正確にわかつて

ゐた。なにかを思ひ出さうとしてゐるのだ。

父は帽子を脱いで、右指につまんだまま膝においた。修一は黙ってその

帽子を取ると、電車の荷物棚にのせた。（　　川端 1980a,p.243)

โอะงะตะ ฌิงโงขมวดคิ้วเข้าหากันเล็กน้อย อ้าปากเล็กน้อย ทำท่าเหมือนกำลังครุ่นคิดอะไรอยู่สำหรับคนอื่นอาจจะไม่ได้มองว่าเขากำลังครุ่นคิดอยู่ แต่ดูเหมือนกำลังโศกเศร้า

ฌูอิชิ ลูกชายสังเกตเห็นแต่ไม่ได้ใส่ใจเพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นปกติ

ลูกชายเข้าใจอาการของพ่อได้ถูกต้องกว่าด้วยซ้ำ พ่อไม่ได้กำลังครุ่นคิดอะไรอยู่ แต่พยายามนึกอะไรบางอย่างให้ออกต่างหาก

พ่อถอดหมวกออกวางลงบนตักทั้งที่นิ้วมือขวาจับค้างอยู่　ฌูอิชิหยิบหมวกใบนั้นมาอย่างเงียบๆ แล้ววางบนหิ้งวางของในขบวนรถไฟ

การบรรยายภาพของพ่อและลูกในชีวิตประจำวันของฉากเปิดเรื่องนี้ อาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนต้องการสื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของพ่อและลูกชายในเรื่องที่เป็นแกนหลักสำคัญ ฌูอิชิลูกชายกับฌิงโงผู้เป็นพ่อทำงานที่เดียวกัน นั่งรถไฟเดินทางไปกลับคามาคุระ-โตเกียวด้วยกันทุกวัน　ฌูอิชิเป็นคนคอยทำหน้าที่บอกบทให้กับฌิงโง คอยสังเกตพฤติกรรมของพ่อ ฌูอิชิปฏิบัติต่อพ่ออย่างเอาใจใส่และรู้ดีว่าพ่อกำลังเผชิญอยู่กับความหวาดกลัวที่ตกอยู่ในภาวะใกล้สูญเสียความทรงจำ

「いや、お父さんの一生について、ちょっと考へてみてゐたんですね。」と

修一はなにか毒を吐くやうにつぶやいた。

「一生について？　一生のなににについて？」と信吾はたづねた。

「漠然とですが、強いて結論をもとめると、成功だつたか、失敗だつたか

といふやうなことになるんでせうか。」と修一は言つた。

「わかるものか、そんなことが……。」と信吾は突き返しておいて、（略）

「うん。平凡人の生涯は、今年もまあ生きて、正月の田作や数の子にめぐ　りあつたと考へられるね。ずゐぶん人が死んでるぢやないか。」

「それはさうです。」

「ところが、親の生涯の成功か失敗かは、子供の結婚の成功か失敗かにもよるらしいんで、これには弱つたね。」

「お父さんの実感ですか。」（川端1980a,p.347-348)

“ผมกำลังคิดเรื่องชีวิตของคุณพ่อน่ะครับ” ฌูอิชิเปรยขึ้นมาอย่างเหน็บแนม

“ชีวิตของพ่อเหรอ นึกถึงเรื่องอะไรในชีวิตพ่อล่ะ” ฌิงโงเอ่ยถาม

“ไม่ได้จำเพาะเจาะจงหรอกครับ แต่ถ้าจะให้ผมสรุปคือคุณพ่อประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ประมาณนั้นมังครับ”

“เรื่องอย่างนั้นใครจะไปรู้” ฌิงโงสวนกลับ [...]

“อืม สำหรับชีวิตสามัญชนคนธรรมดา ปีนี้ยังมีชีวิตอยู่ได้กินอาหารวันขึ้นปีใหม่อย่างปลาตัวเล็กต้มกับไข่ปลาแฮริ่งก็นับว่าดีแล้ว คนตายไปเยอะแล้ว จริงไหมล่ะ”

“ก็จริงครับ”

“แต่การที่ชีวิตของคนเป็นพ่อแม่จะประสบความสำเร็จหรือเปล่า ดูเหมือนว่ามันคงต้องขึ้นอยู่กับความสำเร็จหรือล้มเหลวในชีวิตแต่งงานของลูกๆ ด้วย ตรงจุดนี้พ่อทำได้ไม่ดีนัก”

“คุณพ่อรู้สึกอย่างนั้นจริงๆ เหรอครับ”

ในวันขึ้นปีใหม่ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ครอบครัวญี่ปุ่นจะอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน ฌูอิชิลูกชายซึ่งปกติจะไม่ค่อยดื่มเหล้าเวลาอยู่บ้าน ก็ดื่มถ้วยแล้วถ้วยเล่าดูเหมือนไม่ได้ใส่ใจพ่อหรือคนอื่นในครอบครัว สีหน้าของเขาเปลี่ยนไปจากปกติ ฌิงโงทราบมาก่อนว่าฌูอิชิเคยไปเมาที่บ้านพักของเมียเก็บ และเคี่ยวเข็ญเพื่อนหญิงของเธอให้ร้องเพลงให้เขาฟังจนทำให้ผู้หญิงคนนั้นร้องไห้ จากบทสนทนาข้างต้น เมื่อฌูอิชิถามความเห็นของพ่อเกี่ยวกับ “ชีวิตของพ่อ” จะเห็นได้ว่าฌิงโงแสดงความคลางแคลงใจกับบทบาทในฐานะพ่อหรือความเป็นพ่อของตนเอง ดังที่เขาตอบว่า “แต่การที่ชีวิตคนเป็นพ่อแม่จะประสบความสำเร็จหรือเปล่า เหมือนว่ามันคงต้องขึ้นอยู่กับความสำเร็จหรือล้มเหลวในชีวิตแต่งงานของลูกๆ ด้วย ตรงจุดนี้พ่อทำได้ไม่ดีนัก” และบทสนทนานี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าการที่ตัวละครเอก คือฌิงโง ต้องปะทะกับความคาดหวังของสังคมที่มีต่อสถาบันครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นพื้นที่หลักของการผลิตซ้ำบรรทัดฐานและบทบาทเพศสถานะ ครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วยชายหญิงที่แต่งงานกันและลูกที่ยังอยู่ในปกครอง มีการแบ่งงานกันทำของหญิงชายที่จะส่งต่อผ่านรุ่นสู่รุ่น พ่อจะเป็นคนหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนฝ่ายหญิงจะรับผิดชอบการดูแลบ้าน ส่วนในกรณีที่ครอบครัวนั้นมีลูกชาย หน้าที่สำคัญของพ่อตามความคาดหวังของสังคมคือการทำหน้าที่เป็นต้นแบบให้แก่ลูก อาจ

มองได้ว่าบรรทัดฐานของสังคมกระแสหลักนี้มีอิทธิพลเหนือตัวละครอย่างฌิงโง คำถามของญูอิชิลูกชายจึงมีความสำคัญซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการตั้งคำถามต่อครรลองของความเป็นพ่อ นอกจากนี้คำพูดของลูกชายที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิตของพ่อและตอกย้ำในตอนท้ายว่า “คุณพ่อรู้สึกอย่างนั้นจริงๆ เหรอครับ” นั้น เผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อลูกที่เปลี่ยนไป รวมถึงทัศนคติที่แตกต่างกันระหว่างพ่อและลูกชาย

นอกจากสถานภาพของพ่อที่เคยมีอำนาจสูงสุด เป็นที่เคารพของภรรยาและลูกในยุคก่อนสงครามจะตกต่ำลงแล้ว ประเด็นที่สำคัญในเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* คือความสัมพันธ์ของชายหญิงที่เชื่อมโยงกับการแต่งงานและการสร้างครอบครัวทำให้ผู้ชายต้องเผชิญหน้ากับความคาดหวังที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสามีและพ่อ ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครญูอิชิ ผู้เป็นลูกชายซึ่งแต่งงานแล้วไปมีความสัมพันธ์ที่หมิ่นเหม่ศีลธรรมกับแม่หม้ายสงคราม ในแง่หนึ่งคือการนำเสนอภาพของตัวละครที่หลีกเลี่ยงการทำหน้าที่สามีที่ดี นอกจากนี้ การที่ญูอิชิสนับสนุนให้คิขุโกะซึ่งเป็นภรรยาและคินุโกะซึ่งเป็นเมียเก็บที่ตั้งท้องในเวลาไล่เลี่ยกันให้ทำแท้งเป็นการแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความพยายามปฏิเสธหลีกหนีบทบาทของพ่อหรือความเป็นพ่อด้วย การตั้งคำถามของญูอิชิต่อชีวิตของพ่อในวันขึ้นปีใหม่ซึ่งถือเป็นวันที่ครอบครัวอยู่พร้อมหน้ากันในฉากนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงความสับสนและความขัดแย้งภายในจิตใจจากการตระหนักถึงความเป็นปัจเจกบุคคลที่มีความต้องการส่วนตน ในขณะที่สังคมยังคงคาดหวังให้ผู้ชายสืบทอดความเป็นพ่อ

3.2.3 การปฏิเสธบทบาทการเป็นพ่อและสามี

「菊子だつて、自由ですよ。ほんたうに自由なんですよ。兵隊でも囚人で　もありやしない。」と修一はいどみかかるやうに吐き出した。

「自分の女房が自由とはなんだ。お前は菊子にも、そんなことを言つてゐるのか。」

「菊子には、お父さんから言つてやつて下さい。」(川端1980a,p.530)

“คิขุโกะเองก็มีอิสระนะครับ มีอิสระจริงๆ ไม่ได้เป็นทหารหรือนักโทษซักหน่อย” ฌูอิชิโพล่งออกมาต่อหน้า

“ที่บอกว่าเมียตัวเองมีอิสระน่ะหมายความว่ายังไง แกพูดอย่างนั้นกับคิขุโกะด้วยหรือ”

“คุณพ่อช่วยบอกคิขุโกะด้วยก็แล้วกันครับ”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แม้ฌูอิชิกับพ่อจะใกล้ชิดกัน แต่ทั้งคู่ก็ไม่อาจสื่อสารให้เข้าใจซึ่งกันและกันได้ เพราะพ่อเป็นส่วนหนึ่งของความคาดหวังของสังคมที่มีต่อผู้ชายในการทำหน้าที่ตามเพศสถานะ แต่ฌูอิชิเลือกใช้ชีวิตตามความต้องการของตนเอง การที่ฌูอิชิกล่าวถึงภรรยาของตนว่ามี “อิสระ” ต่อหน้าพ่อนั้นอาจสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของฌูอิชิเองที่ต้องการมีชีวิตที่เป็นอิสระ ในขณะที่ฌูอิชิก็ตระหนักดีว่าการไม่ได้ทำหน้าที่ของสามีและพ่อที่ดีอาจก่อให้เกิดความผิดหวัง คำพูดและพฤติกรรมของตัวละคร

ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ซึ่งผูกโยงอยู่กับเพศสถานะได้สร้างความกดดันให้กับผู้ชายและเป็นสาเหตุของการปฏิเสธที่จะทำหน้าที่สามีและพ่อเพื่อสืบทอดค่านิยมดั้งเดิมของครอบครัวญี่ปุ่นในสังคม

3.3.ความเป็นชายกับความไร้สมรรถภาพใน นิทราเทวี

นวนิยายเรื่อง *นิทราเทวี* เป็นเรื่องราวประสบการณ์แปลกของเอะงุชิ ชายชราวัย 67 ที่ใกล้หมดสมรรถภาพทางเพศ เอะงุชิได้เข้าไปใช้บริการบ้านนางนิทรา นอนหลับเคียงข้างโสเภณีนิทราซึ่งเป็นเด็กสาวพรหมจรรย์ที่เปลือยกายหลับสนิทหกคนเป็นเวลาห้าคืน เด็กสาวพรหมจรรย์ถูกทำให้หลับสนิทราวกับไม่มีวันตื่น ไม่มีทางรู้สึกตัวรับรู้สิ่งใด เรือนร่างอันงดงามของเด็กสาวปลุกเร้าให้เอะงุชิได้ย้อนกลับไปในอดีตวัยหนุ่มอีกครั้ง และในขณะเดียวกันเรือนร่างเด็กสาวก็คอยตอกย้ำให้เอะงุชิตระหนักถึงความอัปลักษณ์ของวัยชราและความตายที่คืบคลานเข้ามา ในแต่ละค่ำคืนเอะงุชิได้นอนหลับเคียงข้างนางนิทรา เรื่องราวต่างๆในอดีตค่อยไหลรินออกมาจากความทรงจำ เรื่องราวดำเนินไปในรูปแบบการพรรณนาความรู้สึกที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะจิตใจอันโดดเดี่ยวของเอะงุชิ การหาความสำราญเช่นนี้ต่างจากการหาความสำราญในรูปแบบทั่วไป และในคืนที่สองที่บ้านนางนิทราแห่งนี้ เองุชิค้นพบว่าโสเภณีที่นอนหลับเคียงข้างเป็นสาวพรหมจรรย์ ณ บ้านนางนิทราแห่งนี้ เอะงุชิได้หวนรำลึกความทรงจำกับหญิงสาวที่เคยมีความสัมพันธ์ด้วยและเรื่องราวของลูกสาวที่เกิดขึ้นในอดีต

นิทราเทวี 『眠れる美女』[Nemurerubijo] ประพันธ์ขึ้นในปีค .ศ.1960-1961[14] ตีพิมพ์เป็นตอนๆ ในนิตยสารวรรณกรรมฉินโช 「新潮」 จัดเป็นงานเขียนในช่วงบั้น

[14]“ “วิมานมายา” (Nemureru Bijo) เป็นนวนิยายที่ประพันธ์ในปี ๑๙๖๐ - ๑๙๖๑ ซึ่งเป็นช่วงที่สังคมญี่ปุ่นกำลังประสบกับปัญหามากมาย เช่นการต่อต้านการต่อสนธิสัญญาร่วมกันป้องกันระหว่างญี่ปุ่นกับอเมริกา (Ampo Toso) ที่มีการต่อต้านกันทั่วประเทศ ฝ่ายขวาจัดได้ขู่สังหารฟูกาซาว่าชิชิโร่ ที่ได้ประพันธ์เรื่องที่หมิ่นสถาบันจักรพรรดิ นายกรัฐมนตรีถูกทำร้ายร่างกาย อาซานุมะ

ปลายและเป็นผลงานเด่นอีกชิ้นหนึ่งของคาวาบาตะ ในยุคที่เรื่องนี้ได้ตีพิมพ์ออกมาครั้งแรก มีบทวิจารณ์กล่าวไว้ว่า เพศวิถีในเรื่องนี้ไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์แห่งอิสรภาพ หรือการปลดปล่อย“ ”างใดแต่อย่(三島1967)และประเด็นหนึ่งที่ถูกหยิบยกมากล่าวถึงมากที่สุดในบทวิจารณ์ยุคหลังคือเพศแม่หรือความเป็นแม่ แนวโน้มในการวิจารณ์มุ่งไปสู่การตีความในเชิงสัญลักษณ์เสียเป็นส่วนใหญ่ อาทิ ต เป็นการการหวนกลับสู่ครรภ์มารดา ณ บ้านนางนิทราแห่งนี้ สำหรับเองุชิคือ การต่ออายุชีวิ“ หยุดพักระหว่างทางที่นับวันจะเข้าใกล้ความตายมากขึ้นเรื่อยๆ” (鶴田1987) หรือ ชายชราที่“ หมกมุ่นเรื่องเพศยามรู้สึกหวาดกลัวและรังเกียจความตายที่ย่างกรายเข้ามาทุกขณะปรารถนาที่จะยึด ”ติดกับชีวิตและมุ่งมั่นที่จะหวนคืนสู่ต้นกำเนิดแห่งชีวิต (原善1996) เป็นต้น ที่เป็นเช่นนั้นเพราะตัวละครเอกได้เล่าในตอนท้ายของเรื่องว่า แต่จากการศึกษาวิเคราะห์ ”ผู้หญิงคนแรกของผมคือแม่“ การ“ผู้วิจัยเห็นว่าการหวนรำลึกอดีตหรือการย้อนความทรงจำของเองุชินั้นไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ทว่าหากวิเคร ”ตการหวนคืนสู่ต้นกำเนิดแห่งชีวิ“หรือ ”หวนกลับสู่ครรภ์มารดาาะห์ลึกลงไปในรายละเอียดแล้วจะพบว่าการหวนรำลึกอดีตหรือการย้อนความทรงจำของเอะงุชิที่บ้านนางนิทราแห่งนี้มีความหมายมากกว่านั้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์กลไกของ และความหมายของ ”กฎต้องห้ามในบ้านลับ“ ปสู่การทำความเขซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในเรื่องเพื่อนำไ ”สาวพรหมจรรย์“าใจความเป็นชายซึ่งอันที่จริงแล้วผูกโยงอยู่กับความเป็นพ่อของเอะงุชิตัวละครเอกในเรื่อง *นิทราเทวี* นี้

เลขาธิการพรรคสังคมนิยมถูกวัยรุ่นขวาจัดลอบสังหารตอนปราศรัยที่สวนฮิบิย่า เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นเหตุการณ์ร้ายคุกคามเสถียรภาพของสังคมญี่ปุ่น งานประพันธ์ของคาวาบาตะชิ้นนี้จึงเป็นการแสวงหาความกลมกลืนของคนกับสังคมในโลกวรรณกรรมที่ทั้งคนและฉากนั้นผิดจากสังคมธรรมดา” (อาทร ฟุ้งธรรมสาร, 2530)

3.3.1 กฎต้องห้ามในบ้านลับ: ความสัมพันธ์ระหว่างชายชรากับเด็กสาว

たちの悪いいたづらはなさらないで下さいませよ、眠ってゐる女の子の口に
指を入れようとなさつたりすることもいけませんよ、と宿の女は江口老人に
念を押した。(川端1980b,p.135)

กรุณาอย่าทำอะไรที่ไม่ดี ห้ามสอดนิ้วเข้าไปในปากของเด็กสาวที่หลับอยู่อะไรแบบนั้นด้วยนะคะ หญิงประจำบ้านพักแรมกล่าวย้ำกับชายชราเอะงุชิ

เรื่องเปิดฉากขึ้นด้วยคำพูดของหญิงประจำบ้านพักแรม ซึ่งชี้ให้เห็นถึงเจตนาของผู้เขียนที่ต้องการบ่งบอกความสำคัญของ “กฎต้องห้าม” ที่หญิงประจำบ้านพักแรมเอ่ยขึ้น หญิงประจำบ้านพักแรมซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนพูดถึงแขกที่มาเยือนบ้านลับแห่งนี้ว่ามีแต่ “แขกที่ไว้ใจได้” ซึ่งในที่นี้คือชายชราที่หมดความเป็นชายหรือไร้สมรรถภาพทางเพศนั่นเอง ทำให้เกิดคำถามขึ้นว่าหากแขกที่มาเยือนล้วนแต่เป็น “แขกที่ไว้ใจได้” ดังเช่นที่หญิงวัยกลางคนพูดแล้ว “กฎต้องห้าม” ในบ้านมีความจำเป็นหรือมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ในเรื่องเอะงุชิยืนยันว่าตนเองต่างจากแขกคนอื่น เขาไม่ใช่ “แขกที่ไว้ใจได้” และอยู่ในสภาพที่สามารถฝ่าฝืนกฎได้ทุกเมื่อ ด้วยเหตุนี้อาจมองได้ว่า “กฎต้องห้าม” นั้นปกติมีไว้เพื่อห้ามปรามพฤติกรรมทางเพศของแขกวัยชราคนอื่นที่ไร้สมรรถภาพทางเพศ แต่สำหรับเอะงุชิ “กฎต้องห้าม” กลับทำหน้าที่ปลุกเร้าสิ่งที่ซ่อนลึกอยู่ภายในจิตใจ กล่าวคือการปลุกจิตสำนึกของการฝ่าฝืนหรือการล่วงละเมิดให้ฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

この家に来て侮蔑や屈辱を受けた老人どもの復讐を、江口は今、この眠らせ　られてゐる女奴隷の上に行ふのだ。この家の禁制をやぶるのだ。二度とこの家に来られないのはわかつてゐる。むしろ娘の目をさまさせるために江口を　あらくあつかつた。　(川端1980b,p.165)

ตอนนี้ถึงเวลาที่เขาจะต้องทำอะไรต่อทาสสาวผู้ถูกทำให้สลบไสลเป็นการแก้แค้นแทนชายชราที่มาบ้านนี้และต้องได้รับความขมขื่นดูถูกเหยียดหยาม เขาจะละเมิดกฎของบ้านนี้ เขารู้ดีว่าอาจจะมาที่นี่ไม่ได้อีกต่อไป เอะงุชิปฏิบัติด้วยความรุนแรงเพื่อปลุกหญิงสาวให้ตื่น แต่ทันใดนั้นเขาก็ต้องถอยออกมาเพราะได้พบหลักฐานอันเด่นชัดว่าเป็นสาวพรหมจรรย์

ในคืนที่สองเอะงุชิตั้งใจจะฝ่าฝืนกฎและล่วงเกินเด็กสาว แต่ต้องหยุกชะงักและตกใจที่พบว่าเด็กสาวที่หลับเคียงข้างเป็นสาวพรหมจรรย์ จากปฏิกิริยาที่ไม่ธรรมดาของเอะงุชินี้แสดงให้เห็นถึงความตระหนกตกใจต่ออะไรบางอย่างที่ซ่อนลึกอยู่ภายใน ซึ่งโดยปกติอาจเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นหรือตระหนักรู้ได้ในชีวิตประจำวัน คำถามที่ตามมาคือเพราะเหตุใดข้อเท็จจริงที่เอะงุชิค้นพบว่าโสเภณีเป็นสาวพรหมจรรย์นี้จึงนำความสั่นคลอนมาสู่จิตใจของเอะงุชิ ความรู้สึกของเอะงุชิเปลี่ยนแปลงไปหลังจากเอะงุชิค้นพบข้อเท็จจริงดังกล่าว ดังข้อความที่ว่า “อายุเท่านี้แต่ยังเป็นโสเภณีที่สาวบริสุทธิ์เธอจะเป็นอะไรได้นะถ้าไม่ใช่โสเภณี เขาบอกตัวเองเช่นนั้นหลังจากพายุพัดผ่านไปแล้ว ความรู้สึกที่เขามีต่อเด็กสาวและต่อตนเองก็เปลี่ยนไป และคงไม่หวนคืนมาดังเดิมอีก” เอะงุชิเริ่มครุ่นคิดถึงความสัมพันธ์ของผู้กระทำการล่วงละเมิดและผู้ถูกล่วงละเมิด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

「それぢや、年寄りに出来る、いちばんの悪事はなんだらう。」　　「この家には、悪はありません。」と女は若い声を低めながら江口を気押す　やうに言つた。

「悪はないか。」と老人はつぶやいた。女の黒いひとみは落ち着いてゐた。「もし娘の首を絞め殺さうとなさるのも、赤子の手をねぢるやうなものですけれど……。」(川端1980b,p.197-198)

“อะไรคือสิ่งที่เลวร้ายที่สุดที่คนแก่จะทำได้นะ”

“ในบ้านนี้ไม่มีสิ่งที่เลวร้ายค่ะ” เธอลดเสียงลงขณะพูดด้วยท่าทีแกมบังคับเอะงุชิอยู่ในตัว “ไม่มีความเลวร้ายหรือ” เอะงุชิพึมพำ ดวงตาสีดำขลับของเธอสงบนิ่ง “ถ้าคุณจะลองบีบคอเด็กสาวมันก็เหมือนกับคุณกำลังบิดแขนของทารก”

ในคืนแรกเอะงุชิกล่าวว่าแม้ตัวเองจะไม่ใช่ “แขกที่ไว้ใจได้” แต่สามารถที่จะควบคุมอารมณ์ปรารถนาของตนได้ ในคืนที่สองเมื่อหญิงประจำบ้านพักแรมย้ำ “กฎต้องห้าม” อีก เอะงุชิกลับมีปฏิกิริยาที่ตอบโต้รุนแรงขึ้น จากบทสนทนาของเอะงุชิกับหญิงประจำบ้านพักแรมข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสั่นคลอนของจิตใจของเอะงุชิที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และ ในคืนที่สี่ เขาได้พูดถึงการฝ่าฝืน “กฎข้อห้าม” ที่รุนแรงที่สุด คือการล่วงละเมิดชีวิต แสดงให้เห็นว่าสำนึกในเรื่องความชั่วหรือความเลวร้ายในตัวเอะงุชินั้นได้ทวีความรุนแรงจนถึงขีดสุด โดยสะท้อนผ่านคำพูดของหญิงประจำบ้านพักแรมออกมาอย่างชัดเจน

ในคืนที่สามเอะงุชิแสดงความหวาดกลัวและเปรียบบ้านหลังนี้เหมือน “บ้านผีสิง” แต่ในคืนสุดท้ายเอะงุชิกลับพูดขึ้นมาเองว่า “อยากจะคุยกับผี” และบอกอีกว่า “ฉันมีผีสิงอยู่ในตัว เธอก็มี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เหมือนกัน” คำว่า “ผี” ที่เอะงุชิกล่าวถึงนี้อาจหมายถึงวิญญาณของชายชราฟุคุระซึ่งเป็นเพื่อนของเอะงุชิที่เสียชีวิตลง หรืออาจหมายถึงความตายของหญิงสาวผิวดำคล้ำในตอนจบของเรื่อง แต่ก็อาจตีความได้ว่า “ผี” ในที่นี้อาจหมายถึงสิ่งที่ซ่อนอยู่ภายในจิตใจ ซึ่งในยามปกติไม่สามารถปรากฏตัวออกมาได้ หรือเราไม่สามารถมองเห็นหรือรู้สึกได้ “ผี” จึงไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เป็นตัวตนในโลกต่างมิติ หากแต่เป็นสัญลักษณ์แทนส่วนลึกใต้จิตสำนึกของมนุษย์หรือในตัวเอะงุชิเอง

3.3.2 ความหมายของ “สาวพรหมจรรย์” : ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาว

กฎต้องห้ามในบ้านลับกระตุ้นสิ่งที่ซ่อนลึกอยู่ภายในเอะงุชิ สิ่งนั้นเกี่ยวพันอย่างมากกับความหมายของ "สาวพรหมจรรย์" ซึ่งเกี่ยวข้องกับ "ความทรงจำ" ในอดีตของเอะงุชิ จากการศึกษาพบว่า “สาวพรหมจรรย์” นี้แทนคุณค่าความเป็นหญิงที่ตัวละครเอกชายให้ความสำคัญอย่างยิ่ง

3.3.2.1 “ตราบาป” ในใจ

この家の女に「なれてゐる」と言はれるほど娘の身は老人どもにもてあそばれながらも、きむすめでゐる。それは老人どもが衰へてゐるからでもある し、娘が深く眠らせられてゐるからでもあるが、この妖婦じみた娘はこの後 どのやうな一生の転変をたどつてゆくのだらうかと、江口には親心に似た 思ひが沸いて来た。江口もすでに老いたしるしだ。娘はただ金がほしさで 眠つてゐるだけにちがひない。しかし金を払う老人どもにとつては、この やうな娘のそばに横たはることは、この世ならぬよろこびなのにちがひな い。娘が決して目をさまさないために、年寄りの客は老衰の劣等感に恥ぢる こ

とがなく、女についての妄想や追憶も限りなく自由に許されることなのだ らう。 目をさましてゐる女によりも高く払って惜しまぬのもそのためなの だらうか。眠らせられた娘がどんな老人であつたかいつさい知らぬのも老人 の心安さなのだらう。老人の方でも娘の暮らしの事情や人柄などはなにも わからない。それらを感じる手がかりの、どんなものを着てゐるのかさへ わからぬやうになつてゐる。老人どもにとつてあとのわづらはしさがない といふ、そんななまやさしい理由だけではあるまい。深い闇の底のあやしい 明りであらう。 (川端 1980b,p.167)

ยิ่งเป็นเรือนร่างของเด็กสาวที่ “รู้งาน” ตามคำบอกของหญิงประจำบ้านพักแรม ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่ให้ความอภิรมย์แก่เหล่าชายชราแต่ก็เป็นสาวบริสุทธิ์ นั่นคงเพราะเหล่าชายชราเสื่อมสภาพและเด็กสาวก็ถูกทำให้หลับลึก ทว่าชีวิตของเด็กสาวพราวเสน่ห์ผู้นี้จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรต่อจากนี้ เอะงุชิเกิดความรู้สึกเหมือนพ่อที่ห่วงลูกเช่นนั้นขึ้นมา อาการนี้บ่งบอกว่าตัวเอะงุชิเองก็กลายเป็นคนแก่ไปเสียแล้ว เด็กสาวมานอนหลับใหลอยู่อย่างนี้ก็คงเพราะต้องการเงินเป็นแน่แท้ สำหรับชายชราผู้จ่ายเงิน การนอนเคียงข้างเด็กสาวเช่นนี้นับเป็นความสุขที่หาไม่ได้ในโลกนี้ เนื่องจากเด็กสาวหลับสนิทไม่มีทางตื่น แขกสูงวัยเหล่านี้เลยไม่ต้องรู้สึกอับอายมีปมด้อยในเรื่องความชราภาพของตน พวกเขามีอิสระที่จะจมอยู่กับความฝันและความทรงจำถึงสตรีอย่างไร้ขอบเขต นั่นเป็นเหตุผลที่พวกเขาไม่เสียดายเงินจำนวนมากกว่าเงินที่จ่ายให้หญิงที่ตื่นอยู่กระมัง ชายชราก็คงอุ่นใจด้วยว่าเด็กสาวที่ถูกทำ

ให้สลบไสลเหล่านี้จะไม่มีทางรู้สิ่งใดเกี่ยวกับเขาเลย และเขาเองก็ไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเด็กสาวทั้งสภาพความเป็นอยู่และนิสัยใจคอ กระทั่งเสื้อผ้าที่ใส่ที่จะเป็นหลักฐานแสดงถึงสิ่งเหล่านั้นก็ไม่ได้เห็นเลย มันคงไม่ใช่แค่เหตุผลง่ายๆ ว่าเพื่อป้องกันความยุ่งยากที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง แต่คงเป็นแสงที่น่าฉงนในก้นบึ้งแห่งความมืดมิด

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าในคืนที่สองเอะงุชิตกตะลึงที่ค้นพบว่าหญิงสาวที่หลับใหลอยู่เป็นสาวพรหมจรรย์และความรู้สึกต่อหญิงสาวเปลี่ยนแปลงไปหลังจากนั้น เอะงุชิเริ่มครุ่นคิดถึงชีวิตจริงของหญิงสาว โดยความรู้สึกที่เกิดขึ้นมีลักษณะคล้ายกับความรู้สึกของพ่อที่มีต่อลูก เอะงุชียังกล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหญิงสาวกับชายชราโดยผูกโยงเข้ากับปัจจัยเรื่องเงิน โดยบอกว่าเหตุผลที่หญิงสาวหลับใหลอยู่ที่บ้านนี้มาจากความต้องการทางการเงิน และจากข้อความที่ว่า “เขาเองก็ไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเด็กสาวทั้งสภาพความเป็นอยู่และนิสัยใจคอ กระทั่งเสื้อผ้าที่ใส่ที่จะเป็นหลักฐานแสดงถึงสิ่งเหล่านั้นก็ไม่ได้เห็นเลย” แสดงให้เห็นว่าเอะงุชิเริ่มคำนึงถึงชีวิตจริงของหญิงสาวในฐานะปัจเจกบุคคลมากกว่าจะมองเรือนร่างที่แน่นิ่งเป็นเสมือนวัตถุสิ่งของที่อยู่เบื้องหน้า ในคืนเดียวกันนั้นเอง เอะงุชิได้กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ของชายชราและหญิงสาวที่บ้านนางนิทราแห่งนี้ว่า “ชายชราที่จ่ายเงินเพื่อการสังเวยตัวของเด็กสาวไม่มีความรู้สึกบาปบ้างเลยหรือ หรือว่าความรู้สึกบาปที่ซ่อนเร้นอยู่มีส่วนช่วยเพิ่มรสชาติให้กับความหฤหรรษ์นั้น”(川端1980b, p.170) เด็กสาวถูกบรรยายว่าเป็น “เครื่องสังเวย” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็น “เหยื่อ” หรือ “ผู้ถูกกระทำ” ในขณะที่ชายชราเป็น “ผู้กระทำ” โดยเชื่อมโยงพฤติกรรมของชายชราที่ซื้อบริการหญิงสาวเข้ากับ “ความรู้สึกบาปที่ซ่อนเร้นอยู่” หรือความรู้สึกผิดบาป อย่างไรก็ดีเป็นที่น่าสังเกตว่าในขณะที่เอะงุชิกล่าวโทษพฤติกรรมของชายชราคนอื่น ตัวเอะงุชิเองกลับ “ลืมตัวใช้เท้าของเขาคลำหานิ้วเท้าของเด็กสาวราวกับลืมไปแล้วด้วยว่าเด็กสาวเป็นเครื่องสังเวย เพราะนั่นเป็นส่วนเดียวที่เขายังไม่ได้สัมผัส”

(川端1980b,p.170) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคำพูดกับพฤติกรรมของเอะงุชินั้นไม่สอดคล้องกัน ซ้ำยังเป็นไปในทางตรงกันข้าม

「つまらない人情をお出しにならないで、眠つてゐる子とだけおつきあひ　なさつておいた方がよろしいぢやございませんか。あの子はだんなさまとお　　やすみしたことを、まるで知らないんですから、なんの面倒も起きやうがあ りません。」

「しかし、僕の方はおぼえてゐるよ。もし道ででも出会つたら……。」　　「まあ。声でもおかけになるおつもりですか。それはおやめになつて下さ　い。罪なことぢやありませんか。」

「罪なこと……？」江口老人は女の言葉をくりかへした「さうでございますよ。」(川端1980b,p.179)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“ดิฉันว่าคุณอย่าไปเกิดความรู้สึกอะไรที่ไม่เป็นเรื่อง ให้แกเป็นคู่นอนก็แล้วกัน แกไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่าแกนอนอยู่กับใคร แกไม่ก่อปัญหาให้คุณหรอก”

“แต่ผมจำเธอได้นี่ ถ้าบังเอิญเจอกันที่ท้องถนนล่ะ”

“คุณหมายความว่าคุณจะทักแกหรือคะ กรุณาอย่าทำอย่างนั้นเลยค่ะ มันจะบาปเปล่าๆ”

“บาปงั้นเหรอ”

“ค่ะ บาปแน่นอน”

ในตอนจบของคืนที่สอง เอะงุชิคุยกับหญิงประจำบ้านพักแรมแห่งนี้ จากบทสนทนาดังกล่าว

สะท้อนให้เห็นสำนึกในเรื่องบาปของเอะงุชิ ขณะที่เอะงุชิวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของชายชราที่ซื้อบริการหญิงสาวที่บ้านนางนิทราแห่งนี้ว่าเป็นเรื่องบาป แต่เอะงุชิกลับไม่เห็นว่าหากบังเอิญเจอหญิงสาวที่หลับใหลอยู่นี้บนท้องถนนแล้วทักทายไปจะเป็น “บาป” จุดนี้สะท้อนว่าสำนึกในเรื่องบาปของเอะงุชินั้นไม่ได้ยืนอยู่บนบรรทัดฐานทางสังคม หากแต่เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ส่วนตัว เมื่อเรื่องดำเนินต่อไป สำนึกบาปที่ซ่อนเร้นอยู่ในใจของเองุชิก็ปรากฏเด่นชัดขึ้นเรื่อยๆ และสำนึกบาปดังกล่าวนี้เกี่ยวโยงกับความทรงจำในอดีตที่เกี่ยวข้องกับลูกสาวคนเล็กของเอะงุชิ

3.3.3 ความล้มเหลวในฐานะผู้นำครอบครัว

3.3.3.1 การตระหนักถึงความผิดพลาดของความเป็นพ่อ

江口老人には、今も乳呑児の匂ひのする孫がある。その孫の姿が浮かんで来た。三人の娘たちはそれぞれかたづいて、それぞれ孫を産んでゐるが、孫た　　ちの乳臭かつた時ばかりではなく、乳呑児だつた娘たちを抱いたことも忘れ てゐはしない。それらの肉親の赤んぼの乳臭い匂ひが、江口自身を責めるや うに、ふつとよみがへつて来たのだらうか。いや、眠つた娘をあはれむ江口 の心の匂ひであらう。(川端1980b,p.146)

อันที่จริงแล้วปัจจุบันนี้เองุชิชายชราก็มีหลานวัยแบเบาะที่มีกลิ่นน้ำนม เขานึกภาพหลาน ลูกสาวทั้งสามคนของเขาแต่งงานและมีลูกหมดแล้ว ไม่ใช่แค่กลิ่นน้ำนมของหลานๆ แต่เขาไม่เคยลืมวันเวลาที่โอบอุ้มลูกสาวครั้งที่ยังเป็นเด็กทารก เป็นไปได้ไหมว่ากลิ่นน้ำนมจากเด็กทารกหวนกลับมาเพื่อตำหนิเขา ไม่หรอก คงเป็นกลิ่นจากความรู้สึกสงสารที่เขามีต่อเด็กสาวที่หลับใหลอยู่

ประสบการณ์ในคืนแรกที่บ้านนางนิทรา เอะงุชิได้กลิ่นน้ำนมจากกลิ่นกายของเด็กสาวที่นอนเคียงข้าง ทำให้เขาหวนระลึกถึงชู้รักเกอิชา นางรู้ว่าเขามีลูกและแต่งงานแล้วและขยะแขยงกลิ่นน้ำนมที่เป็นกลิ่นประจำตัวทารกที่ติดตัวเขามา เป็นที่น่าสังเกตว่าความทรงจำแรกที่เอะงุชิหวนนึกถึงที่บ้านลับแห่งนี้เป็นความทรงจำที่เกี่ยวกับคนในครอบครัวโดยเฉพาะลูกสาว เอะงุชินึกถึงหลานของตัวเองและย้อนนึกถึงลูกสาวของตนเมื่อครั้งยังเป็นทารก และที่สำคัญคือความทรงจำนั้นหวนย้อนกลับมาในลักษณะที่เป็น “การตำหนิ” ความทรงจำต่างๆ ในอดีตของเอะงุชิที่ล้วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับผู้หญิงได้รินไหลออกมาที่บ้านลับแห่งนี้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องทางศีลธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งต้องห้ามที่ไม่ควรนำมาพูดถึงหรือไม่สามารถพูดถึงได้ โดยเฉพาะความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับลูกสาวคนเล็กนั้นอาจมองได้ว่าเป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นและฝังลึกอยู่ในความทรงจำของเอะงุชิมาตลอด

江口は娘の手をあてた目の奥に、いくつかの花の幻が浮かんでは消え、消えては浮かぶのにまかせながら、娘を嫁にやつたあとしばらく、よその娘まで　が可愛くなつて気にかかつた日々の感情がよみがへつてゐた。この娘もそん　な時のよその娘の一人であるかのやうに思へて来る。老人は手をはなした　が、娘の手はじつと江口の目の上にのつてゐた。江口の三人の娘のうちで、椿寺の散り椿を見たのは末の娘だけであるし、末つ子をうちから出す半月ほ　ど前の別れの旅であつたし、この椿の花の幻がもつとも強かつた。殊に末娘　は結婚するのに苦

しい痛みもあつた。二人の若者が末娘をあらそつたばかり　でなく、そのあらそひのなかで末娘はきむすめでなくなつてゐた。江口は末娘の気もちを新しくするために旅へ誘ひ出したのでもあつた。

ลึกลงไปในดวงตาที่ทาบทามไว้ด้วยมือของเด็กสาวนั้น ภาพของดอกไม้ดอกแล้วดอกเล่าก็ปรากฏให้เห็นและเลือนหายสลับกันไป เขานึกถึงความรู้สึกหลังจากที่ลูกสาวแต่งงานไปแล้ว เขาเกิดความเอ็นดูเป็นห่วงเป็นใยเด็กสาวคนอื่นแทน เด็กสาวในค่ำคืนนี้ก็ไม่ต่างจากเด็กสาวคนหนึ่งในตอนนั้น เขาปล่อยมือของเด็กสาวแล้วแต่มือยังพาดอยู่บนดวงตาของเขา ในบรรดาลูกสาวสามคนของเขา มีเพียงลูกสาวคนเล็กคนเดียวที่ได้เห็นดอกคามีเลียร่วงโรยที่วัดท์ซึบะกินั่นเป็นการเดินทางท่องเที่ยวลำพังกับลูกสาวคนเล็กเพื่อเป็นการอำลาสองสัปดาห์ก่อนที่ลูกสาวจะออกเรือน ภาพของของดอกคามีเลียยังคงติดตาเขาอยู่อย่างแจ่มชัดที่สุด การสมรสของลูกสาวคนเล็กนั้นมีเรื่องที่เจ็บปวดขมขื่นอยู่ด้วย ชายหนุ่มสองคนแย่งชิงตัวลูกสาวจนทำให้ลูกสาวคนเล็กของเขาสูญเสียพรหมจรรย์ไป ด้วยเหตุนี้เอะงุชิจึงชวนให้ลูกเดินทางเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศเพื่อให้จิตใจของลูกสาวคนเล็กสดชื่นขึ้น (川端1980b,p.172)

ความทรงจำที่เกี่ยวกับลูกสาวคนเล็กของเอะงุชิคือการเดินทางไปเกียวโตกับลูกสาวก่อนที่ลูกสาวจะแต่งงาน การเดินทางในครั้งนั้นทำให้เอะงุชินึกถึงเรื่องราวของลูกสาวคนเล็กที่สูญเสียพรหมจรรย์ไปก่อนแต่งงาน และเอะงุชินึกสงสารลูกสาว ดังที่กล่าวว่าการสมรสของลูกสาวนั้นเป็นความ “เจ็บปวดขมขื่น” จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่าในสายตาของเอะงุชิในฐานะพ่อ การที่ลูกสาวสูญเสียพรหมจรรย์นั้นเป็น”เรื่องที่เจ็บปวดขมขื่น” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เอะงุชิให้ความสำคัญกับ “พรหมจรรย์” ของหญิงสาวซึ่งแสดงคุณค่าความเป็นหญิง ในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่าเอะงุชิเป็นบุรุษเพศที่ยังคงยึดติดอยู่กับค่านิยมดั้งเดิม

「どう思ひになります。よろしいんでせうか。」と妻は一膝乗り出して来た。　「娘はそのことを婚約の相手に話したのか。打ちあけたのか。」と江口は声が　鋭くなつた。「さあ。それは聞いてゐません。私もびつくりしたものですから……。娘　にたづねてみませうか。」ゐる方　が無難だといふのが、世間の大人たちの考へのやうですね。でも、娘の性　質や気持ちにもよりますわ。かくしておいたために、娘がひとりでひどく苦　しみ通すことだつてありますでせう。」　「第一、娘の婚約を、親が認めるかどうか、まだきまつてやしないぢやない　か。」(川端1980b,p.174)

“คุณว่าอย่างไร เห็นตามนั้นหรือคะ" ภรรยาของเขาถามขึ้นขณะที่เขยิบเข้าใกล้

“ลูกบอกคนที่แกหมั้นด้วยรึเปล่า สารภาพไปหรือเปล่า” เขาถามด้วยเสียงฉุนเฉียว

“เออ ฉันก็ไม่ได้ถามเรื่องนี้ ตัวฉันเองก็ตกใจเต็มที จะให้ฉันถามดูไหม”

“ไม่ต้อง"

“ดูเหมือนว่าพวกผู้ใหญ่ในสังคมมักจะคิดว่าไม่สมควรเล่าความผิดพลาดแบบนั้นให้คนที่กำลังจะแต่งงานด้วยฟังหรือเงียบไว้ปลอดภัยกว่า แต่ฉันว่ามันขึ้นอยู่กับนิสัยและความรู้สึก ของเด็กคนนั้นด้วยการที่ปิดเป็นความลับไม่ได้เล่าให้ฟังอาจทำให้ลูกสาวทรมานแสนสาหัส โดยลำพังไปตลอดชีวิตก็เป็นได้”

“แต่พ่อแม่ยังไม่ได้ยอมรับเรื่องหมั้นของลูก เรายังไม่ได้ตกลงใจที่จะอนุญาตแกนะ”

ข้างต้นคือบทสนทนาระหว่างเอะงุชิกับภรรยาซึ่งนำเสนอประเด็นสำคัญในเรื่อง ตลอดเรื่องผู้อ่านรับรู้เรื่องราวผ่านมุมมองของเองุชิ แต่ในฉากนี้ผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพของตัวละครเอะงุชิผ่านมุมมองของภรรยา ภรรยาผู้ซึ่งมีบทบาทเป็นแม่เป็นคนเล่าเรื่อง “ความผิดพลาด” ที่เกิดขึ้นกับลูกสาวให้เอะงุชิฟัง เอะงุชิแสดงปฏิกิริยาออกมาในทางลบและวิตกกังวลแต่เพียงว่าลูกสาวได้เล่าเรื่องที่เธอสูญเสียพรหมจรรย์ หรือพูดถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้นนี้ให้ชายหนุ่มที่จะแต่งงานด้วยรับรู้หรือเปล่า และในความเป็นจริงเอะงุชิไม่คิดที่จะเอ่ยปากถามลูกโดยตรง ในขณะที่ภรรยาผู้เป็นแม่แสดงความเป็นห่วงต่อความรู้สึกของตัวลูกสาวมากกว่า อาจตีความได้ว่าคำพูดของภรรยาในที่นี้เป็นการวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของคนที่เป็น “พวกผู้ใหญ่ในสังคม”（世間の大人たち） ซึ่งรวมถึงเอะงุชิในฐานะพ่อที่ไม่แสดงท่าทีอันใดที่จะยอมรับ “ความผิดพลาดแบบนั้น”（さういふまちがひ） ที่เกิดขึ้นกับลูกสาวและหลีกเลี่ยงที่จะพูดคุยกับลูกสาว เอะงุชิในสายตาของภรรยาจึงไม่ใช่หัวหน้าครอบครัวที่เป็นที่พึ่งได้

3.3.3.2 ภาพของพ่อในความทรงจำ

母は江口が十七の冬のの夜に死んだ。父と江口とは母の右左の手を握つて　ゐた。　結核で長わづらひの母の腕は骨だけだつたが、握る力は江口の指が　　痛いほど強かつた。その指の冷たさが江口の肩までしみて来る。足をさすつ　てゐた看護婦がそつと立つて行つた。医者に電話をかけるためだらう。　　「由夫、由夫……。」と母は切れ切れに呼んだ。江口はすぐに察して母の　あへぐ胸をやはらかくなでたとたんに、母は多

量の血を吐いた。血は鼻から もぶくぶくあふれた。息が途絶えた。血は枕もとのガアゼや手拭でふききれなかつた。 「由夫、お前の襦袢の袖で拭け。」と父は言つて、「看護婦さん、看護婦さ ん、洗面器と水……。うん、さうだ、新しい枕と、寝間着と、それから敷 布も……。」

江口老人が「最初の女は母だ。」などと思へば、あのやうな母の死にざまが 浮かんで来るのは当然だつた。

(川端1980b,p.223)

แม่ของเอะงุชิสิ้นชีวิตลงในคืนวันหนึ่งของฤดูหนาวเมื่อเขาอายุได้สิบเจ็ดปี พ่อและเอะงุชิจับมือสองข้างของแม่ไว้ แม่เป็นวัณโรคมานานเต็มทีจนแขนเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก แต่แรงบีบของแม่แน่นเสียจนนิ้วของเอะงุชิเจ็บร้าวไปหมด ความเย็นเยียบจากนิ้วมือของแม่แผ่ซ่านไปถึงไหล่ของเขา พยาบาลที่คอยบีบนวดเท้าแม่เดินจากไปอย่างเงียบๆ คงจะออกไปโทรเรียกหมอ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“โยฌิโอะ โยฌิโอะ” แม่ร้องเรียกเขาด้วยเสียงที่ขาดเป็นห้วงๆ เอะงุชิรับรู้และลูบหน้าอกที่เจ็บปวดนั้นเบาๆ ทันใดนั้นแม่ก็อาเจียนออกมาเป็นเลือดกองใหญ่ เลือดไหลทะลักออกมาจากจมูกด้วย แม่สิ้นใจแล้ว ผ้าก๊อซและผ้าเช็ดตัวที่อยู่บนหมอนก็ไม่เพียงพอที่จะซับเลือดนั้นได้

“ใช้แขนเสื้อของแกเช็ดสิ โยฌิโอะ” พ่อของเขาร้องบอก “คุณพยาบาล คุณพยาบาล เอาอ่างกับน้ำมาทีแล้วเอาหมอนใบใหม่ เสื้อนอนและผ้าปูที่นอนมาด้วย”

เมื่อเอะงุชิชายชรานึกได้ว่า “ผู้หญิงคนแรกคือแม่” ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่เขาจะต้องนึกถึง

สภาพการตายของแม่เช่นนั้นด้วย (川端1980b,p.223)

ในคืนที่ห้าซึ่งเป็นคืนสุดท้ายที่บ้านนางนิทรา เอะงุชินึกย้อนถึง"ผู้หญิงคนแรก" ในชีวิตซึ่งก็คือแม่และความตายของแม่ ประเด็นสำคัญที่มักถูกมองข้ามในฉากนี้ คือตัวตนของพ่อที่ปรากฏในฉากการตายของแม่ ซึ่งเป็นการปรากฏตัวหรือเป็นการเล่าถึงพ่อของเอะงุชิเพียงครั้งเดียวในเรื่องนี้ คำถามที่ตามมาคือ เพราะเหตุใดจึงต้องมีการบรรยายภาพของพ่อในฉากการตายของแม่ซึ่งเป็นฉากสำคัญในเรื่อง และตัวตนของพ่อที่ถูกเล่านั้นมีความหมายหรือความสำคัญอย่างไร การบรรยายภาพของพ่อด้วยคำสั่งที่ว่า “ใช้แขนเสื้อของแกเช็ดสิ โยฌิโอะ” อาจเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการรักษาภาพลักษณ์ของพ่อที่แข็งกร้าวและมีภาวะผู้นำสูงตามแบบฉบับของชายญี่ปุ่น ในยามวิกฤตที่พ่อเผชิญหน้ากับความตายของแม่และรู้ว่าไม่สามารถควบคุมอะไรได้

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น บาปในใจของเอะงุชินั้นซ่อนลึกอยู่ในความทรงจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความทรงจำเกี่ยวกับลูกสาวคนเล็ก เอะงุชิไม่แสดงท่าทียอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับลูกสาว ซึ่งก็คือการที่ลูกสาวสูญเสียพรหมจรรย์ก่อนแต่งงาน เอะงุชิไม่ยอมรับความผิดพลาดหรือความล้มเหลวของตนเองในฐานะพ่อที่ไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นกับลูกสาวได้ ในขณะเดียวกันความรู้สึกผิดบาปในใจที่ถูกกดทับไว้ไม่สามารถแสดงออกมาได้ในชีวิตประจำวัน ความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นในอดีตจะบรรเทาได้เพียงหันกลับไปจ้องมองอดีตที่มืดมิด เพราะนั่นเป็นกระบวนการเดียวที่จะช่วยให้ตัวละครเช่นเอะงุชิดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ เมื่อนอนหลับเคียงข้างเด็กสาว ณ บ้านนางนิทราแห่งนี้ เอะงุชิตระหนักถึงความล้มเหลวของตนเองในฐานะพ่อที่ไม่สามารถปกป้องลูกได้ สำหรับเอะงุชิ ชายชราผู้ที่ใกล้หมดสมรรถภาพทางเพศและความตายก็คืบคลานเข้ามาทุกขณะ การเผชิญหน้าและตระหนักถึงความบกพร่องหรือความอ่อนแอไร้สมรรถภาพของตนเองในฐานะพ่อจึงเปรียบเสมือนการเดินทางสู่ชีวิตที่เริ่มต้นขึ้นใหม่อีกครั้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยมองว่าวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ พยายามนำเสนอวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านตัวละครชายที่บกพร่องและล้มเหลวเพราะไม่สามารถสวมบทบาทความเป็นพ่อ ไม่สามารถเป็นผู้นำครอบครัว หรือแสดงความเป็นชายให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมได้ อาทิ ฌิงโงในนวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* หรือ เอะงุชิ ตัวละครเอกชายที่เป็นชายชราวัย 67 ในเรื่อง *นิทราเทวี* ที่ใกล้หมดสมรรถภาพทางเพศและแสวงหาความสุขด้วยการนอนหลับเคียงข้างโสเภณีนิทราที่เป็นสาวพรหมจรรย์ ความบกพร่องของตัวละครเอกชายดังกล่าวแสดงถึงความอัปลักษณ์ของตัวตนหรือความเป็นชายที่กำลังประสบภาวะวิกฤตซึ่งทำให้พวกเขาไม่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชายของตนได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อมีพื้นที่ให้แสดงออกถึงความเป็นชายน้อยลงเรื่อยๆ ตัวละครเอกชายในเรื่องจึงต้องเผชิญหน้ากับปัญหาด้านอัตลักษณ์เมื่อไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังของสังคม พวกเขาจึงต้องเลือกแสดงพฤติกรรมบางอย่างเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤตดังกล่าว มีวิธีการต่อรองความเป็นชายแบบเดิมเพื่อยืนยันความมีตัวตน ซึ่งบางครั้งสะท้อนผ่านความปรารถนาในรูปที่บิดเบี้ยว หรือแสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมที่ผิดปกติ ความปรารถนาในรูปที่บิดเบี้ยวถูกนำเสนอผ่านความปรารถนาในความสัมพันธ์ที่มีลักษณะต้องห้ามที่ถูกกดทับไว้ในระดับจิตไร้สำนึกและนำมาซึ่งภาวะความขัดแย้งในตัวตนของตัวละครเอกชาย ความบกพร่องหรือความขาดดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนบาดแผลทางจิตใจของตัวละครด้วยเช่นกัน

ลักษณะความเป็นชายที่ปรากฏในวรรณกรรมของคะวะบะตะ โดยเฉพาะในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นไม่ได้มีเอกภาพเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ใช้เพื่อยืนยันความมีตัวตนในลักษณะใดลักษณะหนึ่งซึ่งต่างจากอุดมคติความเป็นชายแบบเดิมที่เป็นแบบอำนาจนำหรือเป็นเครื่องยืนยันอำนาจแบบปิตาธิปไตย ลักษณะความเป็นชายที่ไม่ได้เป็นตัวแทนของความเป็นชายแบบอุดมคติ แต่สะท้อนความบกพร่องหรือความเปราะบางของความเป็นชาย ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายมีต่อคนอื่นๆ ซึ่งไม่คงที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และนำไปสู่ความ

เข้าใจเรื่องการมองความเป็นชายที่หลากหลาย การทบทวนความหมายของความเป็นชายและการตระหนักรู้ถึงความเป็นชาย และอาจมองเห็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการมองความเป็นชายดังกล่าวปรากฏผ่านวรรณกรรมของคะวะบะตะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 4

วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายกับความโดดเดี่ยว

ในบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิกฤตความเป็นชายที่ปรากฏในวรรณกรรมดังกล่าวโดยมุ่งวิเคราะห์ความรู้สึกโดดเดี่ยวแปลกแยกของตัวละครเอกชายในเรื่อง *แขนข้างเดียว* และ *ดอกแดนดิไลออน* ว่ามีความหมายอย่างไรและสัมพันธ์กับความเป็นชายอย่างไร จากการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายและหญิงสาวนั้นมีบทบาทในการกระตุ้นความทรงจำเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้หญิงในอดีตของตัวละครชายและนำพาตัวละครสู่การตระหนักรู้ถึงความโดดเดี่ยวของตนเองในที่สุด ความโดดเดี่ยวของตัวละครชายในที่นี้สื่อถึงความรู้สึกแปลกแยกที่เกิดจากความยากลำบากในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยเฉพาะความสัมพันธ์ชายหญิงที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ รวมถึงการตั้งคำถามต่อกลไกการทำงานของสามัญสำนึกในตัวมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนบรรทัดฐานของสังคมกระแสหลัก เมื่อสังคมไม่เปิดโอกาสให้ตัวละครได้แสดงออกถึงความเป็นชายในแบบของตน ตัวละครชายในเรื่องจึงเป็นเสมือนตัวแทนเสียงของชนกลุ่มน้อยในสังคม(Minority) ที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ภายในของผู้ชายที่มีความสับสนขัดแย้งในตัวเองต่อความไม่เป็นชายของตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นวิกฤตของความเป็นชายในฐานะปัจเจกบุคคลอย่างชัดเจน

4.1 ความเป็นชายกับความโดดเดี่ยวใน *แขนข้างเดียว*

แขนข้างเดียว （片腕) ของคะวะบะตะ ยะซุนะริเป็นนวนิยายขนาดสั้นที่ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารวรรณกรรมฉินโช （新潮） แบ่งเป็นห้าตอนตีพิมพ์ในนิตยสารฉบับละตอน

ตั้งแต่เดือนสิงหาคมในปี ค.ศ. 1963 และจบสมบูรณ์ในเดือนมกราคมปีค.ศ.1964[15] จัดเป็นงานเขียนในช่วงบั้นปลายและเป็นผลงานที่โดดเด่นอีกชิ้นหนึ่งของคะวะบะตะ *แขนข้างเดียว* นำเสนอเรื่องราวประสบการณ์อันแปลกประหลาดที่เกิดขึ้นในค่ำคืนหนึ่งโดยเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครเอกชายที่ใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งคือ “ฉัน” (私) เรื่องเปิดฉากด้วยถ้อยคำของหญิงสาวคนหนึ่งที่ให้ฉันยืมแขนข้างหนึ่งของเธอ หญิงสาวถอดแขนข้างขวาให้ฉันยืมกลับบ้านเป็นเวลาหนึ่งคืน ฉันซุกแขนข้างนั้นไว้ในเสื้อโค้ตกันฝนเดินลับๆ ล่อๆ ผ่านท้องถนนในเมืองยามค่ำคืนกลับไปยังอพาร์ตเมนต์ของตัวเอง เมื่อมาถึงห้องพักที่โดดเดี่ยวลำพังของฉัน ฉันได้ใช้เวลาสนทนากับแขนของหญิงสาวในค่ำคืนนั้น แขนของหญิงสาวทำให้ฉันหวนนึกถึงหญิงสาวเจ้าของแขนและย้อนระลึกถึงความทรงจำเกี่ยวกับผู้หญิงในอดีตที่เคยมีความสัมพันธ์ทางกายด้วย ในขณะที่เหม่อมองดูแขนของหญิงสาว ฉันถอดแขนขวาของตัวเองออกแล้วนำแขนของหญิงสาวสวมเข้าแทนที่โดยไม่รู้สึกตัว แต่ทันทีที่รู้สึกว่าเลือดไม่ไหลเวียน ฉันกลับรู้สึกหวาดกลัวขึ้นมาและมองเห็นแขนของตนเองที่หล่นอยู่ข้างตัวเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจขยะแขยง ต่อมาเมื่อฉันรู้สึกว่าเลือดเริ่มไหลเวียนผ่านสัมผัสมือซ้ายที่โอบจับหัวไหล่อยู่จึงหลับใหลไปในที่สุด ห้องที่โดดเดี่ยวอันอับชื้นของฉันเลือนหายไป ฉันหลับลึกและรู้สึกได้ว่าตัวตนของฉันหายไปในชั่วขณะหนึ่ง แต่ทันใดนั้นฉันก็ตกใจตื่นขึ้นมาด้วยเสียงร้องตะโกนของตัวเอง มีสิ่งประหลาดแตะท้องด้านข้างอยู่ นั่นคือแขนของฉันเอง ทันทีที่ฉันเหลือบเห็นแขนของตัวเองหล่นอยู่บนเตียง ฉันก็กระชากแขนของหญิงสาวออกแล้วสวมแขนของตัวเองกลับคืนสู่สภาพเดิม ในตอนจบฉันลนลานเก็บแขนของหญิงสาวมาสวมกอดไว้แน่นด้วยความรู้สึกเศร้าสลด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

[15] อนึ่งไม่มีการตีพิมพ์ลงในนิตยสารวรรณกรรมดังกล่าวหนึ่งครั้งในฉบับเดือนธันวาคมปีค.ศ.1963 และต่อมาในปีค.ศ.1965 ได้มีการตีพิมพ์รวมเล่มชุดรวมเรื่องสั้น *แขนข้างเดียว* โดยสำนักพิมพ์ฉินโชฉะ （新潮社） ซึ่งในฉบับรวมเล่มนี้มีการแก้ไขต้นฉบับเพิ่มเติมเล็กน้อย อายุของตัวละครเอกที่ระบุไว้ในต้นฉบับแรกว่า "สามสิบสามปี" นั้นได้ถูกลบออกไป

แขนข้างเดียว เรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครเอกชายคือ “ฉัน” กับหญิงสาวและแขนของหญิงสาว ดังกล่าวนับเป็นแนวเรื่องเหนือจริง ผู้เขียนนำเสนอโดยใช้รูปแบบการประพันธ์แนวเซอร์เรียลลิสม์ (Surrealism) งานประพันธ์แนวนี้จะถ่ายทอดเรื่องราวเหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่อยู่ในความฝันออกมา แนวคิดดังกล่าวเน้นจินตนาการอันเป็นส่วนสำคัญในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดภายใน ตัวตนภายใน หรือจิตไร้สำนึกที่ถูกเก็บกดไว้ออกมาอย่างเสรีโดยปราศจากการควบคุมของเหตุผล อาจกล่าวได้ว่างานเขียนแนวนี้เป็นการสร้างสรรค์จากโลกภายในของผู้เขียนและโลกที่อยู่เหนือขนบกฎเกณฑ์ ในช่วงเวลาที่ *แขนข้างเดียว* ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกนั้นเป็นยุคสมัยที่ผลงานของ “นักเขียนหน้าใหม่กลุ่มที่ 3”[16] （第三の新人） และนักเขียนสตรีกำลังโดดเด่นเป็นที่จับตามองอยู่ ผลงานของคะวะบะตะเรื่องนี้จึงไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ยะมะโมะโตะ เคนกิชิ นักวิจารณ์วรรณกรรมได้เขียนบทวิจารณ์ลงในหนังสือพิมพ์โตเกียวชิมบุนกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “คะวะบะตะสร้างภาพลักษณ์ของผู้หญิงในอุดมคติอันสมบูรณ์แบบไว้กับแขนข้างเดียวนี้ ในเรื่องไม่บ่งบอกนัยของการกระทำที่ล่วงละเมิดหรือการทำผิดศีลธรรม แต่นั่นยิ่งกลับทำให้กลิ่นอายของการฝ่าฝืนศีลธรรมรุนแรงชัดเจน ผมคิดว่าหุบเหวแห่งจิตใจอันโดดเดี่ยวที่สร้างภาพลวงตาแบบนี้ขึ้นมาได้นั้นมันช่างน่าสะพรึงกลัว” （山本健吉，1963） และ มิชิมะ ยุคิโอะ นักเขียนคนสำคัญของญี่ปุ่น ได้เขียนบทวิจารณ์ถึงเรื่อง *แขนข้างเดียว* นี้ในวาระตีพิมพ์ขนาดพ็อกเก็ตบุ๊คในปี ค.ศ. 1967 ใน “ภาคผนวก”ที่รวมอยู่ท้ายเล่มว่า “การเปลี่ยนสลับแขนหรือการยืมแขนของหญิงสาวนั้นไม่เพียงก่อให้เกิดการสนทนาสื่อสารขึ้นเป็นครั้งแรก มันช่วยให้ “ฉัน” สามารถสร้าง “สัมพันธภาพ” แบบนี้ให้เป็นจริงขึ้นมาได้ *แขนข้างเดียว* จึงเป็นเรื่องราวของการโหยหา “สัมพันธภาพ” ในลักษณะดังกล่าวซึ่งถูกเล่าด้วยรายละเอียดที่ทับ

[16] “ “นักเขียนหน้าใหม่กลุ่มที่ 3” จะสืบทอดความคิดในเรื่อง “การแสวงหาความสัมพันธ์” ในวรรณกรรมหลังสงครามของญี่ปุ่น นักเขียนที่เป็นตัวแทนของกลุ่มนี้ ได้แก่ ยะซุโอะกะ โฌตะโร โคะจิมะ โนะบุโอะ โยะฌิยุกิ จุนโนะซุเกะ และเอ็นโด ฌูซะกุ ยะซุโอะกะ โฌตะโร” (มณฑา พิมพ์ทอง, 2547, หน้า 224)

ซ้อนเน้นอารมณ์ความรู้สึกอันงดงาม” มิชิมะชี้ให้เห็นว่า *แขนข้างเดียว* เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการโหยหาสัมพันธภาพในอุดมคติ （三島由紀夫 1967）

ในงานด้านวิจัย มีนักวิจัยหลายท่านที่มุ่งศึกษาตัวบทโดยเน้นการวิเคราะห์บทบาทของตัวละครหญิงสาวและแขนของหญิงสาวและพบว่าเรื่องราวนี้สะท้อนให้เห็นถึง “สภาพจิตใจและชะตากรรมของสาวพรหมจรรย์”（羽鳥徹哉1978） และ “การสูญเสียความบริสุทธิ์ของสาวพรหมจรรย์” ซึ่งเป็นการตีความโดยโยงเข้ากับความหมายในเชิงสัญลักษณ์ว่าการเปลี่ยนสลับแขนในที่นี้หมายถึงการมีเพศสัมพันธ์（鶴田欣也1981） นอกจากนี้มีผู้ศึกษาวิจัยลักษณะเฉพาะของตัวละครเอกชายและพบว่าเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึง “Fetishism หรือความปรารถนาทางเพศรูปแบบหนึ่งของผู้ชาย”（大久保喬樹1983）และเป็น “เรื่องราวของมนุษย์ที่บกพร่องมีรสนิยมชอบชิ้นส่วน”（原善1985）เป็นต้น งานวิจัยในยุคหลังมีการศึกษาประเด็นเรื่องอัตลักษณ์หรือตัวตนของ “ฉัน” ดังที่มีการวิเคราะห์ไว้ว่า “ภาพของ “ฉัน" ที่โอบกอดแขนข้างเดียวนั้นคือภาพของ “ฉัน” ที่กอดรัดอีกตัวตนหนึ่งที่อ้างว้างโดดเดี่ยวไม่มีทางรอดพ้นจากความทุกข์ตลอดกาล” （福田淳子1999） และ *แขนข้างเดียว* เป็นเรื่องราวของ "ความกลัวต่อความรู้สึกบกพร่องในตัวตนหรือการรื้อสร้างตัวตน"（後藤聡子 1999） การศึกษาวิจัยดังกล่าวนำเสนอภาพลักษณ์ของ “ฉัน” ในฐานะผู้มีความผิดปกติในการรับรู้ตัวตน แต่ไม่ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า “ความผิดปกติ” “ความกลัว” “ความโดดเดี่ยว” ของตัวละครเอกชายที่ปรากฏในเรื่องนั้นคืออะไร

จากการทบทวนงานที่ศึกษา *แขนข้างเดียว* ข้างต้น พบว่ายังไม่มีการศึกษาที่พิจารณานวนิยายขนาดสั้นเรื่องนี้ในประเด็นความเป็นชายและการเชื่อมโยงความเป็นชายที่ปรากฏในเรื่องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมในช่วงทศวรรษ 1960 บทวิจารณ์ของมิชิมะในยุคแรกได้เปิดมุมมองที่น่าขบคิดไว้ในประเด็นของการโหยหาสัมพันธภาพในอุดมคติ ทั้งนี้การศึกษาวิเคราะห์ที่ผ่าน

มาไม่ได้ลงในรายละเอียดว่าสัมพันธภาพในอุดมคติที่ว่านั้นเป็นอย่างไร ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกชายกับหญิงสาวและแขนข้างเดียวของหญิงสาวที่ปรากฏในเรื่องมีความหมายเกี่ยวข้องกับความโดดเดี่ยวของตัวละครเอกชายอย่างไร และความโดดเดี่ยวของตัวละครเอกชายสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความเป็นชายและสะท้อนวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายอย่างไร ในบทนี้จึงมุ่งศึกษา *แขนข้างเดียว* ในประเด็นเหล่านี้ซึ่งนับเป็นการวิเคราะห์ต่อยอดในประเด็นที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยจะวิเคราะห์เนื้อหาตัวบทพร้อมทั้งอ้างอิงข้อมูลที่เกี่ยวข้องเช่นบริบททางสังคมของญี่ปุ่นในยุคทศวรรษ 1960 มาประกอบวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป ความโดดเดี่ยวของตัวละครเอกชายในเรื่อง *แขนข้างเดียว* สื่อถึงความยากลำบากในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยเฉพาะความสัมพันธ์ชายหญิงที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ตัวละครตระหนักรู้วิกฤตความเป็นชายนี้ด้วยการรับรู้ตัวตนภายในที่ถูกเก็บกดไว้ผ่านตัวตนของผู้อื่นซึ่งทำหน้าที่เปรียบเสมือนกระจกสะท้อนให้บุคคลได้เห็นตนเอง

4.1.1 สัมพันธภาพระหว่าง “ฉัน” กับหญิงสาว

ในเรื่องไม่ปรากฏคำอธิบายว่าเหตุใดฉันจึงยืมแขนข้างเดียวของหญิงสาว แต่อาจกล่าวสรุปได้ว่าเหตุผลไม่ใช่เพียงแค่เพราะฉัน “มีรสนิยมชอบชิ้นส่วน”（原善1985） หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ฉันไม่ได้ปรารถนาแขนของหญิงสาวในฐานะที่เป็นวัตถุทางเพศ ดังที่ผู้อ่านจะเห็นได้จากถ้อยคำของฉันที่บรรยายไว้ในเรื่องว่าการยืมแขนข้างเดียวเป็นเรื่องจริงจังสำหรับฉันไม่ใช่ "เรื่องเล่นๆ"（いたづら） และมีนัยสำคัญที่เกี่ยวโยงกับอัตลักษณ์หรือตัวตนของฉัน อัตลักษณ์เฉพาะนี้สะท้อนผ่านความทรงจำของฉันที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับผู้หญิงในอดีต กล่าวคือแขนของหญิงสาวทำหน้าที่กระตุ้นเร้าความทรงจำส่วนตัวของฉันที่ถูกเก็บกดไว้ให้ปรากฏออกมา

เรื่องเปิดฉากด้วยคำพูดของหญิงสาวว่า “ฉันให้คุณยืมแขนข้างเดียวหนึ่งคืนนะ”（片腕を一晩お貸ししてもいいわ） ผู้วิจัยมองว่าการที่ผู้ประพันธ์เลือกถ้อยคำของ

หญิงสาวที่เสนอให้ฉันยืมแขนข้างเดียวในฉากตอนต้นเรื่องนี้สื่อให้เห็นสถานภาพของหญิงสาวว่ามิได้เป็นผู้ถูกกระทำ (passive) หากแต่เป็นผู้กระทำ (active) และการกระทำของหญิงสาวเป็นไปด้วยความเต็มใจมากกว่าเป็นการถูกบังคับหรือตกเป็นเหยื่อ ดังนั้นคำพูดและพฤติกรรมของหญิงสาวดังกล่าวจึงสะท้อนลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหญิงสาวกับ “ฉัน” ว่าเปรียบเสมือนเป็นผู้ให้-ผู้รับมากกว่าจะเป็นลักษณะของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ในแง่หนึ่งหากพิจารณาแนวคิดเรื่องสังคมชายเป็นใหญ่ที่กำหนดให้ผู้หญิงเป็นผู้รับหรือผู้ถูกกระทำ (passive) และกำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้กระทำ (active) จะเห็นได้ว่าตำแหน่งแห่งที่ของ “ฉัน” และหญิงสาวในเรื่องนี้ก็ไม่ได้เป็นไปตามบทบาทของชายหญิงที่ถูกสังคมกำหนดไว้ตั้งแต่แรกและเป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม อย่างไรก็ดีเงื่อนไขที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง “ฉัน” กับหญิงสาวที่มีลักษณะเฉพาะเช่นนี้เกิดขึ้นได้นั้นขึ้นอยู่กับสภาพสังคมที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชายหญิงที่เป็นอยู่นั่นเอง

左片腕になつた娘は指輪を抜き取ることがむずかしい。「婚約指輪ぢやないの？」と私は言つた。

「さうぢやないの。母の形見なの。」

「あたしの婚約指輪とみられるでせうけれど、それでもいいと思つて、はめてゐるんです。」と娘は言つた。

「いつたんかうして指につけると、はづすのは、母と離れてしまふやうでさびしいんです。」

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

私は娘の指から指輪を抜き取つた。（川端1981,p.547)[17]

การถอดแหวนทำได้ยากสำหรับหญิงสาวผู้เหลือแขนซ้ายเพียงข้างเดียว “นั่นแหวนแต่งงานใช่มั้ย” ฉันเอ่ยถาม

“เปล่า แหวนดูต่างหน้าแม่ต่างหาก”

“คนอื่นคงมองว่าเป็นแหวนหมั้นของฉัน แต่ก็สวมไว้ไม่ได้แคร์อะไร” หญิงสาวตอบ

“พอสวมไว้ที่นิ้วอย่างนี้แล้ว จะถอดออกทีก็รู้สึกเหงาเหมือนต้องห่างจากแม่ไป”

ฉันถอดแหวนจากนิ้วของหญิงสาว

ฉากข้างต้นเป็นฉากที่ “ฉัน” ถอดแหวนสลับข้างตามคำร้องขอของหญิงสาว มีผู้วิเคราะห์ฉากนี้ไว้ว่าเปรียบเสมือน “พิธีกรรมสืบทอดชีวิต (วิญญาณ) หรือสืบสายโลหิตจากแม่สู่ลูกสาว จากหญิงสาวสู่แขนข้างเดียว”（福田淳子1999）และมีบทวิเคราะห์ที่กล่าวถึงฉากนี้ว่า “ตอนหญิงสาวมอบแขนให้ฉัน หญิงสาวให้สวมแหวนอันเป็นของดูต่างหน้าแม่ที่นิ้วนางของแขนข้างนั้น นั่นแสดงนัยว่า “ฉัน” ได้พรากพรหมจรรย์ของหญิงสาวแล้ว เป็น “คืนแรก” ในวันแต่งงานที่แปลกประหลาดอย่างแท้จริง” โดยการตีความนี้อยู่บนสมมติฐานที่ว่าการสลับเปลี่ยนแขนของหญิงสาวกับแขนของฉันนั้นสื่อถึงการร่วมเพศ และแขนของหญิงสาวไม่ใช่ตัวแทนของหญิงสาวแต่เป็นสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศหญิง（石原千秋 2010）ผู้วิจัยมองว่าควรพิเคราะห์ความหมายของถ้อยคำในตัวบทให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะโยงความหมายในระดับสัญลักษณ์ดังกล่าว เพราะแหวนในที่นี้เขียนบรรยายไว้ว่าคือ “ของดูต่างหน้าแม่”（母の形見） แหวนจึงเป็นสิ่งที่มีความหมายในแง่ที่เชื่อมโยงกับความทรงจำเกี่ยวกับแม่และการตายของแม่ นอกจากนี้พฤติกรรมของหญิงสาวที่บรรยายในตอนต้นเรื่องนี้

[17] ต้นฉบับเรื่องสั้น *แขนข้างเดียว* ที่อ้างอิงไว้ในบทความนี้มาจาก “รวมผลงานของคะวะบะตะ ยะซุนะริ” 『川端康成全集』เล่มที่ 8 ฉบับสำนักพิมพ์ฉินโชฉะ （新潮社）ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1981 ส่วนคำแปลภาษาไทยของเรื่อง *แขนข้างเดียว* แปลโดยผู้วิจัยเอง

เช่น การที่หญิงสาวให้ฉันช่วย ”ถอด” แหวนที่เป็น“ของดูต่างหน้าแม่” และให้ฉันเป็นคนทำหน้าที่สลับแหวนจากมือข้างซ้ายสู่มือข้างขวา หลังจากสลับแหวนแล้วยังให้คำแนะนำกับฉันอีกว่า “ลองสลับเปลี่ยนแขนอะไรทำนองนั้นดูด้วย” พฤติกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความไว้วางใจของหญิงสาวที่มีต่อฉันและหมายรวมถึงการยินยอมให้ฉันแทรกแซงเข้าไปในพื้นที่ส่วนตัว ตอนที่ร่ำลาแขนของตัวเอง หญิงสาวสัมผัสแขน “ราวกับถ่ายเทจิตใจ” （心を移すやうに）ไปยังแขนข้างนั้น ขณะนั้น ฉันรู้สึกได้ว่าสิ่งที่สถิตอยู่ใน “แขนข้างเดียว” ที่จะนำกลับไปด้วยคืนนี้คือ “จิตใจ” ของหญิงสาวนั่นเอง และการที่ฉันกล่าวคำว่า “ขอบคุณ” ถึงสามครั้งในตอนต้นเรื่องเป็นการแสดงความรู้สึกขอบคุณต่อหญิงสาวและในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างฉันกับหญิงสาวที่มีความเชื่อมโยงกันทางจิตใจมากกว่าความสัมพันธ์แบบเพศตรงข้ามทั่วไปอีกด้วย

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การที่หญิงสาวให้ยืมแขนข้างหนึ่งของเธอนั้นเป็นการกระทำที่ยืนอยู่บนความไว้วางใจที่หญิงสาวมีต่อฉัน นอกจากนี้การที่ให้ฉันเป็นคนสลับแหวน “ของดูต่างหน้าแม่” อันเป็นสัญลักษณ์แทนความทรงจำส่วนตัวของหญิงสาวไปไว้ที่แขนข้างขวาและยังเอ่ยปากชวนให้ลองสลับกับแขนของฉันในภายหลังนั้นมีนัยสำคัญ กล่าวคือการสลับเปลี่ยน （つけ替へ）แขนที่จะเกิดขึ้นในคืนนี้นั้นไม่ได้สื่อถึงการมีเพศสัมพันธ์ดังที่เคยมีผู้วิเคราะห์ไว้ในงานวิจัยที่ผ่านมา หากแต่เป็นการสลับเปลี่ยนไปสู่พื้นที่ความทรงจำส่วนตัวของฉันด้วยความช่วยเหลือของหญิงสาว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือพฤติกรรมต่างๆ ของหญิงสาวในตอนต้นเรื่องนี้มีบทบาทช่วยกระตุ้นความทรงจำในอดีตของฉันที่ถูกเก็บกดไว้อยู่ในเบื้องลึกของจิตใจ “การถอดแหวนทำได้ยากสำหรับหญิงสาวผู้เหลือแขนซ้ายเพียงข้างเดียว” สะท้อนให้เห็นภาพของสภาวะที่ยากลำบากในการช่วยตัวตนที่บกพร่องให้หลุดพ้นได้ด้วยตนเอง ดังนั้นฉันจึงปรารถนา “แขนข้างเดียว” ไม่ใช่เพื่อตอบสนองความปรารถนาในฐานะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่เป็นวัตถุทางเพศ แต่เพื่อนำพาไปสู่การตระหนักรู้อะไรบางอย่างซึ่งก็คือตัวตนภายในและความโดดเดี่ยวของตัวฉันเอง

4.1.2 ห้องที่โดดเดี่ยว: ความเป็นชายในแบบของ “ฉัน”

การยืมแขนข้างเดียวสำหรับฉันไม่ใช่เพราะฉันมีรสนิยมชอบชิ้นส่วน หากแต่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวตนของฉัน ตัวตนของฉันเชื่อมโยงกับความทรงจำส่วนตัวอันเป็นปมเหตุที่ทำให้เกิดความโดดเดี่ยว

私のいつもの孤独の部屋であるが、孤独といふことは、なにかがゐることではないのか。娘の片腕と帰つた今夜は、つひぞなく私は孤独ではないが、さうすると、部屋にこもつてゐる私の孤独が私をおびやかすのだつた。 (川端1981,p.553)

ห้องที่โดดเดี่ยวเป็นปกติ แต่ความโดดเดี่ยวที่ว่าหมายถึงการมีอยู่ของอะไรบางอย่างมิใช่ หรือ ค่ำคืนนี้ฉันกลับมาพร้อมแขนของหญิงสาวและไม่รู้สึกโดดเดี่ยวอีกต่อไป ทันใดนั้น ความโดดเดี่ยวของฉันที่เก็บตัวอยู่ในห้องก็คุกคามฉัน

จากฉากข้างต้น ในค่ำคืนเดียวกันหลังจากที่ฉันได้ยืมแขนของหญิงสาวและนำแขนของหญิงสาวกลับมาที่ห้องพักของตัวเองในอพารต์เมนต์ที่อาศัยอยู่ ฉันได้สนทนากับแขนของหญิงสาวและย้อนนึกถึงประสบการณ์กับผู้หญิงที่เคยมีความสัมพันธ์ด้วยในอดีตภายใน “ห้องที่โดดเดี่ยวลำพังเป็นปกติ” ของฉัน จากคำบรรยายข้างต้นที่กล่าวว่า “ความโดดเดี่ยวที่ว่าหมายถึงการมีอยู่ของอะไร

บางอย่างมิใช่หรือ” ชี้ให้เห็นว่านิยามความโดดเดี่ยวสำหรับฉันนั้นแตกต่างจากความหมายทั่วไป มีผู้วิจัยที่ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าความโดดเดี่ยวหมายถึง “การมีอยู่ของตัวตนโดยลำพัง” กล่าวคือ “แม้ว่าการเชื่อมต่อกันทางจิตใจหรือการปลูกถ่ายทางกายภาพจะมีความเป็นไปได้มากขึ้นเรื่อยๆ กระนั้นก็ตามก็ไม่มีทางเป็นไปได้ที่ตัวตนของเราจะหลอมรวมผสมผสานหรือเปลี่ยนสลับกับตัวตนของผู้อื่น ณ จุดนี้จึงมีแต่ "ตัวตนโดยลำพัง" เท่านั้น”（浅井眞男 1959） แต่ความโดดเดี่ยวในห้องของฉันในที่นี้คือ “การมีอยู่ของอะไรบางอย่าง” หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งคือการมีปฏิสัมพันธ์กับบางสิ่งที่ตามองไม่เห็นหรือไม่สามารถสัมผัสตัวตนได้อย่างแน่ชัด โดยทั่วไป “ห้อง” เป็นสิ่งที่แบ่งกั้นพื้นที่ภายนอกกับภายในให้แยกออกจากกัน อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ภายนอกนี้หมายถึงพื้นที่สาธารณะ(Public Space) ส่วนพื้นที่ภายในคือพื้นที่ส่วนตัว (Private Space) และหากพิจารณาในแง่มุมของบทบาทตามเพศภาวะ ที่ระบุว่าตำแหน่งหรือพื้นที่ทางสังคมใดเป็นพื้นที่ของหญิงและชาย เช่น สังคมชายเป็นใหญ่กำหนดบทบาทหญิงชายที่ทำให้ผู้หญิงอยู่ในพื้นที่ครัวเรือนหรือพื้นที่ส่วนตัว ส่วนผู้ชายอยู่ในพื้นที่สาธารณะนั้น จะเห็นได้ว่าพื้นที่ ”ห้อง” ในบริบทนี้มีความแตกต่างจากกรอบความคิดทั่วไปดังกล่าว กล่าวคือ “ห้อง” อันโดดเดี่ยวนี้เป็นพื้นที่ส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำของฉันในฐานะที่เป็นเพศชาย รวมถึงเป็นพื้นที่ทางจิตใจที่แบ่งกั้นระยะห่างระหว่างตัวตนของฉันกับผู้อื่นในระดับปัจเจกบุคคล ด้วยเหตุนี้เมื่อแขนของหญิงสาวซึ่งเป็นเสมือนบุคคลอื่นและเป็นตัวแทนของเพศหญิงเข้ามาในห้องหรือพื้นที่ส่วนตัวของฉัน ความโดดเดี่ยวที่เป็นตัวกำหนดขอบเขตและครอบงำห้องของฉันอยู่จึงแสดงปฏิกริยาว่าถูก “คุกคาม” ราวกับกลไกป้องกันตนเองทำงานดังที่บรรยายว่า “ความโดดเดี่ยวของฉันที่เก็บตัวอยู่ในห้องก็คุกคามฉัน” ทั้งนี้ความรู้สึกถูกคุกคามที่เกิดขึ้นจากการที่แขนของหญิงสาวรุกล้ำเข้ามาในพื้นที่ส่วนตัวของฉันหรือปฏิกริยาป้องกันตนเองนี้เกิดขึ้นได้เพราะมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ของฉันไว้อยู่ก่อนแล้ว “ความโดดเดี่ยวของฉันที่เก็บตัวอยู่

ในห้อง” จึงพยายามรักษาพื้นที่ส่วนตัวนี้ด้วยการแบ่งกั้นขอบเขตของตัวฉันกับผู้อื่นรวมถึงระยะห่างของความสัมพันธ์แบบชายหญิง

นอกจากนี้ตัวละครหลักที่ปรากฏในเรื่องไม่มีชื่อและไม่มีรายละเอียดอื่นใดทั้งอายุ อาชีพการงานและชีวิตครอบครัว ผู้อ่านจะทราบแต่เพียงว่าตัวละครเอก “ฉัน” เป็นผู้ชายและอาศัยอยู่ใน “อพารต์เมนต์” แห่งหนึ่งในเมืองใหญ่ หากพิจารณาจากบริบทสังคมในยุคทศวรรษ 1960 ที่เรื่อง *แขนข้างเดียว* นี้ได้รับการตีพิมพ์ หลังจากญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1945 ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นเด่นชัดคือญี่ปุ่นได้กลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมญี่ปุ่นกลายเป็นสังคมมวลชน[18] สังคมอุตสาหกรรมแทนที่สังคมเกษตรกรรม การเข้าทำงานในบริษัทมีมากขึ้นจนเกิดคำเรียกคนที่ทำงานรับเงินเดือนว่ามนุษย์เงินเดือน (salary man) มณฑา พิมพ์ทองได้กล่าวไว้ว่า “ในช่วงระหว่างปี 1960 ถึง 1970 มีการรับเอารูปแบบการดำรงชีวิตแบบอเมริกันเข้ามาประชาชนเริ่มเข้าไปอาศัยอยู่ในอพาร์ตเมนต์คอมเพลกซ์มากขึ้น” (มณฑา พิมพ์ทอง, 2547, หน้า 6) พื้นที่ส่วนตัวเช่นห้องใน “อพารต์เมนต์” ที่ “ฉัน”อาศัยอยู่นั้นก็สะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปและความโดดเดี่ยวของผู้ชายในสังคมเมืองที่เป็นสังคมมวลชนเต็มไปด้วยผู้คน ในแง่หนึ่ง “ฉัน” จึงเปรียบเสมือนตัวแทนของมวลชนนิรนามที่ไม่มีความแตกต่างกันในหมู่ชนกลุ่มใหญ่ของสังคม และอาจกล่าวได้ว่าสภาพสังคมเมืองดังกล่าวยิ่งตอกย้ำให้เห็นถึงความรู้สึกโดดเดี่ยวแปลกแยกของ “ฉัน” ในฐานะปัจเจกชนและผู้ชายคนหนึ่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

[18] “สังคมญี่ปุ่นปัจจุบันกำลังเปลี่ยนเป็นสังคมมวลชน ผู้คนที่ประกอบขึ้นเป็นสังคมมวลชนนี้แม้จะเป็นผู้ที่ตัดขาดจากสังคมชุมชนในชนบทเหมือนๆ กันก็ตาม แต่ด้วยความแตกต่างทางด้านถิ่นกำเนิด อาชีพ ชนชั้น ดังนั้นพวกเขาจึงเป็นมวลชนที่ไม่มีสายใยจะผูกพันได้เลย มวลชนเหล่านี้อยู่ในสภาพที่ไม่มีลักษณะแบบชุมชนที่จะป้องกันพวกเขาจากความโดดเดี่ยวไร้อำนาจ” (ฟุคุทาเคะ ทาดาจิ, 2543, หน้า 110)

4.1.3 นัยแห่งการจ้องมอง: ความเป็นชายที่ถูกกดทับ

หลังจากแยกทางกับหญิงสาว ฉันเดินกลับท่ามกลางหมอกหนาปกคลุมเมืองในยามค่ำคืนโดย “ถือสิ่งที่สำคัญไว้อยู่ในมือ” （だいじなものをかかへて)ซ่อนอยู่ใต้เสื้อฝน ฉันเดินผ่านถนนในยามค่ำคืนที่ “วิสัยทัศน์ในการมองไม่ชัดเจน”（見通しがきかない）และเข้าไปในห้องด้วยความรู้สึกว่า “ความโดดเดี่ยวของฉันที่เก็บตัวอยู่ในห้องคุกคามฉัน” （部屋にこもつてゐる私の孤独が私をおびやかす）

「なにかこはがつていらつしやるの？」と娘の腕は言つたやうだつた。「だれかゐるの？」/「ええつ？なにかゐさうに思へるの？」/「匂ひがする　わ。」/「匂ひね？僕の匂ひだらう。暗がりに僕の大きい影が薄ぼんやり 立つてゐやしないか。よく見てくれよ。僕の影が僕の帰りを待つてゐたかも しれない。」/「あまい匂いですのよ。」/　「ああ、泰山木の花の匂ひだ よ。」と私は明るく言つた。私の不潔な陰湿な孤独の匂ひでなくてよかつ　た。（略）/私は闇に少し目がなれた。真暗だつたところで、どこになにか あるかは、毎晩のなじみでわかつてゐる。/「あたしに明りをつけさせて下 さい。」娘の腕が思ひがけないことを言つた。「はじめてうかがつた部屋で すもの。」/　「どうぞ。それはありがたい。僕以外のものがこの部屋の明　りをつけてくれるのは、まつたくはじめてだ。」(川端1981,p.553-554)

“คุณหวาดกลัวอะไรบางอย่างอยู่เหรอคะ” เหมือนแขนของหญิงสาวกล่าวเช่นนั้น “มีใครอยู่เหรอ?”

“หืม? คิดว่าน่าจะมีอะไรอย่างนั้นเหรอ?”

“ฉันได้กลิ่นค่ะ”

“กลิ่นเหรอ? คงเป็นกลิ่นของผมเห็นเงาใหญ่ของผมยืนอยู่อย่างเลือนรางในความมืดบ้าง หรือเปล่า คุณสังเกตดูดีๆ หน่อยสิ เงาของผมอาจจะรอคอยการกลับมาของผมอยู่ก็ได้”

“กลิ่นหอมนะคะ”

“อ๋อ กลิ่นหอมของดอกแมกโนเลียดอกใหญ่น่ะ” ฉันตอบด้วยน้ำเสียงที่เริงร่า ดีที่ไม่ได้ กลิ่นความโดดเดี่ยวที่สกปรกอับชื้นของฉัน ตาฉันเริ่มคุ้นชินกับความมืดขึ้นมาเล็กน้อย ท่ามกลางความมืดมิดนั้น ฉันรู้ว่าอะไรอยู่ตรงไหนด้วยความเคยชินเป็นประจำทุกคืน

“ให้ฉันเป็นคนเปิดไฟนะคะ” แขนของหญิงสาวเอ่ยเรื่องที่เหนือความคาดคิด “ก็เป็นครั้งแรกที่มาห้องนี้น่ะค่ะ”

“เชิญครับ รู้สึกขอบคุณเลยครับ ยังไม่เคยมีใครเปิดไฟห้องนี้นอกจากผมเลย นี่เป็นครั้งแรก”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทสนทนาข้างต้นระหว่างฉันกับแขนของหญิงสาวเริ่มต้นขึ้นเมื่อกลับมาถึงห้องของฉัน แขนของหญิงสาวจู่ๆ ก็เอ่ยปากพูดขึ้นมาหลังจากนิ่งเงียบมาตลอดทาง แขนของหญิงสาวเข้ามาในห้องแล้วถามฉันว่า “คุณหวาดกลัวอะไรบางอย่างอยู่เหรอคะ” และต่อด้วย “ฉันได้กลิ่นค่ะ” ซึ่ง “กลิ่น” เป็นเรื่องของประสาทสัมผัสทางจมูก แสดงถึงการรับรู้ทางกลิ่นที่เป็นหนึ่งในห้าของประสาทสัมผัสของมนุษย์นอกเหนือไปจากการมองเห็น การได้ยิน การรู้รส และการสัมผัสทางผิวหนัง ในขณะเดียวกันฉันกลับบอกให้แขนของหญิงสาวมองหา “เงาของผม” และให้ “สังเกตดูดีๆ” ซึ่งจุดนี้เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าฉันให้ความสำคัญกับการรับรู้ทางสายตาหรือการจ้องมอง และ “เงา

ของผม” ในที่นี้ก็คือตัวตนอีกตัวตนหนึ่งนั่นเอง ถ้อยคำของฉันดังกล่าวเป็นคำพูดที่กล่าวกับแขนของหญิงสาวแต่ก็เป็นคำพูดที่แสดงออกถึงการรับรู้ของฉันที่เฝ้ามองดูเงาของตนเองหรือตัวตนอีกตัวตนหนึ่งด้วยเช่นกัน และจากคำบรรยายที่ว่า “กลิ่นความโดดเดี่ยวที่สกปรกอับชื้นของฉัน” （私の不潔で陰湿な孤独の匂ひ) ซึ่งคำว่า “สกปรก” “อับชื้น” ที่ใช้เป็นคำขยายความโดดเดี่ยวของฉันนั้นล้วนแต่มีนัยทางลบและบ่งบอกถึงความรู้สึกรังเกียจต่อความโดดเดี่ยวของตัวฉันเองด้วย ในทางกลับกันเราจะสังเกตได้ว่าคำพูดของแขนหญิงสาวใช้คำที่มีนัยบวกหรือเป็นไปในเชิงรุกซึ่งตรงกันข้ามกับถ้อยคำของฉันที่มีนัยทางลบและเป็นไปในเชิงรับ เช่น “กลิ่นหอมนะคะ” “ให้ฉันเป็นคนเปิดไฟนะคะ” การที่แขนหญิงสาวเสนอตัวขอเป็นคนเปิดไฟห้องของฉันเป็น “เรื่องที่เหนือความคาดคิด” สำหรับฉัน เพราะนอกจากฉันแล้ว แขนของหญิงสาวเป็นคนแรกที่เปิดไฟ “ห้องที่โดดเดี่ยวลำพังเป็นปกติ” นี้

นอกจากนี้มีฉากที่ฉันดึงม่านในห้องแล้วมองเห็นใบหน้าของตัวเองที่ “มองดูอ่อนเยาว์กว่าใบหน้าปกติ” สะท้อนอยู่บนหน้าต่างกระจก กระนั้นฉันก็ไม่รีรอที่จะดึงม่านปิดและ “ใบหน้าฉันก็หายไป” อาจกล่าวได้ว่าฉันมีความรู้สึกรังเกียจและปฏิเสธที่จะมองดูตัวฉันในอดีตเฉกเช่นเดียวกับ “กลิ่นความโดดเดี่ยวที่สกปรกอับชื้นของฉัน”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

「窓があいてゐる。」と私は気がついた。ガラス戸はしまつてゐるが、カア テンがあいてゐる。「なにかがのぞくの？」と娘の片腕が言つた。 「のぞくとしたら、人間だね。」 「人間がのぞいても、あたしのことは見えないわ。のぞき見するものがある としたら、あなたの御自分でせう。」

「自分…？自分てなんだ。自分はどこにあるの？」　　「自分は遠くにあるの。」娘の片腕はなぐさめの歌のやうに、「遠くの自分　　をもとめて、人間は歩いてゆくのよ。」

「行き着けるの？」

「自分は遠くにあるのよ。」(川端1981,p.556-557)

“หน้าต่างเปิดอยู่” ฉันรู้สึกตัว ประตูกระจกปิดแต่ม่านเปิดอยู่ “มีอะไรแอบมองอยู่เหรอ” แขนหญิงสาวกล่าว “ก็คงเป็นมนุษย์ที่แอบมอง” “ถึงมนุษย์จะแอบมองก็มองไม่เห็นฉันหรอก ถ้าจะมีใครแอบมองก็คงเป็นตัวคุณเองนั่นแหละ” “ตัวเอง? ตัวเองหมายถึงอะไรกัน ตัวเองอยู่ไหนเหรอ?” “ตัวเองอยู่ไกลโพ้น” แขนหญิงสาวเอ่ยราวกับเสียงเพลงที่ปลอบประโลม “มนุษย์เดินไปเพื่อตามหาตัวเองที่อยู่ไกลโพ้น” “ไปถึงไหมนะ” “ตัวเองอยู่ไกลโพ้น”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แม้ว่าแขนของหญิงสาวในเรื่องจะเป็นเสมือนวัตถุที่ถูกฉันจับจ้อง แต่ในขณะเดียวกันแขนของหญิงสาวก็เป็นสิ่งที่ตามองไม่เห็นและเชื่อมโยงกับความทรงจำในอดีตของฉัน ดังคำพูดของแขนของหญิงสาวที่กล่าวว่า "ถึงมนุษย์จะมองดูฉัน แต่ไม่มีใครมองเห็นฉันหรอก" （人間がのぞいても、あたしのことは見えないわ） ระหว่างที่ฉันใช้เวลาพูดคุยกับแขนของหญิงสาวตามลำพังที่ห้องของฉันในอพาร์ตเมนต์ ความทรงจำในอดีตที่ฝังลึกอยู่ภายในก็ถูกกระตุ้นและนำพาฉันไปสู่การเป็นผู้เฝ้ามองดูตัวเองในอดีต ดังเช่นตัวอย่างหนึ่งที่เล่าเรื่องความทรงจำเกี่ยวกับหญิงสาวที่พร้อมมอบกายให้กับฉันไว้ว่า

「いいわ。いいわ。」

私は思ひ出した。私に身をまかせようと覚悟をきめた、ある娘の声に似てゐ るのだ。片腕を貸してくれた娘ほどには、その娘は美しくなかつた。そして 異常であつたかもしれない。

「いいわ。」とその娘は目をあけたまま私を見つめた。私は娘の上目ぶたを さすつて、閉じさせようとした。(川端1981,p.560)

“ได้สิ” เสียงนี้ทำให้ฉันนึกถึง เสียงคล้ายเสียงของหญิงสาวคนหนึ่งที่ตัดสินใจมอบกายให้กับฉัน หญิงสาวคนนั้นไม่สวยเท่าหญิงสาวที่ให้ฉันยืมแขน แล้วเธอคนนั้นก็อาจจะผิดปกติด้วย “ได้สิ” หญิงสาวลืมตาค้างและจ้องมองฉัน ฉันพยายามปิดเปลือกตาของหญิงสาวลง

ระหว่างที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกันนั้น ฉันนึกถึงภาพที่ “หญิงสาวลืมตาค้างและจ้องมองฉัน” และ “ฉันพยายามปิดเปลือกตาของหญิงสาวลง” “หญิงสาวลืมตายกตัวท่อนบนขึ้น ฉันใช้แขนของฉันผลักตัวของเธอล้มนอนลง” ข้อสังเกตต่อเนื้อหาดังกล่าวนี้ เราจะเห็นได้ว่าฉันที่มองดูหญิงสาวอยู่นั้นรู้สึกตัวว่ากำลัง “ถูกจ้องมอง” โดยหญิงสาว ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการรับรู้ของฉันที่กลายเป็นสิ่งที่ถูกจับจ้อง ปกติสิ่งที่ถูกจับจ้องมักจะไม่รู้ตัวว่าถูกจับจ้องอยู่ การจับจ้องจึงแฝงนัยของอำนาจ กล่าวคือผู้จับจ้องจะมีอำนาจเหนือกว่าสิ่งที่ถูกจับจ้อง การที่ฉันรับรู้ว่าตัวเองกลายเป็นผู้ถูกมองโดยหญิงสาวนั้น อาจจะกล่าวได้ว่าฉันรับรู้เข้าใจตัวตนของฉันได้ผ่านสายตาของหญิงสาว หลังจากนั้นตำแหน่งของผู้จ้องมองและผู้ถูกจ้องมองได้เปลี่ยนสลับกัน กล่าวคือแขนของหญิงสาวกลายเป็นผู้จ้อง

มองและฉันกลายเป็นผู้ถูกจ้องมอง ดังจะเห็นได้จากฉากที่บรรยายว่า “แขนของหญิงสาวมองดูฉันเปลี่ยนชุด ฉันรู้สึกเขินอายที่ถูกจ้องมองอยู่”

นอกจากนี้ความโดดเดี่ยวคือ “การมีอยู่ของอะไรบางอย่าง” ดังที่กล่าวไปข้างต้นนั้นเกี่ยวข้องกับตัวตนหรือลักษณะของผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่อง *แขนข้างเดียว* ด้วยเช่นกัน ดังเช่นฉากที่ฉันเดินทางกลับ อพาร์ตเมนต์พร้อมกับแขนของหญิงสาว หลังจากที่แยกทางกับหญิงสาว ระหว่างทางฉันมองเห็น “หญิงสาวในชุดสีแดงอมเหลือง” （朱色の服の若い女) นั่งอยู่ในรถที่แล่นผ่านไป ทันใดนั้นฉันก็พลันนึกถึงหญิงสาวที่ให้ยืมแขนเมื่อครู่ ฉันรู้สึกไปเองว่า “หญิงสาวในชุดสีแดงอมเหลือง” รู้ว่าฉันกำลังถือแขนของหญิงสาวอยู่และ “มองเห็นความลับของฉันทะลุปรุโปร่ง” ราวกับว่าหญิงสาวสามารถล่วงรู้ความลับที่อยู่ในใจฉันได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าภาพของผู้หญิงที่ฉันพบเจอระหว่างเดินทางกลับอพาร์ตเมนต์นั้นมีตัวตนที่คลุมเครือและเชื่อมโยงกับความทรงจำในอดีตอันใกล้ที่เพิ่งเกิดขึ้น เช่นการนึกถึงตัวตนของหญิงสาวที่เพิ่งให้ยืมแขนข้างหนึ่งของเธอ และประเด็นสำคัญคือตัวตนของผู้หญิงที่นำเสนอในที่นี้ทำหน้าที่เป็นพาหะนำพาความรู้สึกหวาดหวั่นมาให้ฉันอย่างเห็นได้ชัด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความรู้สึกหวาดกลัวและความรู้สึกถูกคุกคามเกิดขึ้นเมื่อแขนหญิงสาวเข้ามาในห้องของฉัน ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ฉันสนทนาและใช้เวลาร่วมกับแขนหญิงสาวและนึกย้อนถึงความทรงจำที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้หญิงในอดีต ฉันนึกย้อนถึงความทรงจำเกี่ยวกับหญิงสาวคนหนึ่งที่พร้อมมอบกายให้กับฉัน ฉันนึกถึงภาพของหญิงสาวระหว่างที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกันว่า “หญิงสาวลืมตาค้างและจ้องมองฉัน” และ “ฉันพยายามปิดเปลือกตาของหญิงสาวลง” “หญิงสาวลืมตายกตัวท่อนบนขึ้น ฉันใช้แขนของฉันผลักตัวของเธอล้มนอนลง” จากเนื้อหาดังกล่าวนี้จะสังเกตเห็นได้ว่าฉันผู้จ้องมองหญิงสาวอยู่นั้นรู้สึกตัวว่าหญิงสาวกำลัง “จ้องมองฉัน” อยู่ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการ

แสดงออกถึงการรับรู้ของฉันที่กลายเป็นวัตถุที่ถูกจับจ้อง การจ้องมองแฝงนัยของอำนาจกล่าวคือเป็นการแสดงถึงอำนาจที่เหนือกว่าและการครอบงำที่ผู้ชายมีต่อผู้หญิง การที่ฉันรับรู้ว่าตัวเองกลายเป็นผู้ถูกจับจ้องโดยหญิงสาวนั้น อาจกล่าวได้ว่าฉันรับรู้เข้าใจตัวตนของฉันได้ผ่านสายตาของหญิงสาว หลังจากที่ฉันหวนนึกถึงความทรงจำดังกล่าว ตำแหน่งแห่งที่ของผู้จ้องมองและผู้ถูกจ้องมองก็ได้เปลี่ยนสลับกัน กล่าวคือแขนของหญิงสาวกลายเป็นผู้จ้องมองและฉันกลายเป็นผู้ถูกจ้องมอง ดังจะเห็นได้จากฉากที่บรรยายว่า

娘の片腕は私が着替へるのを見てゐた。私は見られてゐるはにかみを感じ　た。この自分の部屋で寝間着に着かへるところを女に見られたことはなかつ た。　(川端 1981,p.563)

แขนของหญิงสาวมองดูฉันเปลี่ยนชุด ฉันรู้สึกเขินอายที่ถูกจ้องมองอยู่ ฉันไม่เคยถูกผู้หญิงคนไหนจ้องมองตอนเปลี่ยนชุดนอนในห้องของตัวเองห้องนี้มาก่อน

ฉันไม่ได้เป็นผู้จ้องมองแต่กลายเป็นวัตถุแห่งการจ้องมองของแขนหญิงสาว อาจกล่าวได้ว่าภาพความเป็นชายของ “ฉัน” ถูกลดค่าให้กลายเป็นวัตถุทางเพศ เรือนร่างของ “ฉัน” ซึ่งเป็นผู้ชายกลายเป็นวัตถุแห่งการจ้องมองไม่ต่างจากแขนหญิงสาว

ตัวตนของหญิงสาวและแขนหญิงสาวมีบทบาทช่วยกระตุ้นให้ฉันย้อนนึกถึงความทรงจำในอดีตความสัมพันธ์กับแขนหญิงสาวช่วยปลดปล่อยฉันจากอารมณ์ความรู้สึกในทางลบที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ในตอนท้ายเรื่องเมื่อฉันสลับเปลี่ยนแขนของตัวเองกับหญิงสาวได้สำเร็จและหลับใหลไป "ห้องที่โดดเดี่ยวอับชื้นของฉัน" （私の陰湿な孤独の部屋） หรือ "เลือดที่สกปรกเปรอะ

เปื้อนในตัวผู้ชายอย่างฉัน"　（私のやうな男の汚濁の血）ก็เลือนหายไปได้ชั่วขณะ อาจกล่าวได้ว่าการสลับเปลี่ยนแขนนี้ไม่ได้สื่อถึงการร่วมเพศระหว่างชายหญิงดังที่งานวิจัยที่ผ่านมาได้กล่าวไว้ หากแต่เป็นการสานสัมพันธ์ที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการปลดปล่อยและให้อิสระแก่ความเป็นชายแบบชายรักหญิงทั่วไป

「ああつ。」私は自分の叫びで飛び起きた。ベッドからころがり落ちるやう におりて、三足四足よろめいた。/ ふと目がさめると、不気味なものが横腹　にさはつてゐたのだ。私の右腕だ。/ 私はよろめく足を踏みこたへて、

ベッドに落ちてゐる私の右腕を見た。呼吸がとまり、血が逆流し、全身が戦　慄した。私の右腕が目についたのは瞬間だつた。次の瞬間には、娘の腕を肩 からもぎ取り、私の右腕ととつけかへてゐた。魔の発作の殺人だつた。/ 私 はベッドの前に膝をつき、ベッドに胸を落して、今つけたばかりの自分の右 腕で、狂はしい心臓の上をなでさすつてゐた。/ 動悸がしづまつてゆくにつ れて、自分のなかよりも深いところからかなしみが噴きあがつて来た。/　「娘の腕は…？」私は顔をあげた。/ 娘の片腕はベッドの裾に投げ捨てられ てゐた。はねのけた毛布のみだれのなかに、手のひらを上向けて投げ捨

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

てら れてゐた。のばした指先きも動いてゐない。薄暗い明りにほの白い。/「あ　　あ。」/私はあわてて娘の片腕を拾ふと、胸にかたく抱きしめた。生命の冷 えてゆく、いたいけな愛児を抱きしめるやうに、娘の片腕を抱きしめた。娘 の指を唇にくはへた。のばした娘の爪の裏と指先きとのあひだから、女の露 が出るなら…。(川端 1981,p.572-573)

“อ๊ะ” เสียงตะโกนของตัวเองทำให้ฉันลุกขึ้น ฉันโซซัดโซเซกลิ้งลงมาจากเตียงนอน พอลืมตาตื่นดูก็เห็นสิ่งประหลาดสัมผัสหน้าท้องด้านข้างอยู่ แขนขวาของฉันเอง ฉันพยายามทรงตัวแล้วมองไปยังแขนขวาของฉันที่หล่นอยู่บนเตียงนอน ลมหายใจหยุดชั่วขณะ เลือดไหลย้อนกลับ สั่นเทาไปหมดทั้งตัว เพียงชั่วขณะที่มองเห็นแขนของตัวเอง ทันใดนั้นฉันก็กระชากแขนของหญิงสาวออกแล้วเอาแขนขวาของฉันใส่เข้าไปแทนที่ เป็นฆาตกรในชั่วพริบตา ฉันนั่งคุกเข่าอยู่หน้าเตียงเอนตัวลงบนเตียงแล้วใช้มือลูบหัวใจที่เต้นรัวด้วยแขนขวาของตัวเองที่เพิ่งใส่ เมื่อการเต้นของชีพจรค่อยๆ สงบลง ความรู้สึกเศร้าสลดที่อยู่ลึกลงไปภายในก็ปรากฏขึ้น “แขนของหญิงสาวล่ะ?” ฉันเงยหน้าขึ้น แขนของหญิงสาวถูกโยนทิ้งอยู่ข้างเตียง ถูกโยนทิ้งอยู่บนผ้าห่มที่กองอยู่ในสภาพที่ฝ่ามือหงายขึ้น ปลายนิ้วมือไม่ขยับ เห็นเป็นสีขาวจางๆ ท่ามกลางความมืดสลัว “อา” ฉันลนลานเก็บแขนของหญิงสาวมากอดไว้แน่น กอดแขนข้างนั้นราวกับกอดลูกอันเป็นที่รักที่ชีวิตกำลังจะมอดดับลง ฉันเอานิ้วมาคาบไว้ที่ปาก ปรารถนาที่จะได้สัมผัสหยดน้ำค้างของหญิงสาวที่จะไหลออกมาระหว่างปลาย นิ้ วกับเล็บที่ไว้ยาวของหญิงสาว

อย่างไรก็ดีในตอนจบฉันถอดแขนของหญิงสาวทิ้งและลนลานเก็บแขนของหญิงสาวมาสวมกอดไว้แน่นด้วย “ความรู้สึกเศร้าสลดจากส่วนที่อยู่ลึกลงไปภายในตนเอง” จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการผ่านประสบการณ์ความรู้สึกที่ “ตัวฉันหายไป” และได้มองเห็น “แขนอันน่าขยะแขยง” ของตัวเองที่ถูกถอดออกนั้น ทำให้ฉันตระหนักถึงตัวตนภายในของฉัน ฉันยอมรับตัวตนของตนเองได้โดยการยืมมุมมองของผู้อื่น ภาพของฉันที่กอดแขนของหญิงสาวที่ดูเหมือนเด็กทารกที่ชีวิตกำลังจะมอดดับลงในตอนจบนั้นสะท้อนให้เห็นว่าฉันตระหนักรู้ถึงความเป็นชายที่อ่อนแอของตนเองและพร้อมแบกรับความย้อนแย้งที่เกิดขึ้นไปด้วยเช่นกัน

4.1.4 สังคมเมืองกับภาวะไร้ซึ่งอำนาจของเพศชาย

ภาพเสนอ “ความเป็นชาย” ที่ปรากฏใน *แขนข้างเดียว* แตกต่างจากการนำเสนอความเป็นชายแบบอุดมคติหรือความเป็นชายแบบมีอำนาจนำ ความเป็นชายนี้ไม่ได้อยู่ภายใต้มายาคติว่าผู้ชายหรือเพศชายเป็นเพศที่แข็งแรงและต้องแสดงอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงหรือเพศหญิง ความโดดเดี่ยวของตัวละครเอกชายในเรื่องนี้จึงสื่อถึงความยากลำบากในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยเฉพาะความสัมพันธ์ชายหญิงที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ กล่าวคือ “ฉัน” ไม่ใช่ผู้ชายแบบที่จะกลายเป็นศูนย์กลางของการสร้างความสัมพันธ์ทางเพศที่ต้องตอบสนองการสร้างครอบครัวหรือการมีเพศสัมพันธ์ของผู้ชายต้องเป็นไปตามอุดมการณ์ครอบครัว “ฉัน” มีความปรารถนาและโหยหาความสัมพันธ์กับผู้อื่นในแบบที่ต่างออกไป ในขณะเดียวกันตัวตนภายในของฉันก็ปฏิเสธความสัมพันธ์กับผู้หญิงที่เป็นคนอื่นและมองว่าผู้หญิงเป็นสิ่งแปลกปลอม หากพิจารณาจากบริบททางสังคมในยุคสมัยดังกล่าวด้วยแล้วอาจตีความได้ว่าความเป็นชายของ “ฉัน”ที่นำเสนอใน *แขนข้างเดียว* นี้เป็นภาพสะท้อนวิกฤตความเป็นชายแบบหนึ่งในสังคมที่กำหนดบทบาทเพศชายและคาดหวังให้เพศชายมีหน้าที่เป็นเพศที่มีอำนาจเหนือกว่าและจิตสำนึกที่ว่าผู้ชายย่อมเป็นผู้นำในการสร้างความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม(และเป็นผู้หาเลี้ยงนั้น)หมายรวมถึงความรับผิดชอบที่ตามมา ดังเช่นที่ “ฉัน” กล่าวไว้ว่า

การยืมแขนหญิงสาวมานั้นเป็นเรื่องจริงจังไม่ใช่ “เรื่องเล่นๆ” จิตสำนึกดังกล่าวคือความเป็นชายที่ผูกพันกับหน้าที่ความรับผิดชอบนี้เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่อธิบายสภาพปัญหาของเพศชายได้ทั้งหมดไม่ว่าจะในเรื่องความรัก การแต่งงาน การฆ่าตัวตาย และการตายด้วยการทำงานหนักเกินไป（飯野智子2018）ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าวิกฤตความเป็นชายของ “ฉัน” ในที่นี้ ยังสะท้อนความความสับสนไม่แน่ใจในตนเองเนื่องจากต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงและอาจเกิดคำถามว่าบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะผู้ชายคืออะไร

4.2 ความเป็นชายกับความวิกลจริตใน ดอกแดนดิไลออน

『たんぽぽ』[Tanpopo] หรือ *ดอกแดนดิไลออน* เป็นนวนิยายขนาดยาวเรื่องสุดท้ายของคะวะบะตะที่เขียนขึ้นในช่วงปีค.ศ. 1964 ถึงปีค.ศ. 1968 ตีพิมพ์เป็นตอนๆ ในนิตยสารวรรณกรรมณินโช （新潮） แต่คะวะบะตะได้จบชีวิตลงในปีค.ศ. 1972 เสียก่อนที่จะเสร็จสมบูรณ์

ดอกแดนดิไลออน เป็นนวนิยายที่บอกเล่าเรื่องราววันหนึ่งในฤดูหนาวของเดือนกุมภาพันธ์ หญิงสาวคนหนึ่งนามว่าคิสะกิ อิเนะโกะ （木崎稲子）ในวัยยี่สิบสองปีถูกแม่ของหญิงสาวและชายคนรักนามว่าฮิซะโนะ （久野）นำตัวส่งโรงพยาบาลจิตเวชอิกุตะที่ตั้งอยู่ในเขตวัดโจโกจิ（常光寺）ในเมืองอิกุตะ （生田町） เนื่องจากป่วยด้วยโรคประหลาดที่มีชื่อเรียกว่า “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน” （人体欠視症）ภาวะดังกล่าวปรากฏขึ้นครั้งแรกขณะที่อิเนะโกะอยู่กับชายคนรัก จู่ๆ หญิงสาวก็มองไม่เห็นร่างกายของชายคนรักตรงหน้าแต่สิ่งที่มองเห็นแทนอยู่เบื้องหน้าคือรุ้งกินน้ำ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือหญิงสาวไม่สามารถมองเห็นสิ่งที่คนปกติทั่วไปมองเห็นแต่กลับมองเห็นในสิ่งที่คนปกติไม่สามารถมองเห็นได้ อาการป่วยของหญิงสาวดังกล่าวมี

สาเหตุจากความรักที่สุดโต่งและเกี่ยวข้องกับการตายของพ่อในอดีตซึ่งเคยเป็นทหารระดับนายพันของกองกำลังทหารบกในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เรื่องดำเนินไปด้วยบทสนทนาระหว่างตัวละครสองตัวคือแม่และฮิซะโนะชายคนรักของอิเนะโกะ ระหว่างทางเดินกลับจากโรงพยาบาลจิตเวชหลังจากนำตัวอิเนะโกะไปส่ง ทั้งคู่เดินไปตามทางริมฝั่งแม่น้ำอิกุตะที่มีดอกแดนดิไลออนสีเหลืองบานพลางพูดคุยถึงอิเนะโกะด้วยความกังวล ฮิซะโนะไม่เห็นด้วยกับการส่งตัวอิเนะโกะเข้ารักษาที่โรงพยาบาลตั้งแต่แรกและยืนยันว่าอยากจะพากลับมาแล้วแต่งงานเพื่อรักษาอิเนะโกะให้หายจากโรคดังกล่าว แต่แม่ของอิเนะโกะได้ยินเรื่องราวจากหมอในโตเกียวว่ามีหญิงสาวที่เป็นโรค “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน” เดียวกันนี้เพิ่งคลอดลูกแล้วบีบคอฆ่าทารกลูกของตัวเองตายไปจึงตัดสินใจส่งลูกสาวเข้าโรงพยาบาลเพื่อรับการรักษาก่อน ระหว่างทางแม่และฮิซะโนะได้ยินเสียงระฆังบอกเวลาบ่ายสามโมงดังมาจากวัดโจโกจิที่คาดว่าอิเนะโกะเป็นผู้ตีระฆังดังกล่าว แม่ของอิเนะโกะหวนนึกถึงภาพของลูกสาวในอดีตสมัยเรียนอยู่มัธยมต้นชั้นปีที่หนึ่ง อิเนะโกะตีระฆังที่วัดมิอิ （三井寺) ขณะเดินทางไปเที่ยวด้วยกันสามคนทั้งครอบครัว และแม่ของอิเนะโกะยังย้อนนึกถึงเหตุการณ์ที่พ่อของอิเนะโกะเสียชีวิตเมื่อเวลาผ่านไปได้สามปีหลังจากนั้น อุบัติเหตุการตายของพ่อเกิดขึ้นระหว่างการเดินทางขี่ม้าไปยังแหลมอิซุฝั่งตะวันตก ครั้งนั้นอิเนะโกะในวัยนักเรียนมัธยมปลายก็เดินทางไปกับพ่อด้วยและได้เห็นภาพพ่อที่นั่งอยู่บนหลังม้าเสียหลักพลัดตกหน้าผาไปต่อหน้าต่อตา ความรู้สึกเศร้าสลดที่ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อจิตใจของอิเนะโกะเป็นอย่างมากและกลายเป็นบาดแผลลึกในจิตใจ

เมื่อเรื่องดำเนินไป แม่ของอิเนะโกะและฮิซะโนะตัดสินใจพักค้างแรมที่โรงแรมในเมืองอิกุตะตามคำขอของฮิซะโนะที่ต้องการจะไปเยือนโรงพยาบาลอิกุตะอีกครั้งในวันรุ่งขึ้น บทสนทนาดำเนินต่อเนื่องตลอดระหว่างมื้ออาหารและหลังอาบน้ำจนถึงเวลาเข้านอน ทั้งคู่นอนอยู่คนละห้องโดยมีเพียงประตูเลื่อนเพียงบานเดียวที่กั้นอยู่ ระหว่างนั้นแม่ของอิเนะโกะและฮิซะโนะก็คุยแลกเปลี่ยนความ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คิดเห็นเรื่อง “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน” ของอิเนะโกะรวมถึงเรื่องความรักระหว่างชายหญิง ขณะที่แม่ของอิเนะโกะถอดโอบิหรือสายรัดเอวชุดกิโมโนเพื่อเตรียมตัวเข้านอน จู่ๆ ก็เกิดความรู้สึกต่อฮิซะโนะที่นอนอยู่ห้องข้างๆ ในฐานะเพศชาย และย้อนนึกถึงชีวิตสามีภรรยาในอดีตของตนกับสามีที่ตายไป สามีเคยเป็นทหารกองทัพบกระดับนายพันในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและได้รับบาดเจ็บจากสงครามจนสูญเสียขาข้างขวาไปกลายเป็นขาเทียมตกอยู่ในภาวะไร้สมรรถภาพทางเพศ ในเวลาเดียวกันนั้นเองฮิซะโนะก็นึกถึงภาพของอิเนะโกะที่นอนหลับอยู่ที่โรงพยาบาล ระหว่างที่ฮิซะโนะเหม่อมองดูหลอดไฟบนเพดาน ภาพ“รุ้งกินน้ำสีชมพูที่มีรูปโค้งเหมือนคันธนู” ซึ่งเป็นภาพเดียวกับที่อิเนะโกะเคยเห็นอยู่เบื้องหน้าแทนที่ร่างกายของฮิซะโนะก็ปรากฏขึ้นแล้วฮิซะโนะก็หวนนึกถึงความรักระหว่างเขากับอิเนะโกะ

ในหัวข้อนี้จะศึกษาวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในเรื่องที่เกิดจากความสัมพันธ์ของตัวละครชายและหญิงสาวที่ถูกตัดสินว่าวิกลจริต โดยวิเคราะห์เนื้อหาตัวบทพร้อมทั้งอ้างอิงข้อมูลที่เกี่ยวข้องเช่นบริบททางสังคมของญี่ปุ่นในยุคทศวรรษ 1960 มาประกอบการวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.2.1 ความหมายของพื้นที่ “โรงพยาบาลบ้า”

คะวะบะตะนำเสนอเรื่องที่เกี่ยวกับ “ความวิปลาส” （狂気) ในงานเขียนจำนวนมากนับตั้งแต่ยุคทศวรรษ 1920 สมัยที่คะวะบะตะและเพื่อนกลุ่มนักเขียนหนุ่มได้ก่อตั้ง “กลุ่มอารมณ์ความรู้สึกแนวใหม่” （新感覚派）จวบจนถึงช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และมีหลายเรื่องที่ใช้โรงพยาบาลจิตเวชเป็นฉากของเรื่องซึ่งมีบทบาทสำคัญ ในเรื่อง อาทิ เรื่อง 『狂った一頁』 [Kurutta Ippeiji] (1926), 『針と硝子と霧』 [Hari to Garasu to Kiri] (1930), 『母の読める』 [Haha no Yomeru] (1939),『川のある下町の

話』 [Kawa no aru Shitamachi no Hanashi] (1953) โรงพยาบาลจิตเวชที่ปรากฏในเรื่องเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสถานที่กักขังคนวิกลจริตและเป็นจุดจบแห่งโศกนาฏกรรมโดยการเนรเทศคนวิกลจริตเหล่านี้ออกจากขอบเขตของเรื่องเล่าไปในตอนท้ายเรื่อง ซึ่งแตกต่างจากนวนิยายเรื่อง *ดอกแดนดิไลออน* ที่ “โรงพยาบาลบ้า” （気ちがひ病院）เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่อง ดังที่ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการบรรยายภาพของ “โรงพยาบาลบ้า” ไว้ว่า

生田町の岸には、たんぽぽが多い。川岸にたんぽぽの多いことが、生田町の性格をあらはしてゐる。たんぽぽの花が咲いた春のやうな町である。三万五千ほどの人口のうちに、八十歳以上の高齢者が三百九十四人ゐる。

この生田町にふさはしくないものが、一つある。気ちがひ病院である。しかし、ふさはしくなささうなところにあるのが、気ちがひ病院としてはいいのかもしれない。この静かでおだやかで古びた町を、気ちがひ病院の場所にえらんだ人は、知恵者であらうか。(川端1980b,p.439)

มีดอกแดนดิไลออนอยู่มากมายตรงริมฝั่งในเมืองอิกุตะ ดอกแดนดิไลออนมากมายที่บานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำนี้บ่งบอกอัตลักษณ์ของเมืองอิกุตะ เมืองที่เปรียบเสมือนฤดูใบไม้ผลิที่ดอกแดนดิไลออนบาน เมืองนี้มีประชากรราวสามหมื่นห้าพันคนและในจำนวนนั้นมีผู้สูงวัยที่มีอายุเกินแปดสิบปีอยู่สามร้อยเก้าสิบสี่คน

มีสิ่งหนึ่งที่ไม่เหมาะสมกับเมืองอิกุตะแห่งนี้ นั่นคือโรงพยาบาลบ้า แต่การตั้งอยู่ในสถานที่ที่ดูไม่น่าจะเหมาะนี้อาจเป็นการดีสำหรับโรงพยาบาลบ้าก็ได้ คนที่เลือกเมืองเก่าแก่เงียบสงบแห่งนี้เป็นสถานที่ตั้งโรงพยาบาลบ้าคงเป็นผู้ทรงภูมิปัญญากระมัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากบทบรรยายในตอนต้นเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า “โรงพยาบาลบ้า” ไม่ได้ถูกนำเสนอในภาพของสถานที่จองจำกักขังที่ดูแปลกแยก แม้ว่า“โรงพยาบาลบ้า” จะเป็น “สิ่งที่ไม่เหมาะสมกับเมือง” ทว่าผู้เขียนก็ไม่ได้เน้นย้ำความหมายเชิงลบของสถานที่โดยตัวมันเอง ในทางกลับกันผู้เขียนนำเสนอภาพของเมืองอิกุตะอันเป็นที่ตั้งของ “โรงพยาบาลบ้า” นี้ว่าเป็น “เมืองเก่าแก่เงียบสงบ” “มีดอกแดนดิไลออนมากมายบานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ” เสมือนโลกในอุดมคติ ประกอบกับเมืองอิกุตะนี้เป็นเมืองสมมติที่ผู้เขียนแต่งขึ้นไม่มีอยู่จริงจึงขับเน้นให้เห็นภาพของเมืองในจินตนาการเด่นชัดยิ่งขึ้น นอกจากนี้ฉากของเรื่องคือเมืองอิกุตะซึ่งเป็นเมืองที่มีประชากรน้อยและมีผู้สูงวัยอาศัยอยู่จำนวนมากนี้ยังสะท้อนให้เห็นภาพของเมืองเล็กในชนบทหรือความเป็นชายขอบที่มีลักษณะเป็นคู่ตรงข้ามกับเมืองใหญ่หรือความเป็นศูนย์กลางอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนใช้กลวิธีนำเสนอพื้นที่ของ “โรงพยาบาลบ้า” ในลักษณะดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นว่าคู่ตรงข้ามของสิ่งต่างๆ เช่น ในเมืองกับชนบท ความเป็นศูนย์กลางกับชายขอบ ผู้ชายกับผู้หญิง ความปกติกับความผิดปกติ ชีวิตกับความตาย นั้นต่างร่วมกำหนดความหมายซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ดี ในตอนต้นเรื่องผู้เล่าบรรยายภาพการนำส่งตัวหญิงสาวเข้า “โรงพยาบาลบ้า” ด้วยการใช้คำที่มีนัยเชิงลบ เช่น เป็นการ “ทิ้งขว้าง” (放り捨てた) “กักขัง” (閉じこめた) “การแยกกัก” (隔離) ภาพของ “โรงพยาบาลบ้า” จึงเป็นพื้นที่ที่ถูกขับเน้นว่ามีความผิดแผกแตกต่างจาก “สังคมภายนอก” (そとの世間) นอกจากนี้ “โรงพยาบาลบ้า” ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นสถานที่สำหรับรักษาเยียวยา หากแต่เป็นสถานที่กักกันบุคคลที่ก่อความ “ปั่นป่วนการดำเนินชีวิตตามวิถีของสังคม” (社会生活をみだす) “คนบ้า” (狂人) จึงไม่ต่างจากอาชญากรเนื่องจากถูกปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ภาพของ “โรงพยาบาลบ้า” ในเรื่องจึงเป็นภาพของสถานที่ที่แสดงนัยปิดกั้นและกีดกันแบ่งแยกด้วยเช่นกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เบื้องหลังความรู้สึกนึกคิดที่มอง “คนบ้า” และ “อาชญากร” ด้วยสายตาแบบเดียวกันนี้คือจิตสำนึกที่ต้องการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมไว้โดยพยายามกำจัดบุคคลที่ก่อความ “ปั่นป่วนการดำเนินชีวิตตามวิถีของสังคม” (社会生活をみだす) ออกไป จิตสำนึกทางสังคมดังกล่าวคือ “สามัญสำนึก” ที่ถูกปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคลและสิ่งนี้ผูกโยงกับอำนาจ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าประเด็นสำคัญในเรื่อง *ดอกแดนดิไลออน* นี้ไม่ได้เน้นที่การกระทำการกักขังหรือโศกนาฏกรรมของการถูกกระทำการกักขัง แต่มุ่งประเด็นไปยัง “สามัญสำนึก” ที่ครอบงำอยู่ภายในบุคคลอันเป็นกลไกที่ทำงานสนับสนุนความคิดเรื่องการกักขังนั่นเอง

อย่างไรก็ดี คำถามที่ตามมาคือเหตุใดผู้เขียนถึงนำเสนอโรงพยาบาลจิตเวชในฐานะพื้นที่กักขังอันเป็นสิ่งที่อยู่ในความคิดของผู้คนเช่นนี้ หากพิจารณาจากบริบททางสังคมในยุคนั้นแล้วจะพบข้อเท็จจริงที่น่าสนใจ กล่าวคือในช่วงกลางยุคทศวรรษ 1960 ที่นวนิยายเรื่องนี้ได้เริ่มตีพิมพ์ลงนิตยสารวรรณกรรมนับเป็นยุคที่เศรษฐกิจเฟื่องฟู ญี่ปุ่นมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก (高度経済成長) มีการจัดการแข่งขันโอลิมปิกครั้งแรกที่กรุงโตเกียวในปีค.ศ. 1964 และอาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่เกิดกระแสความคิดชาตินิยมแบบใหม่ด้วย เบื้องหลังความคิดที่มุ่งฟื้นฟูพัฒนาประเทศนี้ครอบคลุมไปด้วยบรรยากาศที่ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มคนชายขอบถูกกดขี่กดทับหรือถูกกีดกันออกไป ในเดือนมีนาคมปีค.ศ. 1964 เกิดเหตุการณ์คดีไรเชาเออร์ (Edwin O. Reischauer) ทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศญี่ปุ่นถูกแทงบาดเจ็บโดยผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต เหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นครั้งนี้ส่งผลกระทบให้บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตถูกมองว่าเป็นตัวคุกคามการดำเนินชีวิตของคนในสังคมและตกเป็นเป้าของการควบคุมกักขังอย่างเป็นทางการ คนในสังคมไม่ยอมรับรู้ความหลากหลายของคนกลุ่มนี้ เช่นการไม่พยายามแยกแยะความแตกต่างระหว่างคนโรคจิตและโรคประสาท แต่มองคนกลุ่มนี้ในภาพเหมารวมว่าเป็น “คนผิดปกติ” (異常者) เหมือนกันหมด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

และเชื่อมโยงผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตเข้ากับอาชญากรรมอีกด้วย การที่คะวะบะตะนำเสนอเรื่องความวิกลจริตในเรื่อง *ดอกแดนดิไลออน* ซึ่งเริ่มเขียนขึ้นในปีค.ศ. 1964 นี้คงไม่ใช่เรื่องบังเอิญแต่อย่างใด หากแต่เป็นการบันทึกบรรยากาศของยุคสมัยและตั้งคำถามต่อสังคมในแง่หนึ่ง

4.2.2 อำนาจความเป็นชายกับเสียงที่หายไป

ลักษณะเด่นที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้คือกลวิธีการนำเสนอเรื่องราวของหญิงสาวที่ประสบกับ “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน” ผ่านบทสนทนาของแม่ของหญิงสาวและชายหนุ่มผู้ซึ่งเป็นคนรักของหญิงสาว ฮะโตะริ เท็ตท์สึยะ วิเคราะห์ไว้ว่าแม้ว่าคำพูดของแม่ของอิเนะโกะที่ยืนกรานว่าการจองจำเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาลูกสาว กระทั่งคำอธิบายเกี่ยวกับอาการหรือกระบวนการที่เกิดภาวะดังกล่าวนั้นจะมีจุดที่ไม่สอดคล้องกันหลายจุด แต่มีสิ่งหนึ่งที่ตอกย้ำชัดเจนคืออิเนะโกะไม่เหมือนกับแม่หรือฮิซะโนะ อิเนะโกะมองไม่เห็นสิ่งที่น่าจะมองเห็นแต่กลับเห็นสิ่งที่ไม่น่าจะมองเห็น ดังเช่นภาพของ “รุ้งกินน้ำ” ที่ฮิซะโนะเล่าให้ฟัง กล่าวคือ มันเป็นสิ่งที่สะท้อนว่าอิเนะโกะและ “พวกเรา” (แม่ของอิเนะโกะกับฮิซะโนะ) ไม่ได้มีโลกทัศน์ร่วมกัน และสิ่งนี้นำพามาซึ่งความรู้สึกหวาดกลัวต่ออิเนะโกะจนทำให้เกิดความคิดที่ว่าอิเนะโกะคือ “คนวิปลาส” （気ちがひ） ดังจะเห็นได้จากคำว่า “ความน่าสะพรึงกลัว” （おそろしさ） ที่แม่กล่าวซ้ำอยู่บ่อยๆ สำหรับแม่แล้วอิเนะโกะผู้ที่มองไม่เห็นสิ่งที่ปกติน่าจะมองเห็นนั้นคือตัวตนที่ “น่าสะพรึงกลัว” （おそろしい）เพราะอยู่พ้นขอบเขตความเข้าใจของแม่ การที่อิเนะโกะกับ“พวกเรา” ไม่ได้มี “สามัญสำนึก” ร่วมกันเป็นสิ่งเดียวที่สนับสนุนการจองจำกักขังตัวอิเนะโกะ (羽鳥 1999)

ผู้วิจัยมองว่าหากพิจารณาจากกลวิธีการเล่าเรื่องที่ผู้เขียนเลือกนำมาใช้นี้จะเห็นได้ว่าการเล่าเรื่องของหญิงสาวคนหนึ่งที่ถูกตัดสินว่าวิกลจริตผ่านมุมมองของแม่และชายคนรักยังมีประเด็นที่ควรคำนึงถึงมากกว่านั้น นั่นคือการนำเสนอมุมมองของแม่และชายคนรักซึ่งเป็นคนในครอบครัวที่มี

ความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดนี้น่าจะเป็นการสะท้อนมุมมองจากภายในมากกว่ามุมมองจากภายนอกหรือความเข้าใจของคนทั่วไปในสังคม กล่าวคือผู้เขียนอาจต้องการเน้นย้ำว่า ความวิปลาสหรือภาวะวิปริต อาการแปรปรวนภายในที่เกิดขึ้นนี้เป็นสิ่งที่อยู่ภายในสังคม อยู่ในคนที่ใกล้ตัวเราและอยู่ในตัวเราเอง โดยในภาวะปกติอาจแฝงตัวอยู่ในภาพความรัก ความดีงาม แต่ในภาวะวิกฤตของความเปลี่ยนแปลง ความวิปลาสที่ซ่อนอยู่ก็จะปรากฏออกมา และอาจกล่าวได้ว่า “พวกเรา” กระทั่งคนใกล้ชิดรอบตัวก็ถูกโครงสร้างของระบบอำนาจครอบงำความคิดอยู่โดยไม่รู้ตัว ผู้อ่านจะได้ยินเพียงเสียงของแม่และคนรักที่เล่าถึงเรื่องราวของอิเนะโกะในอดีตซึ่งทำให้ตัวละครอิเนะโกะกลายเป็นตัวตนที่อยู่ในความทรงจำเท่านั้น “เสียง” ของหญิงสาวซึ่งควรเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวด้วยตนเองนั้นหายไปเปรียบเสมือนผู้ไร้เสียง สภาวะการไร้เสียงนี้เป็นผลจากการที่ถูกทำให้เสียงของตนเองหายไปจากความเข้าใจของคนทั่วไปในสังคม ซึ่งสภาวะการไร้เสียงนี้อาจหมายถึงการไร้ซึ่งสถานะและตัวตน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นสภาวะไร้ซึ่งอำนาจ

ในอีกด้านหนึ่ง ผู้เขียนนำเสนอตัวละครชายที่ไม่อาจแสดงอำนาจได้ในฐานะผู้ชายที่มีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองหรือควบคุมผู้หญิงผ่านความสัมพันธ์กับหญิงสาวที่มีความผิดปกติ ฮิซะโนะแสดงออกถึงความวิตกกังวลอันสืบเนื่องจากการมองไม่เห็นตัวตนของอิเนะโกะ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของฮิซะโนะ อาทิ 「病院の丘は見えるが、稲子さんは見えない。…僕は病院にもどつて確かめて来たい。」(ผมมองเห็นเนินเขาที่โรงพยาบาลตั้งอยู่แต่มองไม่เห็นอิเนะโกะ ผมอยากกลับไปตรวจสอบให้แน่ใจ)「そこに存在するものが見えないといふのが、僕はこのごろこはくなつちやつて」(ในระยะหลังนี้การมองไม่เห็นตัวตนของสิ่งที่อยู่ตรงนั้นมันทำให้ผมรู้สึกกลัว) อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ทำให้ฮิซะโนะมองไม่เห็นตัวตนของอิเนะโกะในที่นี้เชื่อมโยงกับสายตาของฮิซะโนะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เองที่มีอคติต่อ “คนบ้า” （狂人) กล่าวคือฮิซะโนะไม่อยากมองหรือรับรู้ว่าอิเนะโกะถูกกักขังอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับ “คนบ้า” การปฏิเสธไม่ยอมรับความจริงดังกล่าวทำให้ฮิซะโนะ “มองไม่เห็น” ตัวตนของอิเนะโกะ ในตอนหนึ่งฮิซะโนะได้กล่าวถึงภาวะมองไม่เห็นร่างกายคนของอิเนะโกะไว้ว่า

人体欠視症なんて、自分のある部分を見まいとする、人生のある部分を見ま　いとする、さういふ病気ぢやないでせうか。心の深く傷ついたところが、盲 ひになつてゐるんぢやないでせうか。(川端,1980b,p.467)

ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคนคือการหลีกเลี่ยงที่จะมองส่วนหนึ่งของตัวเอง หลีกเลี่ยงที่จะมองส่วนหนึ่งของชีวิต มันคืออาการป่วยแบบนั้นไม่ใช่หรือครับ ส่วนที่เป็นบาดแผลลึกอยู่ในใจก็กลายเป็นมืดมิดมองไม่เห็น

หากพิจารณาจากคำพูดข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ฮิซะโนะพูดนั้นเป็นเหมือนกระจกสะท้อนกลับมาที่ตัวฮิซะโนะเอง กล่าวคือการที่ฮิซะโนะมองไม่เห็นตัวตนของอิเนะโกะคือการหลีกเลี่ยงที่จะมอง “ส่วนหนึ่ง” ของอิเนะโกะซึ่งก็คือ “ความวิปลาส” นั่นเอง ท่าทีของฮิซะโนะที่ปฏิเสธไม่ยอมรับ “ความวิปลาส” ของอิเนะโกะนี้คือความพยายามที่จะกักขังอิเนะโกะให้อยู่ในโลกแห่ง “สามัญสำนึก” ที่คนในสังคมมีร่วมกัน การที่ฮิซะโนะแสดงความมุ่งมั่นที่จะนำตัวอิเนะโกะออกมาจากโรงพยาบาลบ้านั้น โดยผิวเผินอาจดูเหมือนเป็นการพยายามปลดปล่อยอิเนะโกะให้เป็นอิสระ แต่แท้จริงแล้วมาจากความคิดที่ต้องการกดทับ “ความผิดปกติ” ให้กลับมาเป็น “ความปกติ” ดังเดิม

หากพิจารณาบริบทที่มีโรงพยาบาลจิตเวชเป็นฉากของเรื่อง ผู้เขียนอาจพยายามตั้งคำถามต่อพรมแดนที่ทำหน้าที่สร้างเส้นแบ่งแยกระหว่างความปกติและความผิดปกติของสังคมโดยผูกโยงความเป็นชายเข้ากับชุดความคิดเหล่านี้ คำพูดของคนบ้าเป็นสิ่งที่ไร้สาระและไร้ความหมายสำหรับคนใน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สังคมที่เรียกตัวเองว่า “ปกติ” คนบ้าจึงไม่สามารถพูดได้หรือไม่อาจถูกรับฟังได้ การไม่มีโอกาสพูดและการถูกนำเสนอตัวตนผ่านการสนทนาโดยผู้อื่นทำให้หญิงสาวในเรื่องถูกปฏิบัติราวกับว่าเป็นวัตถุที่ไร้ความสามารถในการแสดงความเห็นหรือความต้องการของตนเอง ในแง่หนึ่ง “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน” ของอิเนะโกะเชื่อมโยงกับสภาวะไร้ซึ่งตัวตนหรืออำนาจ “เสียง” ของอิเนะโกะที่หายไปในเรื่องเปรียบเสมือนเสียงของความไร้เหตุผลที่ไม่มีทางได้ยินตราบเท่าที่เหตุผลยังเป็นเครื่องมือหลักที่ครอบงำความคิดเราอยู่ สภาวะการไร้เสียงเช่นนี้จึงขับเน้นความเป็นชายในมิติของอำนาจ การครอบงำและความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศที่เหนือกว่าและความพยายามที่จะควบคุมอัตลักษณ์ความเป็นชายให้เกิดความคงที่และมีเสถียรภาพ ในขณะเดียวกันก็เผยให้เห็นความวิตกกังวลต่อความไม่มั่นคงในความเป็นชายของตัวละครชายด้วยเช่นกัน

4.2.3 “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน”กับอุดมคติของความรัก

ในสายตาแม่ของอิเนะโกะ “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน” （人体欠視症) ที่อิเนะโกะเป็นอยู่นั้นคือ “ความวิปลาส” ที่แท้จริง ดังคำพูดที่กล่าวว่ามันคือ “โรคที่เรียกว่าอาการวิปลาส เป็นสัญลักษณ์ของความวิปลาส” （きちがひのしるしで、きちがひといふ病ひ) ในขณะที่ฮิซะโนะ คนรักของอิเนะโกะพูดโต้ตอบว่าเป็น “แค่โรคประสาทอ่อนๆ เท่านั้น” （軽い神経症に過ぎません） แม้ว่าผู้เขียนไม่ได้ระบุชัดเจนว่าภาวะดังกล่าวคืออะไร แต่จากคำพูดของฮิซะโนะที่กล่าวว่า “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคนคือการหลีกเลี่ยงที่จะมองส่วนหนึ่งของตัวเอง หลีกเลี่ยงที่จะมองส่วนหนึ่งของชีวิต มันคืออาการป่วยแบบนั้นไม่ใช่หรือครับ ส่วนที่เป็นบาดแผลลึกอยู่ในใจก็กลายเป็นมืดมิดมองไม่เห็น” บอกใบ้ให้รู้ว่าภาวะของอิเนะโกะนั้นเกิดจากบาดแผลในจิตใจซึ่งส่งผลกระทบให้เกิดความผิดปกติที่สมองส่วนหนึ่งจึงทำให้มองไม่เห็น “ส่วนหนึ่ง” ของร่างกายคน นอกจากนี้ฮิซะโนะยังอธิบายว่าภาวะนี้มีสาเหตุจาก “ความรักนั่นเองครับ เป็น

ความรักที่เรียกได้ว่าบริสุทธิ์ล้นเหลือของผู้หญิง” (愛なんです。純潔過ぎるほどの女の愛なんです) “ความรักที่สุดโต่งเกินขอบเขต” （過度の、極度の、愛) อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า“ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน” คือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีความปรารถนารุนแรงที่ไม่อยากสูญเสียความรักอัน “บริสุทธิ์ล้นเหลือ” ไปและสิ่งที่ตามมาคือการใช้จินตนาการทำให้มองเห็นอีกโลกหนึ่งที่อยู่เหนือโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งส่งผลให้เกิดความบกพร่องในการมองเห็นภาพ “ส่วนหนึ่ง” ของบุคคลที่ทุ่มเทความรักให้ อย่างไรก็ดีผู้วิจัยมองว่าสิ่งที่ควรคำนึงถึงในที่นี้คือถ้อยคำดังกล่าวเป็นการตีความของฮิซะโนะซึ่งเป็นการสะท้อนความคิดหรือมุมมองของฮิซะโนะเองต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หากพิจารณาลงไปในรายละเอียดแล้ว “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน”หรืออาการที่อิเนะโกะมองไม่เห็นร่างกายส่วนหนึ่งนั้นเคยเกิดขึ้นมาก่อนแล้วเป็นครั้งคราวขณะที่อิเนะโกะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับฮิซะโนะ ในทางกลับกันตอนที่อิเนะโกะมองไม่เห็นร่างกายส่วนหนึ่งของฮิซะโนะแล้วเห็นภาพ“รูปโค้งเหมือนรุ้งกินน้ำสีชมพู” (桃色の虹のような弓形)ปรากฏอยู่เบื้องหน้าร่างกายของฮิซะโนะนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นครั้งแรกขณะที่ทั้งสองอยู่ด้วยกันในห้องแต่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางเพศ

「きれいですわ。」稲子は夢うつつのやうに言つた。「久野さんて、こんな　方なのね。わかったわ。」

「こんな方つて、どんな？」

「今あたしが見てゐるやうな。」

「どう見えてゐるのか、僕にはわからない。」

「久野さんにはわからなく

ていいの。久野さんが御自分を見てらつしやるの ぢやなく、あたしが久野さんを見て、こんな方だと思つてゐるんですも の。」

「稲子さん、そんな虹のやうなものが見えたのは、はじめて? 僕のゐる時で なくて も。」

「はじめて。」と稲子は素直に言つた。「はじめてよ。」 稲子が常の稲子でなくなつてゐるかと、久野には思はれ出した。常の稲子を 呼びもどさねばならぬ。このやうな幻視を長くつづけさせておいては、稲子 がどうなるだらうか。

「こんな久野さんとあんなことをしてはいけないのだわ。」と稲子はひとり ごとのやうに言つた。そして頬にはにかみを浮かべた。

(川端 1980b,p.575-576)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“สวยจังค่ะ” อิเนะโกะเอ่ยขึ้นราวกับตกอยู่ในภวังค์ “คุณฮิซะโนะเป็นคนแบบนี้นี่เอง เข้าใจละ”

“คนแบบนี้คือแบบไหน?”

“อย่างที่ฉันเห็นอยู่ตอนนี้”

“ผมไม่รู้ว่าคุณมองเห็นเป็นยังไง”

“คุณฮิซะโนะไม่ต้องรู้หรอก ฉันมองดูคุณฮิซะโนะแล้วกำลังคิดว่าคุณเป็นคนแบบนี้ ไม่ใช่คุณ

กำลังดูตัวคุณเอง”

“คุณอิเนะโกะ ภาพเหมือนรุ้งกินน้ำที่ว่านี่เห็นครั้งแรกเหรอ? ไม่เฉพาะแค่เวลาที่ผมอยู่”

“ครั้งแรก” อิเนะโกะตอบตรงไปตรงมา “ครั้งแรกนะ”

ฮิซะโนะเริ่มคิดว่าอิเนะโกะไม่ใช่อิเนะโกะปกติคนเดิม ต้องเรียกอิเนะโกะปกติคนเดิมกลับมา ถ้าปล่อยให้เห็นภาพหลอนแบบนี้ไว้นานๆ ต่อไปอิเนะโกะจะเป็นอย่างไร

“จะทำเรื่องพรรค์นั้นกับคุณฮิซะโนะที่เป็นคนแบบนี้ไม่ได้แล้วล่ะ” อิเนะโกะพูดพึมพำอยู่คนเดียว แล้วแก้มก็แดงระเรื่อขึ้นด้วยความเขินอาย

จากบทสนทนาข้างต้นในตอนท้ายเรื่องฮิซะโนะหวนนึกถึงอดีตตอนที่อิเนะโกะเห็นภาพ “รูปโค้งเหมือนรุ้งกินน้ำสีชมพู”ปรากฏอยู่เบื้องหน้าร่างกายของฮิซะโนะ การที่อิเนะโกะมองเห็น “รูปโค้งเหมือนรุ้งกินน้ำสีชมพู” แทนที่ร่างกายชายคนรักแล้วพูดเป็นนัยว่าคงจะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับฮิซะโนะที่เป็น “คนแบบนี้” ไม่ได้แล้ว “รุ้งกินน้ำสีชมพู” ในที่นี้อาจสื่อถึงอุดมคติของความรักหรือความรักแบบโรแมนติกที่ผูกติดกับฮิซะโนะ กิดเด็นส์กล่าวว่าคุณลักษณะประการหนึ่งของความรักแบบโรแมนติกคือความรักอันสูงส่ง (Sublime love) ที่อาจไม่จำเป็นต้องถือเอาความต้องการทางเพศ (Erotic compulsion) หรือความปรารถนาอันร้อนแรงเป็นสรณะเสมอไป เป็นความรักที่ขยายมิติของการสะท้อนคิดของความรู้สึกอันสูงส่งออกไปอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งแยกมิติทางเพศออกจากความรักโดยละเอาไว้ในฐานที่เข้าใจ แต่แม้ว่าความรักโรแมนติกจะโอบรับเอามิติของการปลดปล่อย (Liberating) ของความรักแบบพิศวาสเข้าไว้ แต่กลับแยกความหมายของความรักออกจากเรื่องราวทางเพศ (Giddens, 1992:40 อ้างถึงใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554: 27) ทว่าสำหรับนักสตรีนิยมแล้ว ความรักแบบโรแมนติกกลับมิใช่สิ่งพึงปรารถนาสำหรับผู้หญิง ความรักโรแมนติกเปรียบเสมือนโซ่ตรวนประเภทหนึ่ง กล่าวคือ โซ่ตรวนแห่งความรัก (Chains of love) บ่งบอกถึงพันธนาการที่ความรักกระทำต่อผู้หญิง กดทับพวกเธอเอาไว้ และทำให้ผู้หญิงขาดไร้ซึ่งสิทธิที่จะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัดสินใจอย่างเป็นเอกเทศเกี่ยวกับชะตากรรมของตนเองหรือเข้าใจตนเองอย่างเป็นอิสระนอกกรอบของครอบครัว เมีย และแม่ ความรักโรแมนติกเป็นระบบทาสประเภทหนึ่ง อุดมการณ์ของความรักโรแมนติกที่เริ่มด้วยความสัมพันธ์แบบพิศวาสปรารถนาในระยะสั้นกลับจะนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกันในระยะยาว (de Beauvoir, 1982 อ้างถึงใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554: 39)

ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่าความรักโรแมนติกนั้นเกี่ยวโยงกับเพศวิถีและมีมิติที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย ภาพ“รุ้งกินน้ำสีชมพู” ที่อิเนะโกะเห็นเป็นภาพสะท้อนความเข้าใจในตัวชายคนรักต่ออุดมคติความรักของฮิซะโนะ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของฮิซะโนะที่ยืนกรานตั้งแต่ต้นเรื่องว่า “ผมอยากจะรักษาภาวะมองไม่เห็นร่างกายคนของคุณอิเนะโกะให้หายด้วยการแต่งงาน ผมเชื่อว่าทำให้หายได้” （僕は稲子さんの人体欠視症を、結婚によつて治したくて、治せると信じて）
สำหรับฮิซะโนะแล้วความรักมีพื้นฐานมาจากมโนทัศน์ว่าด้วยการทำให้ได้มาซึ่งความรักเพื่อการครอบครองอันนำไปสู่การครอบงำของเพศชายเหนือเพศหญิง กล่าวคือความคิดที่เกี่ยวกับความรักที่ลงเอยด้วยการแต่งงานนั้นเชื่อมโยงกับตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงในพื้นที่ส่วนตัวคือบ้านและความคาดหวังต่อผู้หญิงในฐานะเมียและแม่ ผู้หญิงอาจต้องจำนนอยู่ภายในบ้าน ทนอยู่ในความสัมพันธ์ของชีวิตคู่และครอบครัวที่กดทับอิสรภาพของตนเอง การแต่งงานจึงเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของการครอบครองและถูกครอบครอง อิเนะโกะมองเห็นอุดมการณ์ความรักในความสัมพันธ์ดังกล่าวในตัวของฮิซะโนะสะท้อนผ่านภาพ“รุ้งกินน้ำสีชมพู” ถ้อยคำของอิเนะโกะที่แสดงถึงการรับรู้ตัวตนของฮิซะโนะและอุดมคติความรักทำให้ฮิซะโนะเกิดความรู้สึกว่าอิเนะโกะไม่ใช่ “อิเนะโกะปกติคนเดิม”อีกต่อไป การที่ฮิซะโนะพูดถึงภาพ“รุ้งกินน้ำสีชมพู” ว่าเป็น “ภาพหลอน” （幻視）และมองว่าเป็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภัยคุกคามนั้น ในแง่หนึ่งก็เป็นการเผยให้เห็นถึงความวิตกกังวลต่อการสูญเสียการครอบครองหญิงคนรักไป ประกอบกับ “ภาวะการมองไม่เห็นร่างกายคน” ของอิเนะโกะเริ่มต้นจากการมองไม่เห็นร่างกายของฮิซะโนะด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าตัวตนของฮิซะโนะที่ผูกโยงกับอุดมการณ์ความรักที่มีไว้เพื่อควบคุมเพศวิถีของผู้หญิงนี้เป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับจากอิเนะโกะและนั่นได้สร้างความสั่นคลอนต่ออำนาจของฮิซะโนะในฐานะเพศชาย คำถามที่ตามมาคืออุดมคติความรักของตัวละครดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมของญี่ปุ่นในยุคนั้นอย่างไร

4.2.4 เพศศึกษาในญี่ปุ่นยุคทศวรรษ 1960: คุณค่าของความบริสุทธิ์

สังคมญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากประเทศที่ประสบความหายนะจากสงครามกลายเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ในยุคทศวรรษ 1960 สังคมเมืองเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมทำให้เกิดการขยายตัวของเมือง มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น ประชากรจากชนบทอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองเป็นจำนวนมาก เพราะในสังคมเมืองมีความเจริญ มีการคมนาคมขนส่งที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย ความเจริญดังกล่าวส่งผลให้การดำรงชีวิตของคนญี่ปุ่นเปลี่ยนไป ประชาชนเลือกใช้วิถีชีวิตแบบตะวันตก ตั้งแต่ช่วงปลายยุคทศวรรษ 1950 คนหันมานิยมใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ถือเป็นสัญลักษณ์ของการดำรงชีวิตแบบใหม่ คือ โทรทัศน์ขาวดำ เครื่องซักผ้า และตู้เย็น (三種の神器) ผู้คนพยายามแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ และต่อมาในช่วงกลางยุคทศวรรษ 1960 โทรทัศน์สี เครื่องปรับอากาศ รถยนต์ หรือที่เรียกว่า 3C (ย่อมาจาก Color Cooler Car) ก็ได้รับความนิยมแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์สีได้รับความนิยมอย่างมากในปี 1964 ซึ่งตรงกับปีที่มีการจัดการแข่งขันโอลิมปิกครั้งแรกที่กรุงโตเกียว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง การศึกษามีบทบาทอย่างมากในการนำพาประเทศญี่ปุ่นก้าวสู่ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการศึกษาสร้างโอกาสในการมีงานที่ดีและเลื่อนชั้นทางสังคมได้ ทำให้ประชาชนมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น สังคมญี่ปุ่นกลายเป็นสังคมมวลชนคนชั้นกลาง ลักษณะของชนชั้นกลางคือมีความสามารถในการจับจ่ายใช้สอย มีบ้านเป็นของตนเองและสามารถส่งเสียลูกเรียนถึงระดับมหาวิทยาลัยได้ ขนาดของครอบครัวก็มีขนาดเล็กลงจากครอบครัวขยายที่มีคนอาศัยร่วมกันหลายรุ่นก็เปลี่ยนมาเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก ในครอบครัวเดี่ยวนี้ภรรยาจะมีบทบาทอย่างมากในการดูแลครอบครัวซึ่งมาควบคู่กับความคาดหวังของสังคมที่เรียกร้องให้ผู้หญิงทำหน้าที่ภรรยาและแม่ที่ดี การศึกษาทั้งในสถาบันการศึกษาและสถาบันครอบครัวจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคนหรือแรงงานของสังคมโดยการฝึกหัดปลูกฝังนิสัยตั้งแต่เล็กให้มีความเรียบร้อย มีแบบแผน มีความอดทนอดกลั้น ตามคุณสมบัติที่พึงมีภายใต้เงื่อนไขที่สังคมกำหนดเพื่อสร้างความกลมเกลียวในสังคม

ดังที่กล่าวข้างต้น ยุคทศวรรษ 1960 เป็นช่วงเวลาที่ประเทศญี่ปุ่นมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและผู้คนหันมาใช้วิถีชีวิตแบบตะวันตก ในยุคนี้ถือเป็นยุคหลังสงครามที่เกิดความสับสนทางศีลธรรม มีการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการปลดปล่อยทางเพศซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการปฏิวัติทางเพศในอเมริกา (ที่ยอมรับรูปแบบความสัมพันธ์อื่นนอกเหนือจากความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศตามขนบ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน การคุมกำเนิดและการแพร่หลายของยาคุมกำเนิดทำให้การผลิตลูกกลายเป็นทางเลือก เป็นต้น) ช่วงนี้นับเป็นช่วงเวลาสำคัญที่เป็นจุดปะทะระหว่างการรักษาความบริสุทธิ์ทางเพศและการปลดปล่อยทางเพศ (藤井2008: 14) หลังสงครามโลกนับตั้งแต่ปี ค.ศ.1946 เป็นต้นมา สถาบันสังคมศึกษาแห่งกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นได้ออกนโยบายส่งเสริมการสอนเพศศึกษาว่าด้วยการรักษาความบริสุทธิ์หรือการถือพรหมจรรย์ （純潔教育）

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

[Junketsu Kyouiku] โดยเฉพาะในยุคทศวรรษ 1960 มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ตำราคู่มือเพศศึกษาดังกล่าวออกมาอย่างต่อเนื่อง อาทิ “เรื่องของผู้ชายกับผู้หญิง—เพื่อคนหนุ่มสาว”(1962) “วิธีคิดที่ถูกต้องว่าด้วยเรื่องเพศ, ปัญหาเรื่องเพศของวัยหนุ่ม” (1964) การสอนเพศศึกษาว่าด้วยการรักษาความบริสุทธิ์นี้มีความเกี่ยวเนื่องกับมาตรการส่งเสริมการศึกษาในครอบครัวและนโยบายอนามัยแม่และเด็กของรัฐ “การถือพรหมจรรย์” (純潔) [Junketsu] หมายถึง “การงดเว้นการมีเพศสัมพันธ์จนกระทั่งแต่งงานและหลังแต่งงานก็จะไม่มีเพศสัมพันธ์กับผู้อื่นยกเว้นคู่ครอง และ “เพศศึกษาว่าด้วยการถือพรหมจรรย์” (純潔教育)คือการสอนเจตคติที่ดีงามในเรื่องเพศ (ศีลธรรมทางเพศ) กล่าวคือยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสเท่านั้นและยับยั้งชั่งใจเรื่องเพศสัมพันธ์ไว้ก่อนจะถึงเวลานั้น “เพศศึกษาว่าด้วยการถือพรหมจรรย์” จึงเชื่อมโยงกับประเด็นเหล่านี้ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ภาพลักษณ์ของครอบครัวที่มีสุขภาวะดีและมีความสุข ประการที่สอง หลักการที่ว่าความรักเท่ากับการแต่งงานและการแต่งงานเท่ากับการมีเพศสัมพันธ์ ประการที่สาม เพศวิถีบ่งบอกถึงความเป็นมนุษย์และเชื่อมโยงกับลักษณะเฉพาะของคน ประการที่สี่ ความเป็นแม่ และประการที่ห้า แนวคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพทางพันธุกรรมของประชากรมนุษย์ (優生思想) (池谷2001: 274-275) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า “เพศศึกษาว่าด้วยการถือพรหมจรรย์” ที่สอนว่าการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานหรือนอกสมรสเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง การสอนเรื่องคุณค่าทางศีลธรรมที่เน้นความบริสุทธิ์ทางเพศของชายและหญิงก่อนแต่งงานและความซื่อสัตย์รักเดียวใจเดียวหลังแต่งงานนี้ ทำให้การแต่งงานเป็นเหมือนเครื่องชี้วัดความบริสุทธิ์ทางเพศและเป็นความสัมพันธ์ที่มีความชอบธรรมและมีคุณค่า ในขณะที่รูปแบบความสัมพันธ์ที่อยู่นอกเหนือไปจากนั้นจัดเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมและนำไปสู่การทำลายระเบียบของสังคม ความรักที่ดูเหมือนเป็นเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัวแต่แท้จริงแล้วถูกกำกับโดยอำนาจของรัฐที่สร้างบรรทัดฐานทางสังคมเพื่อทำให้คนในสังคมมีความรักอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่สังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กำหนด รวมถึงการปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับความรัก เช่น กิจกรรมทางเพศ การแสดงออกทางความรักก็ต้องเป็นไปในทางที่ดีงามตามกรอบที่สังคมกำหนด จะเห็นได้ว่าเรื่องอุดมคติความรักหรือ “รักที่บริสุทธิ์” ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างจากระบอบปิตาธิปไตยหรือแนวคิดชายเป็นใหญ่ เพื่อให้ผู้หญิงตระหนักในความสำคัญของความรักและยอมทำตามในเรื่องเพศด้วยความรัก ผู้หญิงจึงเป็นฝ่ายที่ถูกกระทำและได้รับผลกระทบดังกล่าว

หากพิจารณาจากบริบททางสังคมดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าอุดมคติความรักของตัวละครเอกชายใน *ดอกแดนดิไลออน* คือผลผลิตทางสังคมในยุคนั้น คำว่า “ความรัก” (愛)ที่ตัวละครเน้นย้ำตลอดเรื่องจึงสะท้อนจิตสำนึกที่ถูกบ่มเพาะมา เป็นอุดมการณ์ทางสังคมที่แทรกซึมจนกลายเป็นสามัญสำนึกของคนในสังคม เช่น รูปแบบความสัมพันธ์ที่ถูกต้องคือการแต่งงาน การมีผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งมาจากบรรทัดฐานเรื่องความรักที่รัฐและสังคมสร้างขึ้น

ผู้เขียนนำเสนอความคิดเรื่องอุดมคติความรักผ่านตัวละครเอกชายเพื่อสะท้อนให้เห็นสามัญสำนึกที่ปลูกฝังอยู่ในตัวมนุษย์ มนุษย์ทั้งชายหญิงเป็นมนุษย์ที่มีความต้องการความรักเหมือนกันแต่สถานะหรือเงื่อนไขทางสังคม เช่น รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและอื่นๆ ทำให้ความเป็นชายและความเป็นหญิงของมนุษย์ถูกควบคุม ในตอนท้ายของเรื่อง ในฉากที่แม่และคนรักของลูกสาวนอนสนทนากันอยู่คนละห้องโดยมีประตูเลื่อนกั้นนั้น ผู้เขียนบรรยายแฝงนัยถึงความรู้สึกทางเพศของแม่ที่เกิดขึ้นต่อคนรักของลูกสาวขณะปลดโอบิออก ในขณะเดียวกันคนรักของลูกสาวที่นอนอยู่ข้างห้องกลับนึกถึงเรื่องราวความรักระหว่างตัวเขาและหญิงสาวเมื่อเห็นภาพ “รุ้งสีชมพู” ที่หญิงสาวเคยเห็นปรากฏอยู่เบื้องหน้าเขา ผู้เขียนอาจจะต้องการนำเสนอภาพที่แตกต่างกันระหว่างชายและหญิงเพื่อพูดถึงมายาคติเรื่องความสัมพันธ์ อาทิ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่บอกว่าพ่อ-ลูกสาว แม่ยาย-ลูกเขยเป็นสิ่งต้องห้าม หากโอบิของแม่เปรียบได้กับพันธนาการของสังคม การปลดโอบิออกอาจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หมายถึงการปลดปล่อยความปรารถนาทางเพศที่ถูกกดทับไว้หรือการหลุดพ้นเงื่อนไขของสังคม ผู้เขียนอาจพยายามสะท้อนให้เห็นว่าอุดมคติความรักคือมายาคติเรื่องความสัมพันธ์ ดังเช่น ความคิดและพฤติกรรมของตัวละครชายในเรื่องที่ถูกกำกับด้วยอุดมการณ์ความรักอันเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม ตัวละครชายยึดติดกับอุดมคติความรักที่ผูกโยงกับการแต่งงาน (ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของการครอบครองและถูกครองครอง) เพราะนำมาซึ่งอำนาจของชายที่เหนือกว่าหญิง จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ตัวละครแสดงออกถึงความมุ่งมั่นที่จะนำตัวหญิงสาวคนรักออกจากโรงพยาบาลบ้าและปรารถนาที่จะรักษาภาวะผิดปกติของหญิงสาวด้วย “การแต่งงาน” การที่หญิงสาวถูกนำตัวส่งและอยู่ในโรงพยาบาลบ้านั้นจึงก่อให้เกิดวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายเนื่องจากตัวละครตกอยู่ในภาวะการสูญเสียการครอบครอง ในขณะที่ความปรารถนาทางเพศของตัวละครหญิงที่เบี่ยงเบนออกนอกกรอบของสังคมอาจหมายถึงการก้าวล่วงละเมิดพรมแดนที่สร้างขึ้นโดยสามัญสำนึกหรือกรอบความคิดที่ปลูกฝังอยู่ในตัวเรา ดังเช่น ตัวละครแม่ที่แสดงออกถึงความปรารถนาทางเพศต่อชายคนรักของลูกสาว ในโลกวรรณกรรมของคะวะบะตะนั้นความวิกลจริตไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการตอกย้ำความอัปลักษณ์หรือโศกนาฏกรรมของผู้หญิงแต่เป็นการแสดงถึงความบริสุทธิ์แบบหนึ่ง （ある種の純粋さ）（石川 2001:76）การนำเสนอความวิกลจริตในเรื่องนี้คงเพื่อเตือนว่าสิ่งที่เราคิดว่าไร้เหตุผลก็อาจเปลี่ยนเป็นมีเหตุผลได้เช่นกัน ต่างมีความสัมพันธ์และกำหนดความหมายซึ่งกันและกัน ดังนั้นสิ่งที่เป็นความผิดปกติในกรอบความคิดหนึ่งอาจเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนามโนทัศน์ใหม่หรือกรอบการมองโลกแบบใหม่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ในบทที่ 4 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายที่เกิดขึ้นจากปมปัญหาของตัวละครชายในมิติของปัจเจกซึ่งมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมญี่ปุ่นด้วย เนื่องจากเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับความรักหรือความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงในนวนิยายที่ศึกษาเกิดขึ้นท่ามกลางบริบททางสังคมที่อยู่ในช่วงที่มีความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ทศวรรษ 1960 เป็นช่วงเวลาที่ประเทศญี่ปุ่นมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจหลังจากการพ่ายแพ้สงครามผ่านไป 15 ปี จากสังคมเกษตรกรรมได้เปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมสังคมญี่ปุ่นและกลายเป็นสังคมมวลชน มีการอพยพของประชาการจากชนบทสู่เมืองใหญ่ทำให้มีการขยายตัวของเมือง ชนชั้นกลางมีบทบาทมากขึ้นและมีอำนาจในสังคม วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไปเป็นแบบตะวันตก สิ่งที่ตามมาคือการปะทะสังสรรค์กันระหว่างค่านิยมดั้งเดิมและค่านิยมสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ใน *แขนข้างเดียว* ผู้เขียนได้นำเสนอภาพของตัวละครชายที่โดดเดี่ยวแปลกแยกในสังคมเมืองอันสืบเนื่องจากปัญหาในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง และใน *ดอกแดนดิไลออน* การแสดงออกถึงพฤติกรรมความคิดของตัวละครชายนำเสนอชุดคุณค่าหรืออุดมคติในความรักที่ชี้ให้เห็นว่าสามัญสำนึกหรือกรอบความคิดที่สังคมกำกับอยู่นั้นมีบทบาทอย่างมากในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาย วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในเรื่องนี้จึงสัมพันธ์กับอุดมการณ์ที่ไหลเวียนอยู่ในสังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

วิทยานิพนธ์เรื่องวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริ โดยศึกษานวนิยายจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ นวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* 『山の音』（1954） นวนิยายเรื่อง *นิทราเทวี* 『眠れる美女』（1961）นวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *แขนข้างเดียว* 『片腕』（1964）และนวนิยายเรื่อง *ดอกแดนดิไลออน* 『たんぽぽ』（1968）และศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมดังกล่าว การศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 3 บทคือ แนวคิดความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่น วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในฐานะพ่อหรือผู้นำครอบครัว วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในฐานะปัจเจกบุคคล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ความเป็นชายตั้งแต่ช่วงก่อนสงครามโลกสัมพันธ์กับระบบครอบครัวและการสร้างชาติ คนญี่ปุ่นก่อนสงครามได้รับการหล่อหลอมจากระบบครอบครัว เด็กที่เกิดในครอบครัวญี่ปุ่นตั้งแต่แรกจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตัวตามสถานภาพของตนภายในครอบครัว มีการคาดหวังถึงการประพฤติปฏิบัติตามให้เป็นไปตามระเบียบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังมีการควบคุมและห้ามความปรารถนาส่วนบุคคลซึ่งล้ำขอบเขตที่ครอบครัวอนุญาตหรือไม่ก็จะได้รับการลงโทษจากครอบครัว ความกลมเกลียวภายในครอบครัวที่มีพ่อบ้านเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ทำให้ครอบครัวมีเสถียรภาพและอยู่ได้อย่างมั่นคง ก่อนสงคราม ลักษณะของคนญี่ปุ่น

และการดำเนินชีวิตถูกบ่มเพาะมาเช่นนี้ พฤติกรรมของคนญี่ปุ่นไม่ได้ถูกควบคุมจากจิตสำนึกภายในหรือการตัดสินใจด้วยเหตุผล แต่โดยส่วนใหญ่แล้วถูกควบคุมจากวัฒนธรรมและอำนาจของสังคม ดังนั้นลักษณะสังคมญี่ปุ่นคือการอยู่อย่างสมานฉันท์ มีความเคารพต่อสถานภาพ การกดความเป็นตัวตนของตนลงและปฏิบัติเพื่อครอบครัวของตน ระบบความคิดทั้งหมดข้างต้นสัมพันธ์กับความคิดเกี่ยวกับโคะกุตะอิ （国体,Kokutai）ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่สำคัญของลัทธิชาตินิยมญี่ปุ่น กล่าวคือเป็นแนวคิดที่ชาวญี่ปุ่นจะต้องมุ่งรักษาป้องกันประเทศอันมีองค์จักรพรรดิเป็นประมุข โดยมองว่าประเทศเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ซึ่งมีจักรพรรดิเป็นหัวหน้าครอบครัว ชาวญี่ปุ่นจะต้องรักษาครอบครัวหรือประเทศของตนไว้ให้เข้มแข็ง รัฐบาลได้ตอกย้ำความคิดนี้เสมอมาจึงส่งผลให้ความคิดนี้มีอิทธิพลอย่างมากในสมัยเมจิและยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ดังจะเห็นได้จากการก่อตั้งโรงเรียนเตรียมทหาร （陸軍幼年学校, Rikugun Yonengakko） สำหรับเยาวชนตั้งแต่ช่วงสมัยเมจิในปีค.ศ. 1872 จนกระทั่งปีค.ศ. 1945 ซึ่งเป็นปีที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงคราม กองทัพจึงมีบทบาทอย่างมากในการประกอบสร้างความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่นสมัยใหม่ การเข้ารับการเกณฑ์ทหารคือการสร้างอัตลักษณ์ความเป็น “ผู้ชายเต็มตัว” เมื่อเข้ารับการเกณฑ์ทหารแล้ว กลุ่มผู้ชายจะถูกจัดลำดับชั้นตามสภาพร่างกายของแต่ละคน สำหรับกลุ่มคนที่มีเพศสรีระที่ผิดปกติ เช่น คนที่ตัวเตี้ย คนที่มีร่างกายอ่อนแอขี้โรค หรือคนที่มีเพศกำกวม (ซึ่งหมายถึงบุคคลที่เกิดมาพร้อมกับสรีระทางเพศหรืออวัยวะสืบพันธุ์ที่กำกวม คืออาจมีลักษณะที่ไม่ตรงกับเพศชายหรือหญิง หรือมีอวัยวะสืบพันธุ์ทั้งสองเพศ เป็นต้น) จะถูกกีดกันออกไป หากพิจารณาจากบริบทดังกล่าว ก็แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ความเป็นชายในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่สองสัมพันธ์กับความเป็นพ่อหรือผู้นำครอบครัวที่มีอำนาจเด็ดขาด ความเป็นทหาร การสู้รบและอำนาจ เป็นอย่างมาก กล่าวคือ อัตลักษณ์ความเป็นชายถูกผูกติดกับความแข็งแกร่งและอำนาจ และอาจกล่าวได้ว่าคุณสมบัติความเป็นชายดังกล่าวคือความเป็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ชายกระแสหลักหรือที่เรียกว่าความเป็นชายแบบอำนาจนำ (Hegemonic Masculinity) ซึ่งถูกชี้นำและถูกควบคุมจากบรรทัดฐานของสังคม ลักษณะความเป็นชายนี้สนใจการครอบงำ การมีอำนาจและสถานะที่เหนือกว่าเพศหญิง มีการจำกัดขอบเขตและแยกผู้หญิงออกจากปริมณฑลของผู้ชาย ความอ่อนแอที่ถูกเชื่อว่าเป็นคุณลักษณะของผู้หญิงจะถูกรังเกียจและถูกกีดกันออกจากพื้นที่ความเป็นชาย การแยกส่วนดังกล่าวนี้คือมาตรฐานความเป็นชายแบบอุดมคติ

เมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือระบบครอบครัวที่ให้อำนาจแก่พ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวอย่างเต็มที่ในสมัยก่อนสงครามนั้นได้พังทลายลงภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา ระบอบประชาธิปไตยที่อเมริกานำเข้ามาเผยแพร่มีการปฏิรูปกฎหมายต่างๆ เพื่อให้หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน ลักษณะครอบครัวเปลี่ยนจากรูปแบบของครอบครัวใหญ่ในสังคมเกษตรกรรมมาเป็นครอบครัวเดี่ยวในสังคมอุตสาหกรรม การเข้าทำงานในบริษัทและรับเงินเดือนเป็นรายเดือนมีมากขึ้น สามีหรือพ่อบ้านจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในที่ทำงานนอกบ้าน ภรรยาทำหน้าที่ดูแลบ้านและการศึกษาของลูก สามีจะมอบเงินเดือนทั้งหมดให้ภรรยา อำนาจในการจับจ่ายใช้สอยในครอบครัวตกอยู่ในมือภรรยา สถานภาพของสามีจึงตกต่ำ พ่อบ้านกลายเป็นพ่อและสามีที่อยู่ในวงล้อมของครอบครัว ภาพลักษณ์ของพ่อที่เคยเข้มแข็งเปลี่ยนแปลงไปตรงกันข้ามกับสมัยก่อนที่ครอบครัวจะอยู่ในความดูแลของพ่อบ้าน ระบบครอบครัวที่เข้มงวดในยุคก่อนสงครามเริ่มหย่อนยานลง เช่น การที่พ่อมีอำนาจสูงสุดและทุกคนต้องเชื่อฟังทำตามคำสั่งพ่อก็เริ่มเลือนหายไป ผู้คนเริ่มเป็นอิสระจากระบบที่เข้มงวดดังกล่าว ค่านิยมในเรื่องความอดกลั้นต่อความต้องการของตนเองที่แสดงออกมาในรูปแบบของความอุตสาหะพยายาม ความขยันขันแข็ง ความเอาจริงเอาจังก็เริ่มเสื่อมลง

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างและความคิดในเรื่องครอบครัวภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งก่อให้เกิดภาวะที่สั่นคลอนความเป็นชายแบบดั้งเดิมนี้ได้ถูกนำมาบันทึกไว้

ในนวนิยายของคะวะบะตะในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เนื้อหาของงานเขียนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสภาพครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมญี่ปุ่น ความเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้เกิดวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายโดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์ความเป็นชายในฐานะพ่อซึ่งเป็นผู้นำของครอบครัว ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* ที่นำเสนอภาพตัวละครเอกชายฉิงโงผู้ซึ่งเป็นพ่อและหัวหน้าครอบครัว การที่ตัวละครแสดงความคลางแคลงใจกับบทบาทของตนในฐานะพ่อหรือความเป็นพ่อของตนเองนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการปะทะกับความคาดหวังของสังคมที่มีต่อสถาบันครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเป็นพื้นที่หลักของการผลิตซ้ำบรรทัดฐานและบทบาทเพศสถานะ ครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วยชายหญิงที่แต่งงานกันและลูกที่ยังอยู่ในปกครอง มีการแบ่งงานกันทำของหญิงชายที่จะส่งต่อผ่านรุ่นสู่รุ่น ในกรณีที่ครอบครัวนั้นมีลูกชาย หน้าที่สำคัญของพ่อตามความคาดหวังของสังคมคือการทำหน้าที่เป็นต้นแบบให้แก่ลูก อาจมองได้ว่าบรรทัดฐานของสังคมกระแสหลักนี้มีอิทธิพลครอบงำตัวละครชายอย่างฉิงโง ความเป็นชายตามแบบแผนของสังคมที่หมายถึงความเข้มแข็งและอำนาจเด็ดขาดของผู้นำครอบครัวไม่เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้ความเป็นชายแบบอื่นได้แสดงออกมา นอกจากนี้นวนิยายยังเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพ่อกับลูกชายที่เปลี่ยนไปและทัศนคติที่แตกต่างกันระหว่างพ่อกับลูกชาย ฌูอิชิลูกชายตั้งคำถามต่อครรลองของความเป็นพ่อ ทำให้เห็นว่าสถานภาพของพ่อที่เคยมีอำนาจสูงสุดเป็นที่เคารพของภรรยาและลูกในยุคก่อนสงครามนั้นตกต่ำลง และประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งในเรื่อง *เสียงแห่งขุนเขา* นี้คือความสัมพันธ์ของชายหญิงที่เชื่อมโยงกับการแต่งงานและการสร้างครอบครัว ทำให้ผู้ชายต้องเผชิญหน้ากับความคาดหวังที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสามีและพ่อ ผู้เขียนวางบทบาทให้ตัวละครฌูอิชิ ผู้เป็นลูกชายซึ่งแต่งงานแล้วนอกใจมีความสัมพันธ์ที่หมิ่นเหม่ศีลธรรมกับแม่หม้ายสงคราม เป็นการนำเสนอภาพของตัวละครชายที่หลีกเลี่ยงการทำหน้าที่สามีที่ดี การที่ฌูอิชิสนับสนุนให้คิขุโกะซึ่งเป็นภรรยาและคินุโกะซึ่งเป็นเมียเก็บที่ตั้งท้องในเวลาไล่เลี่ยกันทำแท้งยังแสดงให้เห็นชัดเจนถึงการพยายามปฏิเสธหลีกหนีบทบาทของพ่อ

หรือความเป็นพ่อด้วยเช่นกัน การตั้งคำถามของณูอิชิต่อชีวิตของพ่อในวันขึ้นปีใหม่ซึ่งถือเป็นวันที่ครอบครัวอยู่พร้อมหน้ากันจึงสะท้อนความสับสนขัดแย้งภายในจิตใจจากการตระหนักถึงความเป็นปัจเจกบุคคลที่มีความต้องการส่วนตนในขณะที่สังคมยังคงคาดหวังให้ผู้ชายสืบทอดความเป็นพ่อตามขนบ นอกจากนี้การใช้ความรุนแรงของณูอิชิที่กระทำต่อผู้หญิงที่เป็นเมียลับคือคินุโกะนั้นเป็นการใช้ความรุนแรงในการแสดงออกถึงอำนาจเพื่อยืนยันความเป็นชาย เพื่อรักษาอำนาจหรือสถานะของตนที่เหนือกว่าผู้หญิง และในอีกด้านหนึ่งคือเพื่อเป็นการกดทับด้านที่สับสนอ่อนแอของตนหรือด้านที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมซึ่งกำหนดบทบาททางเพศให้ผู้ชายเป็นเพศที่เข้มแข็งและผูกพันกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะพ่อและสามี อีกนัยหนึ่งคือการใช้ความรุนแรงนี้อาจเป็นการแสดงออกถึงภาวะกลัวความอ่อนแอ (Weakness-phobia) ซึ่งในแง่หนึ่งประสบการณ์การเป็นทหารผ่านศึกของตัวละครชายในเรื่องน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสภาวะจิตใจอันนำไปสู่พฤติกรรมการใช้ความรุนแรงดังกล่าว

ในนวนิยายเรื่อง *นิทราเทวี* นำเสนอภาพตัวละครเอกชายที่เป็นชายชรา มีลักษณะของคนแก่ที่ใกล้หมดสมรรถภาพทางเพศและแสวงหาความสุขด้วยการนอนหลับเคียงข้างโสเภณีนิทราที่เป็นสาวพรหมจรรย์ ในเรื่องนี้ความเป็นชายจึงถูกลดทอนจนเสมือนไร้ความสามารถ โดยทั่วไปการมองผู้หญิงแบบแยกออกเป็นสองขั้วอย่างชัดเจนคือผู้หญิงดีและผู้หญิงเลวอาจกล่าวได้ว่าเป็นมุมมองของผู้ชายในสังคมที่ชายเป็นใหญ่ แต่ภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ถูกนำเสนอในเรื่องเป็นเด็กสาวที่มีลักษณะแบบคู่ตรงข้าม นั่นคือเป็นทั้งโสเภณีและสาวบริสุทธิ์ กล่าวคือเป็นความงามที่มีมลทิน ภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่มีลักษณะเฉพาะเช่นนี้ถูกนำเสนอในงานวรรณกรรมของคะวะบะตะ อย่างไรก็ดีการที่ตัวละครเอกชายให้ความสำคัญกับพรหมจรรย์ของหญิงสาวในบ้านลับแห่งนี้นั้นแสดงให้เห็นถึงมุมมองของผู้ชายที่ว่าผู้หญิงควรรักษาพรหมจรรย์อันเป็นสิ่งที่ผู้ชายต้องทะนุถนอมและไม่กล้าทำให้แปดเปื้อนและผู้หญิงจะหมดค่าลงทันทีเมื่อผู้ชายได้ครอบครองเธอด้วยการมีความสัมพันธ์ทางเพศ แต่สิ่งที่

สำคัญกว่านั้นคือพรหมจรรย์ของหญิงสาวในบ้านลับแห่งนี้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องของลูกสาวที่สูญเสียพรหมจรรย์ ดังนั้นความรู้สึกผิดบาปต่อลูกสาวของตัวละครชายชราในเรื่องนี้จึงผูกโยงกับชุดความคิดของความเป็นชายตามแบบฉบับที่ให้คุณค่ากับพรหมจรรย์ของผู้หญิงรวมถึงความรู้สึกล้มเหลวในฐานะพ่อ กฎต้องห้ามในบ้านลับแห่งนี้ทำหน้าที่ประหนึ่งบรรทัดฐานทางสังคม แต่เป็นบรรทัดฐานที่สามารถฝ่าฝืนละเมิดได้ทุกเมื่อ บ้านลับแห่งนี้ถูกนำเสนอในสภาวะแบบปิดและไร้ทางออก ในแง่หนึ่งบ้านลับแห่งนี้กลายเป็นอุปลักษณ์ของโครงสร้างทางสังคมที่มีอำนาจกดทับเพศชายอยู่และพยายามดิ้นรนเพื่อให้พ้นจากสภาพเช่นนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพจิตใจที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งของตัวละครชายในฐานะพ่อซึ่งเผยให้เห็นความบิดเบี้ยวของสังคมญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน

วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในฐานะปัจเจกบุคคลนำเสนอผ่านภาพความโดดเดี่ยวแปลกแยกของตัวละครเอกชายในสังคมเมือง ดังปรากฏในนวนิยายขนาดสั้น เรื่อง *แขนข้างเดียว* จากการศึกษาพบว่าความโดดเดี่ยวของตัวละครเอกชายสื่อถึงความรู้สึกแปลกแยกที่เกิดจากความยากลำบากในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยเฉพาะความสัมพันธ์ชายหญิงที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ กล่าวคือ ตัวละครชายในเรื่องไม่ใช่ผู้ชายแบบที่จะกลายเป็นศูนย์กลางของการสร้างความสัมพันธ์ทางเพศที่ต้องตอบสนองการสร้างครอบครัวหรือการมีเพศสัมพันธ์ของผู้ชายที่ต้องเป็นไปตามอุดมการณ์ครอบครัว ตัวละครชายมีความปรารถนาและโหยหาความสัมพันธ์กับผู้อื่นในแบบที่ต่างออกไป แต่ในขณะที่ตัวละครชายโหยหาความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามก็ปฏิเสธความสัมพันธ์กับผู้หญิงในรูปแบบปกติและมองว่าผู้หญิงเป็นสิ่งแปลกปลอม ตัวละครเอกชายในเรื่องจึงเป็นเสมือนตัวแทนของชนกลุ่มน้อย)Minority) ในสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ภายในของผู้ชายที่มีปมด้อย มีความขัดแย้งสับสนภายในจิตใจต่อความไม่เป็นชายของตน ดังเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกชายและแขนของหญิงสาวใน *แขนข้างเดียว* นั้นมีบทบาทในการกระตุ้นความทรง

จำเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้หญิงในอดีตของตัวละครเอกชายและนำพาตัวละครสู่การตระหนักรู้ถึงความโดดเดี่ยวของตนเอง ตัวละครตระหนักรู้วิกฤตความเป็นชายนี้ด้วยการรับรู้ตัวตนภายในที่ถูกกดทับไว้ผ่านแขนของหญิงสาวซึ่งทำหน้าที่เปรียบเสมือนกระจกสะท้อนให้บุคคลได้เห็นตนเอง การนำเสนอภาพตัวละครชายที่ปรากฏใน *แขนข้างเดียว* จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากการนำเสนอความเป็นชายแบบอุดมคติ ความเป็นชายที่ไม่ได้อยู่ภายใต้มายาคติว่าผู้ชายหรือเพศชายเป็นเพศที่แข็งแรงและต้องแสดงอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงหรือเพศหญิง แม้ว่าภาพของหญิงสาวในเรื่องจะถูกลดทอนลงเป็นแขนข้างเดียวและถูกนำเสนอในลักษณะของวัตถุแห่งการจ้องมองของตัวละครชาย แต่หากพิจารณาในระดับลึกการนำเสนอภาพแขนของหญิงสาวไม่ได้เป็นเพียงวัตถุแห่งความปรารถนาที่ทำให้ตัวละครชายได้ชดเชยความปรารถนาทางเพศที่ขาดหายไป หากแต่เป็นกระจกสะท้อนความเป็นชายที่มีลักษณะไม่สมบูรณ์ หากพิจารณาจากบริบททางสังคมในยุคสมัยดังกล่าวด้วยแล้วอาจตีความได้ว่าความเป็นชายของ “ฉัน”ที่นำเสนอใน *แขนข้างเดียว* นี้เป็นภาพสะท้อนวิกฤตความเป็นชายแบบหนึ่งในสังคมที่กำหนดบทบาททางเพศและคาดหวังให้เพศชายมีหน้าที่เป็นเพศที่มีอำนาจเหนือกว่า รวมถึงจิตสำนึกที่ว่าผู้ชายย่อมเป็นผู้นำในการสร้างความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามและเป็นผู้หาเลี้ยงนั้นอันหมายถึงความรับผิดชอบที่ตามมา ดังเช่นที่ “ฉัน” กล่าวไว้ว่าการยืมแขนหญิงสาวมานั้นเป็นเรื่องจริงจังไม่ใช่ “เรื่องเล่นๆ” จิตสำนึกดังกล่าวคือความเป็นชายตามแบบแผนที่ผูกพันกับหน้าที่ความรับผิดชอบนี้เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่อธิบายสภาพปัญหาของเพศชายได้ทั้งหมดไม่ว่าจะในเรื่องความรัก การแต่งงาน การฆ่าตัวตาย และการตายด้วยการทำงานหนักเกินไป

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายของตัวละครชายสะท้อนให้เห็นปมปัญหาที่มีลักษณะร่วมกันคือพื้นที่ในสังคมมีข้อจำกัดหรือไม่เอื้อให้ตัวละครชายแสดงความเป็นชายได้ กล่าวคือตัวละครชายอาจเคยผิดหวังจากความรักหรือถูกผู้หญิงปฏิเสธที่จะสร้างความสัมพันธ์ด้วยเนื่องจากตัวละครชายไม่มีคุณสมบัติความเป็นชายตามที่ผู้หญิงต้องการ เช่นไม่มีอาชีพหรือสถานะที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

มั่นคงในสังคมและไม่มีความสามารถที่จะปกป้องคุ้มครองผู้หญิงได้ ตัวละครชายจึงมีปมด้อยและรู้สึกว่าตัวเองไร้ความสามารถ ด้วยเหตุนี้สังคมกระแสหลักจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ทำให้ตัวละครชายไร้ตัวตน การแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศที่ผิดปกติในรูปแบบที่ต่างจากบรรทัดฐานของสังคมจึงเป็นหนทางหนึ่งในการต่อรองยืนยันความเป็นชายของตนเอง การนำเสนอภาพตัวละครชายวัยกลางคนดังกล่าวจึงเผยให้เห็นความวิตกกังวลของตัวละครชายในความไม่มั่นคงในความเป็นชายที่ถูกกดทับอยู่ในสังคม ภาวะโดดเดี่ยวแปลกแยกนี้นำเสนอให้เห็นความสับสนในความเป็นชายของตนเองเนื่องจากต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงและอาจเกิดคำถามว่าบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะผู้ชายและในฐานะปัจเจกบุคคลคืออะไร

ในเรื่อง *ดอกแดนดิไลออน* ซึ่งเป็นงานเขียนชิ้นสุดท้ายของคะวะบะตะบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับหญิงสาวคนหนึ่งที่ถูกนำส่งโรงพยาบาลจิตเวชเนื่องจากป่วยด้วยโรคประหลาดที่มีชื่อเรียกว่า “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน” （人体欠視症） อาการป่วยของหญิงสาวดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการตายของพ่อที่เป็นทหาร หญิงสาวได้เห็นอุบัติเหตุที่พ่อตกหน้าผาเสียชีวิตไปต่อหน้าต่อตาขณะที่พ่อนั่งอยู่บนหลังม้า เรื่องดำเนินไปด้วยบทสนทนาระหว่างตัวละครสองตัวคือแม่และชายคนรักของหญิงสาว วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในเรื่องเกิดจากความสัมพันธ์กับหญิงสาวที่ถูกมองว่าวิกลจริต ลักษณะเด่นที่ปรากฏคือเรื่องราวของหญิงสาวถูกเล่าผ่านมุมมองของแม่และคนรัก เสียงของหญิงสาวจึงหายไปเปรียบเสมือนผู้ไร้เสียงที่เป็นผลจากการที่ถูกทำให้เสียงของตนเองหายไปจากความเข้าใจของคนทั่วไปในสังคม ซึ่งสภาวะการไร้เสียงนี้หมายถึงการไร้ซึ่งสถานะและตัวตน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นสภาวะไร้ซึ่งอำนาจ ผู้เขียนต้องการนำเสนอตัวละครชายที่ไม่อาจแสดงอำนาจในฐานะผู้ชายที่มีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองหรือควบคุมผู้หญิงได้ผ่านความสัมพันธ์กับหญิงสาวที่มีความผิดปกตินี้ หากพิจารณาจากบริบทที่มีโรงพยาบาลจิตเวชเป็นฉากของเรื่อง ผู้เขียนอาจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พยายามตั้งคำถามต่อพรมแดนที่ทำหน้าที่สร้างเส้นแบ่งแยกระหว่างความปกติและความผิดปกติของสังคมโดยผูกโยงความเป็นชายเข้ากับชุดความคิดเหล่านี้ คำพูดของคนบ้าเป็นสิ่งที่คนในสังคมไม่สามารถรับรู้และเข้าใจได้เพราะคำพูดของคนบ้าไร้สาระและไร้ความหมายสำหรับคนในสังคมที่เรียกตัวเองว่า “ปกติ” คนบ้าจึงไม่สามารถพูดได้หรือไม่อาจถูกรับฟังได้ การไม่มีโอกาสพูดและการถูกนำเสนอผ่านการสนทนาโดยผู้อื่นทำให้หญิงสาวในเรื่องถูกปฏิบัติราวกับว่าเป็นวัตถุที่ไร้ความสามารถในการแสดงความเห็นหรือความต้องการของตนเอง ในแง่หนึ่ง “ภาวะมองไม่เห็นร่างกายคน” ของหญิงสาวเชื่อมโยงกับสภาวะการไร้เสียงสภาวะไร้ซึ่งตัวตนหรืออำนาจ สภาวะการไร้เสียงเช่นนี้จึงขับเน้นความเป็นชายในมิติของอำนาจ การครอบงำและความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศที่เหนือกว่าและความพยายามที่จะควบคุมอัตลักษณ์ความเป็นชายให้เกิดความคงที่และมีเสถียรภาพ ในขณะเดียวกันก็เผยให้เห็นความวิตกกังวลต่อความไม่มั่นคงในความเป็นชายของตัวละครชายด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาพบว่าวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะพยายามนำเสนอวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายผ่านตัวละครชายที่บกพร่องและล้มเหลวเพราะไม่สามารถสวมบทบาทความเป็นพ่อ ไม่สามารถเป็นผู้นำครอบครัวหรือแสดงความเป็นชายให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม ความบกพร่องของตัวละครเอกชายดังกล่าวแสดงถึงความอัปลักษณ์ของตัวตนหรือความเป็นชายที่กำลังประสบภาวะวิกฤตซึ่งทำให้พวกเขาไม่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชายของตนได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อมีพื้นที่ให้แสดงออกถึงความเป็นชายน้อยลงเรื่อยๆ ตัวละครเอกชายในเรื่องจึงต้องเผชิญหน้ากับปัญหาด้านอัตลักษณ์เมื่อไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังของสังคม พวกเขาจึงต้องเลือกแสดงพฤติกรรมบางอย่างเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤตดังกล่าว มีวิธีการต่อรองความเป็นชายแบบเดิมเพื่อยืนยันความมีตัวตนซึ่งบางครั้งสะท้อนผ่านความปรารถนาในรูปที่บิดเบี้ยวหรือแสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมที่ผิดปกติ ความปรารถนาในรูปที่บิดเบี้ยวถูกนำเสนอผ่านความปรารถนาในความสัมพันธ์ที่มีลักษณะต้องห้ามที่ถูกกดทับไว้ในระดับจิตไร้

สำนึกและนำมาซึ่งภาวะความขัดแย้งในตัวเองของตัวละครเอกชาย ความบกพร่องหรือความขาด ดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนบาดแผลทางจิตใจของตัวละครด้วยเช่นกัน

ลักษณะความเป็นชายที่ปรากฏในวรรณกรรมของคะวะบะตะ โดยเฉพาะในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นไม่ได้มีเอกภาพเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ใช้เพื่อยืนยันความมีตัวตนในลักษณะใดลักษณะหนึ่งซึ่งต่างจากอุดมคติความเป็นชายแบบเดิมที่เป็นแบบอำนาจนำหรือเป็นเครื่องยืนยันอำนาจแบบปิตาธิปไตย ลักษณะความเป็นชายที่ไม่ได้เป็นตัวแทนของความเป็นชายแบบอุดมคติ แต่สะท้อนความบกพร่องหรือความเปราะบางของความเป็นชาย ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายมีต่อคนอื่นๆ ซึ่งไม่คงที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องการมองความเป็นชายที่หลากหลาย การทบทวนความหมายของความเป็นชายและการตระหนักรู้ถึงความเป็นชาย และอาจมองเห็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการมองความเป็นชายดังกล่าวปรากฏผ่านวรรณกรรมของคะวะบะตะ

5.2 ข้อเสนอแนะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เนื่องจากผู้วิจัยจำกัดขอบเขตการศึกษาตัวบทเฉพาะในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หากขยายช่วงเวลาในการศึกษาอาจทำให้เห็นพัฒนาการวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากการศึกษาตัวบทวรรณกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองของคะวะบะตะ ยะซุนะริข้างต้นแล้ว การศึกษาตัวบทที่เขียนขึ้นโดยนักเขียนชายญี่ปุ่นคนอื่นๆ อาจทำให้เห็นวิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในอีกรูปแบบหนึ่ง

นอกจากการใช้กรอบแนวคิดเรื่องความเป็นชายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยที่สนใจศึกษาวรรณกรรมของคะวะบะตะยังสามารถใช้กระบวนทัศน์อื่นๆ ในการศึกษาวิจัยได้อีก เช่น แนวคิดทฤษฎีเควียร์ (Queer Theories) ที่ทำให้เกิดการทบทวนและการท้าทายวิธีคิดที่แบ่งแยกขั้ว เช่น การ

แบ่งแยกระหว่างรักต่างเพศกับรักเพศเดียวกัน เควียร์พยายามเสนอว่าการคิดแบบแบ่งแยกนี้ทำให้เกิดการยึดมั่นความจริงแบบตายตัว หรือทำให้คิดว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่คงที่และมีเอกภาพ แนวคิดเควียร์ต้องการให้เกิดการอธิบายใหม่เกี่ยวกับเพศโดยผูกโยงเข้ากับความหลากหลาย และชี้ให้เห็นว่าการอธิบายตัวตนทางเพศ อัตลักษณ์ พฤติกรรม และการปฏิบัติทางเพศไม่สามารถใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งได้ เพราะเรื่องเพศเป็นพรมแดนที่มีการต่อรองของอำนาจต่างๆ ดังนั้น การอธิบายเรื่องเพศแบบเควียร์จึงเป็นการอธิบายบริบทของการต่อสู้ ต่อรอง ท้าทายและไกล่เกลี่ยความหมายของคนกลุ่มต่างๆ (Jackson,2003: 72 อ้างถึงใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2015: ออนไลน์) การนำกระบวนทัศน์ดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาตัวบทและการตีความตัวบทวรรณกรรมทำให้เกิดมุมมองใหม่ที่น่าสนใจและมีความลุ่มลึกมากขึ้น

อย่างไรก็ดี แม้ว่าการศึกษาวรรณกรรมในการวิจัยครั้งนี้จะจำกัดพื้นที่ตัวบทเฉพาะนักเขียนชายเพียงคนเดียว แต่ก็นับว่าเป็นการเปิดพื้นที่ต่อการศึกษาเรียนรู้วิกฤตอัตลักษณ์ความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่น อาทิ การตระหนักรู้และการต่อรองกับอำนาจที่กดทับเพศชาย การยอมรับและให้คุณค่ากับความเป็นชายที่หลากหลาย สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้วรรณกรรมเป็นพื้นที่ให้กับนักเขียนและนักอ่านในการประกอบสร้างตนเองในอนาคตต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

นันท์ชญา มหาขันธ์.(2549). มองโลกผ่านตะวันออกผ่านวรรณกรรมของคะวะบะตะ ยะสึนาริ. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 17)มกราคม-เมษายน(:28-46.

นพพร ประชากุล.(2555). คำนำเสนอบทแปล. ใน โรล็องด์ บาร์ตส์. มายาคติ. [Mythologies] แปลโดย วรรณพิมล อังคศิริสรรพ. กรุงเทพมหานคร :โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2556). รื้อสร้างมายาคติ ‘‘ความเป็นชาย ’’ในสังคมไทย. รัฐศาสตร์สาร 34 (มกราคม-เมษายน) : 41-75.

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2558). ทบทวนวิธีการสร้างความรู้/ ความจริงเรื่องเพศ. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/articles/2

ปิยะจิต ทาแดง. (2536). คะวะบะตะ ยะซุนาริ :ลักษณะลีลาและการใช้จินตภาพ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). รักโรแมนติกในมุมมองสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. วารสารสังคมศาสตร์ 23 (มกราคม - ธันวาคม) : 17-50.

ฟอร์ด, มิเชล และลียง, เลอนัวร์. การศึกษาผู้ชายและความเป็นชายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. [Men and Masculinities in Southeast Asia] แปลและเรียบเรียงโดย นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2556). [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://queerthailand.blogspot.com/2013/03/studying-men-and-masculinities.html

ฟุคุทาเกะ ทาดาจิ.) 2543). โครงสร้างสังคมญี่ปุ่น. [Nihon Shakai no Kozo] แปลและเรียบเรียงโดย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บุญยง ชื่นสุวิมล. กรุงเทพมหานคร :บริษัท รามาการพิมพ์ จำกัด.

มณฑา พิมพ์ทอง. (2547). มองสังคมญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองผ่านวรรณกรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรณัฐ ไตลังคะ. (2550). เรื่องสั้นแนวคตินิยมสมัยใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาทร ฟุ้งธรรมสาร. (2530). คำนำ. ใน ยาสึนาริ คาวาบาตะ. วิมานมายา. [House of the Sleeping Beauties] แปลโดย วันเพ็ญ บงกชสถิตย์. กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

ภาษาอังกฤษ

Abrahams, R. D. (2010). Identity Eight words for the study of expressive culture: University of Illinois Press.

Frenk, J. V. (2011). Negotiating Identities: Developing Adaptive Strategies in an Ever Changing Social Reality. (Master Degree), Lund University, Sweden.

Hearn, Jeff. (2007). Masculinity/Masculinities. In International Encyclopedia of Men and Masculinities. pp .390-394. Oxford: Routledge.

Kimmel, Michael. (2004). Men and Masculinities: A Social, Cultural, and Historical Encyclopaedia. Santa Babara: ABC-CLIO.

Reeser, Todd W. (2010). Masculinities in Theory: An Introduction. West Sussex: Blackwell.

R.W. Connell. (2005). Masculinities. pp.77. California: University of California Press.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาษาญี่ปุ่น

浅井眞男（1959）「孤独について―文学的考察―」『早稲田大学大学院文学研究紀要』

飯野智子（2018）「男性学・男性研究と今日の男性問題についての考察」『実践女子大学短期大学部紀要』第39

池谷壽夫（2001）「純潔教育に見る家族のセクシュアリティとジェンダー―純潔教育家族像から60年代家族像へ―」『教育学研究』第68巻 3号

石川巧（2001）「妻たちの性愛」『国文学』第46巻4号

石川巧（2001）「妻たちの性愛」『国文学』第46巻4号

石原秋（2010）「淋しいフェティシズム―川端康成『片腕』」『あの作家の隠れた名作』PHP研究所

市川浩（1982）「作品空間と身体空間―〈身体〉と〈世界〉の開かれた構造」『現代詩手帖』第25 巻4号、思潮社

内田雅克（2012）『大日本帝国の「少年」と「男性性」：少年少女雑誌に見る「ウイーク　ネス・フォビア」』明石書店

大久保喬樹（1983）「後期川端康成作品の二相（2）「片腕」」『東京女子大学紀要論集』

川端康成(1980a)「山の音」『川端康成全集・第十二巻』新潮社

川端康成(1980b)「眠れる美女」「たんぽぽ」『川端康成全集・第十八巻』新

潮社　川端康成（1981）「片腕」『川端康成全集』第八巻、新潮社
川嶋至(1979)「『山の音』の人物論」（『川端康成研究叢書６』教育出版センター）や、鶴田欣也(1988)『川端康成論』（明治書院）などに詳しい。
河野哲也（2014）「第3章　痛むこと、癒されること」『境界の現象学　始原の海から流体の存在論へ』筑摩書房
後藤聡子（1999）「自意識の病い―川端康成『片腕』をめぐって―」『川端文学への視界』銀の鈴社
新潮文庫編『文豪ナビ　川端康成』(2004)新潮社
鶴田欣也（1981）「『片腕』」『川端康成の芸術―純粋と救済―』明治書院
鶴田欣也(1987)「『眠れる美女』」『比較文学研究』第52号
中村江里（2015）「戦争と男の「ヒストリー」―十五年戦争と日本軍兵士の「男らしさ」」『立教大学ジェンダーフォーラム年報』第16号
仁平政人（2011）「はじめに―川端康成とモダニズム―」『川端康成の方法―二　世紀モダニズムと「日本」言説の構成―』東北大学出版会
長谷川泉(1980)「序文」『「山の音」の分析研究』南総社
羽鳥徹哉（1978）「「片腕」を読む」『川端康成―現代の美意識』明治書院
羽鳥徹哉(1999）「「たんぽぽ」について」『川端文学の世界3・その

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

深化』勉誠出版

羽鳥徹哉(2004)「川端文学における父性」『国文学解釈と鑑賞』

原善　(1985）「「片腕」―そのフェティシズムの構造を中心に―」『川端文学への視界』教育出版センター

原善 (1996)「女性性への夢－川端康成「眠れる美女」論－」『作新学院女子短期大学紀要』第20号

福田淳子（1999）「「片腕」論―母胎回帰幻想の物語として―」『川端文学の世界3・その深化』勉誠出版

藤井淑禎（2008）「昭和三〇年代とはどんな時代だったのか」『文学』第2号

三島由紀夫 (1967)「『眠れる美女』解説」『眠れる美女』（新潮文庫）新潮社　三島由紀夫（1967）「解説」『眠れる美女』新潮文庫

山本健吉（1963）「文芸時評　上」（『東京新聞』1963/12/21）

吉田裕（2002）『日本の軍隊』岩波書店

李聖傑（2014）『川端康成の「魔界」に関する研究－その生成を中心に―』早稲田大学出版部

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวมัทนา จาตุรแสงไพโรจน์
วัน เดือน ปี เกิด	17 มีนาคม 2516
สถานที่เกิด	จังหวัดคุมาโมโตะ ประเทศญี่ปุ่น
วุฒิการศึกษา	อักษรศาสตรบัณฑิต (ภาษาญี่ปุ่น) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2538
	M.A. (Japanese Literature) Osaka University, Japan พ.ศ. 2542

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University